

APPENDIX 2

van het boek 1855-1990 van het
Genootschap Architectura et Amicitia

2006 2011 2016

2007 2012 2017

2008 2013 2018

2009 2014 2019

2010 2015 2020

2006

2011

2016

2007

2012

2017

2008

2013

2018

2009

2014

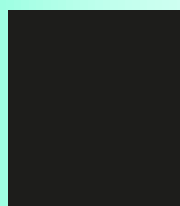
2019

2010

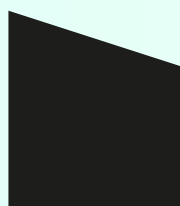
2015

2020

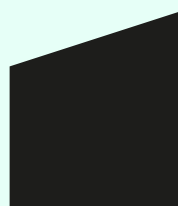
APPENDIX 2
van het boek 1855-1990 van het
Genootschap Architectura et Amicitia

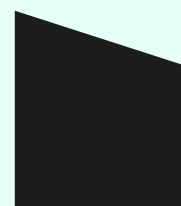
2006-2007

2008-2012

2013-2019

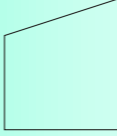

2020

Inhoud

	Van de redactie	5
	Jan Poolen	8
	2006	12
	2007	18
	Interview Mels Crouwel	22

	2008	26
	2009	30
	2010	37
	2011	46
	2012	53
	Interview Liesbeth van der Pol	62

	2013	66
	2014	75
	2015	83
	2016	91
	2017	97
	2018	104
	2019	110
	Interview Frits van Dongen	118

	2020	122
	Interview Floris Alkemade	130
	Ledenlijst	135

Van de redactie

Appendix 2

Genootschap Architectura et Amicitia
2006-2020

Redactievergadering op 1,5 meter afstand

Jeroen Schilt gaf zijn eerste hoofdstuk van *Genootschap Architectura et Amicitia 1855-1990* de titel '136 jaar bouwkunstige eigenzinnigheid' en beschrijft AetA als 'een vereniging die telkens door een nieuwe generatie al dan niet 'revolutionaire' jongeren werd bevolkt, altijd open heeft gestaan voor architecten met uiteenlopende opvattingen en dus vrijwel geheel samenvalt met de geschiedenis van de moderne architectuurontwikkeling in Nederland'.

Voor het 150-jarig jubileum beschreef onze toenmalige secretaris Friso Broeksma de volgende vijftien jaren tot het 150-jarige bestaan. Zijn supplement kan als een nieuwe kافت om het boek van Schilt/Van der Werf worden gevouwen. Inmiddels zijn we weer 15 jaar verder, een goed moment om een aanvulling op Friso's supplement te maken en daarmee een kijkje te nemen in de Nederlandse architectenwereld.

Namens het bestuur van AetA stelde Juliëtte Daniëls in 2018 een redactie

samen. Op voorspraak van Jouke van der Werf trok zij Sofia Dupon aan als coördinator om het proces in goede banen te leiden. Eind 2018 kwam deze redactie — Xander Arets, Francisca Benthem, Juliëtte Daniëls, Sofia Dupon, Joost de Haan, Madeleine Steigenga en Hester Wolters — bij elkaar. De eerste aftastende discussies. Daarna met zekere regelmaat gevolgd door afspraken aan het einde van een middag, telkens bij een ander redactielid, eerst de thee en dan de wijn en de voedzame maaltijden.

Het genootschap organiseert binnen- en buitenlandse reizen — nabij en ver weg — gesprekken, lezingen, tentoonstellingen en is de uitgever van FORUM. De verslaglegging van al deze activiteiten in woord en beeld vormt ook nu weer de basis van deze tweede appendix.

Wij vonden dit — een opsomming van activiteiten, bestuursleden en Forums — echter niet genoeg. In de afgelopen 15 jaar is er binnen en buiten de

vereniging veel gebeurd, het waren hectische jaren. Al snel onderscheidde we perioden: 2006-2007 (jaren van hoogconjunctuur), 2008-2012 (transformatie en crisis), 2013-2016 (herstel en nieuwe rollen) en 2017-2020 (vooruitkijken en onzekerheid). Deze perioden komen nagenoeg overeen met de zittingstermijnen van vier rijksbouwmeesters: Mels Crouwel, Liesbeth van der Pol, Frits van Dongen en Floris Alkemade. Interviews met hen geven een beeld van de wereld buiten AetA. De gesprekken met deze vier waren openhartig, wij zijn geen journalisten, maar collega's.

Het persoonlijke verhaal van Madeleine Steigenga, dat start in 2006 en eindigt in 2020, loopt door alle perioden heen; en vormt de context voor de opeenvolgende perioden. In de uiteindelijke vormgeving van het boek is dat ook zo opgenomen.

En dan natuurlijk de plaatjes. Vele AetA-leden fotograferen driftig tijdens excursies en bijeenkomsten, zoeken naar de abstractie door het beeld te verstillen. We vroegen Ton van Namen erbij om de regie te nemen over het verzamelen en selecteren van de afbeeldingen — foto's en schetsen — die de leden ons stuurden. Geen plaatjes van gebouwen, maar van mensen, leden, rondleiders, passanten bij de vele activiteiten. Deze foto's,

schetsen, de omslagen van alle Forum-uitgaves en de tekeningen die Joost Swarte maakt bij het afscheid van elk bestuurslid, zijn de illustraties bij en tussen de teksten.

In de AetA-traditie om jonge vormgevers in te schakelen, kreeg grafisch ontwerper Dana Dijkgraaf de ontwerpdracht voor *Appendix 2*. Zoals we een gebouw ontwikkelen en lijnen uitzetten in een landschap en in de seizoenen, is dit boek door Dana opgebouwd uit al die lagen. Zij ontwikkelde haar schetsontwerp tijdens een doorlopend gesprek met de redactie, met Hester en Ton werd verder gewerkt aan een integraal geheel waarin de verschillende teksten en beelden chronologisch zijn verweven.

Terwijl onze branche is opgekrabbeld en met de kennis van nu — de stikstofmaatregelen die boeren op tractoren naar het Malieveld deden koersen en de pandemie — staan onze sores tussen hoogconjunctuur en transformatie in een heel ander daglicht dan we ooit konden voorzien. De laatste redactievergaderingen zaten we individueel achter onze beeldschermen. En verlangden naar simpele dingen, een stevig gesprek, een excursie die afgerond wordt met een borrel.

De redactie

Xander Arets, bestuurslid, interviewde met Madeleine de vier rijksbouwmeesters en schreef de interviewteksten.

Francisca Benthem, betrokken bij de start, de ideevorming en het verzamelen van het archiefmateriaal voor *Appendix 2*.

Juliëtte Daniëls, bestuurslid, inventariseerde met Francisca Benthem de Plakkaat, de website, de ledenlijst 2020 en de Joost Swarte-portretten.

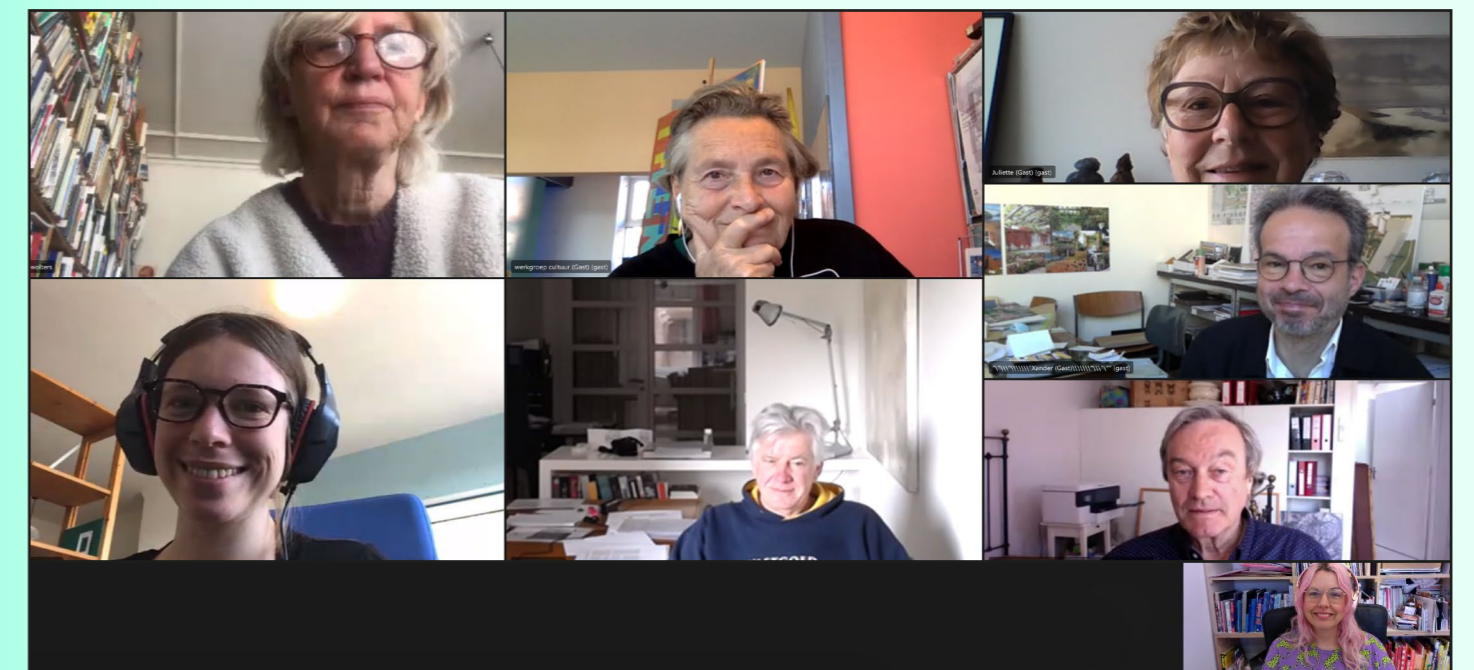
Sofia Dupon, projectleider, organiseerde het redactieoverleg, werkte aan de jaarverslagen en deed voorbereidend werk voor de interviews.

Ton van Namen, werkte mee aan de eerste appendix en zette zich vanaf eind 2020 aan de beeldredactie. Uit het verzamelde beeldmateriaal maakte hij een kritische selectie, afgestemd op de tekst in *Appendix 2*.

Joost de Haan legde samen met Dorien Boasson de basis voor *Genootschap Architectura et Amicitia 1855-1990*. Voor Friso Broeksma's *Appendix 1990-2005* leverde hij archiefmateriaal en gaf tekstadviezen. Bij deze tweede appendix was hij de fondsenwerver en regelde de digitalisering van de complete geschiedschrijving van AetA.

Madeleine Steigenga schreef *Architecten vijftien portretten* voor het lustrum van 2005. Voor *Appendix 2* werkte ze haar AetA-geheugen bij door alles wat ze op papier en digitaal te pakken kon krijgen door te nemen en beschreef op basis van haar 'junior succes-agenda's' de jaren 2006-2020 in een zeer persoonlijk verhaal.

Hester Wolters schreef een deel van de jaarverslagen en had de eindredactie over de totale uitgave. Zij deed dit eerder voor de Forum-uitgaves o.l.v. Herman Verkerk en van Jurriaan van Stigt, en van de twee uitgaves voor het lustrum 2005.

Redactievergadering digitaal

Jan Poolen

Voorzitter AetA

Ik zit in mijn werkkamer. Een ruimte die voor mij de afgelopen periode heel belangrijk is geworden. Ruim een jaar worden we in de greep gehouden door de allesoverheersende COVID-19 pandemie. Het dwingt me om na te denken over de wereld, over ons vak over de stad en het landschap. Hoog tijd om ons te bezinnen.

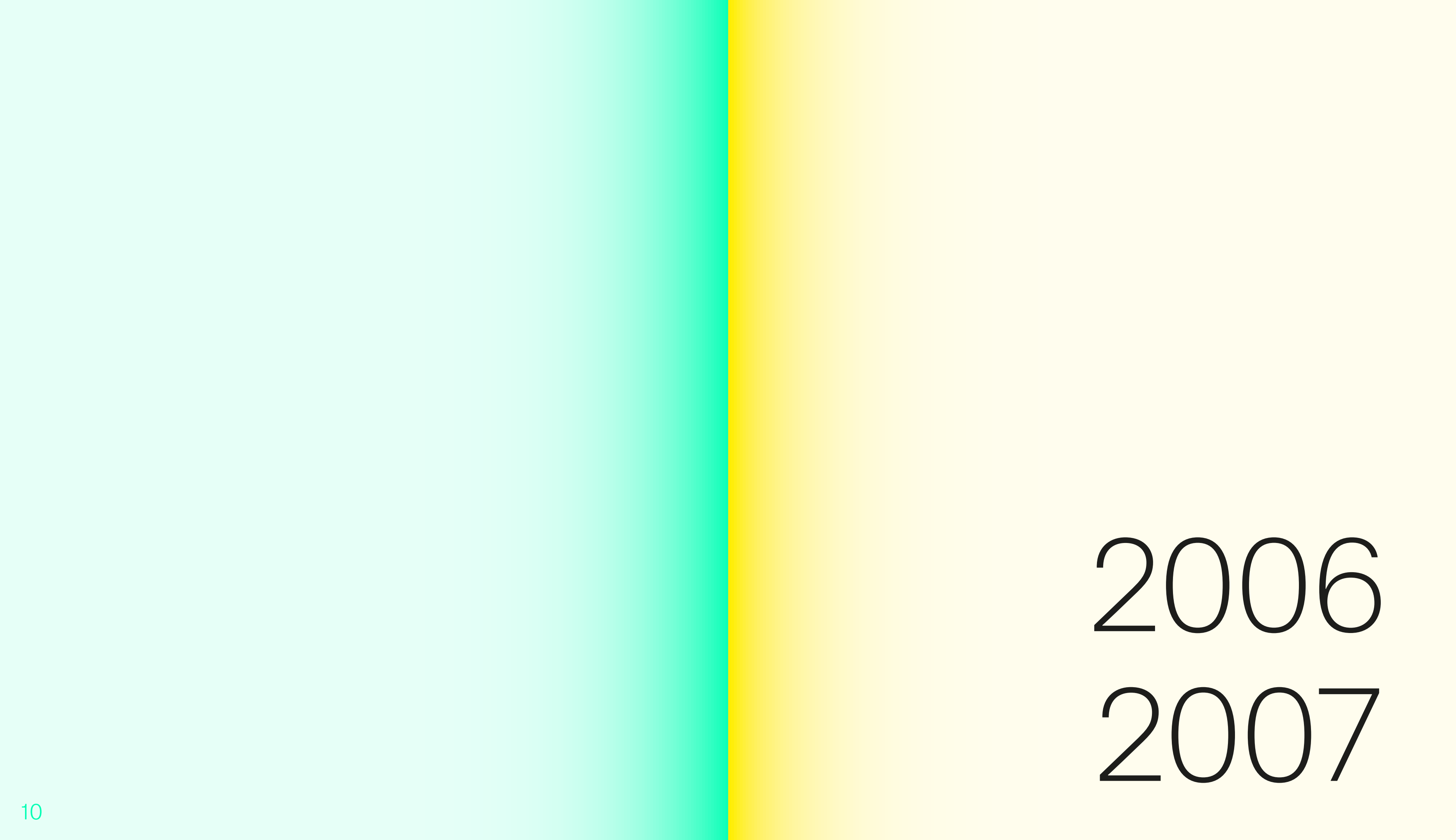
Om me heen liggen oude nummers van FORUM die ik ben gaan verzamelen. Het is verrassend hoe actueel de daarin besproken thema's nog zijn. Wat is er eigenlijk veranderd in die jaren? Toen ik in 2019 aantrad als voorzitter van dit prachtig genootschap met een rijke historie leek het me geweldig daar leiding en richting aan te geven. Met mijn bestuur hebben wij plannen gemaakt. In januari 2020 hebben we die met veel ambitie en energie gepresenteerd in de Meelfabriek in Leiden. En dan valt de wereld opeens stil. Eerst bizar, bijzonder maar ook vreemd. Allengs dringt tot ons door dat er eigenlijk veel meer aan de hand is. Al veel langer. En wat gaat dit betekenen voor ons vak? Welke opgaven liggen er voor ons.

Het Genootschap Architectura et Amicitia bestaat reeds 165 jaar en heeft aan het begin gestaan van vele ontwikkelingen in ons vak. Via tijdschriften, bijeenkomsten, prijsvragen, reizen en gesprekken heeft het onderwerpen geagendeerd, de discussie over het vak richting gegeven samen met vakgenoten. Vrij van de dagelijkse praktijk maar essentieel voor ons denken over architectuur, stedenbouw en het landschap.

De eerste 135 jaar van het bestaan van ons genootschap is vastgelegd in het in 1992 verschenen *Genootschap Architectura et Amicitia 1855-1990*. De appendix van dit boek — *Genootschap Architectura et Amicitia 1991-2005*, verscheen ter gelegenheid van het 150-jarig Lustrum. En nu is er deze tweede appendix waarin de periode 2006-2020 wordt beschreven. Ook dit boek laat, zowel in tekst als ontwerp, zien dat er in de wereld van de architectuur steeds sprake is van hoge toppen en diepe dalen, van hoogconjunctuur naar crisis, van herstel naar de recente coronacrisis en een onbekende toekomst.

Nu na bijna anderhalf jaar in de ban van COVID-19 groeit de behoefte weer naar hoopgevende vergezichten. En dat is hard nodig. Laat de komende jaren de 'roaring twenties' van de eenentwintigste eeuw worden. Laten we niet gaan doen als voor deze pandemie. Laten we eindelijk tot het besef komen dat een reset noodzakelijk is. Meer dan ooit roept dat om samen te werken, multidisciplinair. En daarin kan het Genootschap Architectura et Amicitia, de combinatie van architectuur en vriendschap, nog steeds een grote rol spelen, zoals de geschiedenis van AetA de afgelopen 165 jaar laat zien.

Veel dank is verschuldigd aan allen die deze uitgave mogelijk hebben gemaakt, de donateurs met name de Stichting ArchiScienza, de vormgever en de AetA leden die gezamenlijk het onderzoek, schrijf- en redactiewerk verrichtten.

A vertical bar with a cyan-to-yellow gradient, positioned on the left side of the slide.

2006

2007

2006

'In de periode vanaf 1855 tot nu toe is de maatschappij en dus ook het architecten-vak breed en ingrijpend veranderd. Ook AetA is wel veranderd, maar ik heb de indruk dat dat in veel mindere mate is dan de grote wereld om ons heen' schrijft Hans van Heeswijk in Plakkaat aan het begin van het jubileumjaar 2005.

Kunnen we deze constatering van de voorzitter vijftien jaar later weer vaststellen? Dat AetA in haar eigen tempo achter de veranderingen in de wereld meebeweegt? Tussen 2005 en de start van dit onderzoek in 2019 heeft de architectenwereld een turbulente tijd achter de rug. Daarover schrijven 'van binnenuit' is de ambitie die we koppelen aan het vastleggen van de geschiedenis van onze bescheiden, maar liefdevol onderhouden architectenvereniging.

Ons genootschap is de grondlegger van onder meer de BNA en de Academie van Bouwkunst. De geschiedenis van de in 2008 100-jarige Academie werd geschreven door Dave Wendt en Indira van 't Klooster, ik werd aan de redactie toegevoegd op verzoek van een subsidiegever. De redactie kwam bij elkaar in de monumentale vergaderkamer rechts van de oorspronkelijke ingang van de

Diner in Japan

BESTUUR

Cees Brandjes (voorzitter)
Henk Döll (vicevoorzitter)
Mechtild Linssen (secretaris)
Joris Deur (penningmeester)
Arjan Hebly (publicaties)
Corien Sparnaay (buitenland)
Dolf Dobbelaar (binnenland)
LEDEN 352
PUBLICATIES Plakkaat
JAARVERGADERING 24/6, Den Haag

22.01 Nieuwjaarsbijeenkomst Haarlem

2006 heeft een theateraal getint begin. Op het programma staan de Toneelschuur (Joost Swarte en Henk Döll, 2003), de Philharmonie (Frits van Dongen, 2005) en poppodium Patronaat (diederendrix, 2005). In Patronaat presenteert voorzitter Cees Brandjes het jaarprogramma. Na het succes van het thema Vinex revisited in 2004 staan de binnenlandse excursies in 2006 in het teken van De grote verandering: de transformatie van de naoorlogse wijken. Ook de buitenlandse excursies – helaas worden ze alle uitgesteld of afgelast – krijgen een thema mee: Border Cities van Europa.

25.02 Filmmiddag Amsterdam

In februari zijn leden van AetA te gast bij Zwarts en Jansma Architecten om 10 korte films van architect en filmmaker Jord den Hollander te bekijken. Vervolgens geeft de directeur van het Filmmuseum Rien Hagen een presentatie van het ontwerp voor het nieuwe filmmuseum aan het IJ (Delugan Meissl). Een vertoning van de HOME VIDEO van het lustrummuziekstuk Trillende grond van componist Hans Asselbergs vormt de feestelijke afsluiting van de dag.

01.04 Excursie Amsterdam Nieuw-West

Voor de eerste excursie met het thema De grote verandering trekken AetA-leden naar de Amsterdamse Westelijke Tuinsteden om te bestuderen welke vernieuwingen daar vanaf grofweg 1990 hebben plaatsgevonden. Organisator Dolf Dobbelaar kiest voor een busreis langs zoveel mogelijk nieuwe gebouwen. Het grote aantal projecten – het gebied rond de Cornelis Lelylaan, het Koningin Wilhelminaplein, het Zuidwestkwadrant in Osdorp, het Osdorpplein, Geuzenveld, Slotermeer en de Kolenkitbuurt – biedt voer voor discussie. Het blijkt een kunst om te balanceren tussen groot- en kleinschaligheid, tussen verbouwen en vervangen, tussen stedelijkheid en de genoegens van de groene tuinstad.

08.04-22.04 Studiereis Japan

Hoogtepunt van het jaar is de oorspronkelijk als lustrumreis bedachte excursie naar Japan. Met 35 AetA-ers begint de reis – georganiseerd door Henk Döll, Jurriaan van Stigt, René van Veen, Paul de Vroom, Niek van Vugt, Guus Baneke en Jet Christiaanse – met een rondleiding op Kansai Airport (Renzo Piano) en daaropvolgend vijf dagen Kyoto. Vanuit Kyoto worden er dagtochten gemaakt naar Kobe, het eiland Awaji (met veel werk van Tadao Ando), de oude stad Nara en Osaka. Vervolgens met de Shinkansen naar Sendai met een bijzonder korte overstap op Tokyo Station. In Sendai is de mediatheek van Toyo Ito het hoogtepunt. Tokyo is het eindstation, met vijf dagen

Den Haag na de jaarvergadering

Academie aan het Waterlooplein. Nieuwsgierig zijn en van mensen houden; het inlezen in de materie doe ik met veel plezier met onze eigen geschiedschrijving als basis, met als een detective alle lijsten met bestuursleden, projecten en afstudeerders door te akkeren. Veel AetA-leden passeren.

Toen we startten met deze – na de appendix van Friso Broeksma uit 2005 – tweede aanvulling op Jeroen Schilts geschiedschrijving van AetA (1992), leken de vooruitzichten voor onze beroepsgroep eindelijk weer betrouwbaar. De schade die de architectenbureaus in de afgelopen jaren opliepen als gevolg van het inkrimpen, was het verdwijnen van heel veel kennis en kunde. Toen de economie herstelde, krabbelden ook de architecten langzaam weer op en zochten hun weg in de andere verhoudingen binnen de nieuwe werkelijkheid.

Dat die toekomst niet zo gezond was, bleek vijf maanden nadat ik deze inleidende woorden neerzette. Een virus dat zich wereldwijd verspreidde, zorgde in maart 2020 in Nederland voor de 'intelligente lockdown' die het openbare leven – en daarmee de economie – voor een groot deel stopzette: thuis werken en je alleen met geldige redenen verplaatsen. En in hetzelfde land waarin tien jaar eerder geen enkel commitment werd getoond met de door de economische crisis zwaar getroffen bouwsector en daarmee ook niet met onze beroepsgroep, werden grootse maatregelen opgetuigd om het bedrijfsleven te ondersteunen. Bij de eerste

Architectuur & auto

vol recente en iets minder recente architectuur (o.a. Tange, Maki, Shinohara, Ando, Yamamoto, Ito, Sejima), een bureaubezoek aan Atelier Bow Wow en voor de liefhebber een enkele karaokebar.

19.05

Excursie Den Bosch

De door Dolf Dobbelaar en Arjan Hebly georganiseerde excursie begint met een bezoek aan het Paleiskwartier (Masterplan Khandekar) met het nieuwe gerechtshof (Charles Vandenhove). Vervolgens staat de nieuwbouw van het stadhuis (Dirk Jan Postel) op het programma. In het Vinex-kasteel Haverleij (Sjoerd Soeters c.s.) krijgt de groep een rondleiding van Soeters zelf, waarop een levendige discussie volgt over loop- en fietsroutes door een kasteel, over de (on)bereikbaarheid van het landschap en over de zin of onzin van de wijkgedachte. De tocht wordt afgesloten met een rondleiding en borrel in de verbouwde Verkade Fabriek (Bierman-Henket) door Janneke Bierman.

24.06

Jaarvergadering Den Haag

Voorafgaande aan de vergadering in café Dudok, waar zo'n 60 leden aanwezig zijn, vindt een bezoek plaats aan het Vredespaleis met de in aanbouw zijnde uitbreiding van Michael Wilford. Op weg naar Dudok wordt het gerestaureerde theater Diligentia (HVE) en de nieuwe Rekenkamer van Aldo van Eyck bekeken. Tijdens de jaarvergadering wordt afscheid genomen van bestuursleden Friso Broeksma en Marja Straver. Mechtild Linssen wordt als nieuwe secretaris aangesteld. Na de jaarvergadering leiden Arjan Hebly en Vera Yanovshtchinsky de

ondernemer die op tv meldde dat zijn pensioenpot ondertussen leeg was, en de ontslagvergoedingen zijn faillissement zouden betekenen, schoot ik vol.

Wat deed ik na het Lustrumjaar? Het begon al goed, ik kon mijn agenda-inhoud van 2006 niet meer vinden. Het op verzoek van de lustrumcommissie geschreven boek kostte me veel energie, ook aan de discussies er omheen. Wie is die architect eigenlijk? Door gesprekken en interviews met veertien leden en één oud lid, beschreef ik onszelf, onze beroepsgroep. Gelukkig kwam *Architecten 15 portretten* er. Ik ben verteller. Lezen over architectuur en plaatjes kijken is niet echt mijn ding. Niek gaat bij ons over de boeken. Hij leest en houdt mij op de hoogte. Zoekt de boeken op die ik niet kan vinden en zet de boeken terug in de kast. Ik lees archieven en verzamel indrukken. Een gebouw voelen, erdoor lopen, de luchtstromingen, het kaatsen of juist absorberen van het geluid, het ruiken van de materialen, ter plekke luisteren en praten, dat is mijn manier van kennis vergaren. Van de twee geplande lustrumexcursies — Brazilië en Japan — werd 'Japan' verschoven naar 2006. Met een grote groep

deelnemers rond door het centrum van Den Haag met o.a. De Snoeptrommel (John Outram), Driehoekjes (Vera Yanovshtchinsky) en de Tramtunnel van Rem Koolhaas.

22.09

Excursie Apeldoorn

Tijdens deze excursie bekijkt AetA de nieuwe verstedelijkingsgolf van Apeldoorn, beginnend bij het nieuwe stationsplein (stedenbouwkundig plan Hans Davidson, inrichting Lodewijk Baljon) en het aan het plein grenzende belastingkantoor en appartementencomplex van DKV. De excursie vervolgt met een bezoek aan een aantal woningbouwprojecten (Meyer en Van Schooten, Mastenbroek en Van Gameren, Claus en Kaan), een snelle blik op het CODA Museum (Hertzberger),

'amici' werkte Niek mee aan de minutieuze voorbereiding van de Japanexcursie. Van de voorbereiding — en als het even kan een voorreis maken — leer je het meeste. Ik werd regelmatig bijgepraat over het stukje van de reis dat hij uitwerkte met René van Veen en Jet Christiaanse. Zelf ging ik niet mee, ik kon het me eenvoudigweg niet permitteren, geen tijd, geen geld. Wel lifte ik mee met een kennisreis voor de kinderopvangbranche naar Londen en omgeving, door architectuurliefhebber Serv Vinders georganiseerd. Het kinderopvanggebouw van William Alsop en de Millennium-school, met de rondleiding door leerlingen, waren toppers. Met niet-architecten gebouwen bezoeken was een verademing, bijna geen foto's stellen.

Met trots ontdekte ik in Londen dat Vinders in Nederland bij 'buitenlandse kinderopvangexcursies' door mij ontworpen kinderdagverblijven in zijn programma opnam. Maar het lukte mij niet die trots om te zetten in doelgericht acquireren. Acquireren is sowieso niet mijn sterkste punt, maar wel nodig. Want de gang van zaken rond de Europese Aanbesteding sloot langzaam maar zeker de deur voor mijn type architectenpraktijk. Mijn computer raakte verstopt van de keren dat ik een 'selectieleidraad' downloadde, en

In Brazilië rond Oscar Niemeyer

de aanbesteding — vaak een stevig A4-boek — samenstelde. Een zenuwen gedoe, net een prijsvraag, en niet werkbaar voor een bureau dat met twee man zonder poeha een bescheiden school bouwt.

Nog een aantal jaren bleven opdrachten doorsijpelen vanuit mijn relaties met ambtenaren en ambtelijke organisaties. Op voorspraak van Cees Brandjes die mij bij zijn oude HTS introduceerde, startte ik als docent aan de afdeling Bouwmanagement en Vastgoed. De zeven jaren die volgden bij Inholland waren ook voor mijzelf een leerzame periode. Teamwork en leren omgaan met de verschillende verantwoordelijkheden binnen dat team was een belangrijk onderdeel van de projectopgaven: hoe ga je met je medewerkers om, hoe bereik je samen optimale resultaten?

Toen ik werd uitgenodigd om op 8 maart in Rijswijk de vrouwendaglezing te houden, greep ik mijn kans om het over de vrouwen in ons vak te hebben. Het was meer voor mijzelf, denk ik nu, dat ik een verhaal opbouwde om de posities van 'de Nederlandse architectes' op een rij zetten. Zakelijk en zelfbewust: Francien Houben, Terry van der Heide, Vera Yanovtchinsky, Marlies Rohmer, Jeanne Dekkers, Mieke Bosse... maar ook Margaret Kropholler. Met woord en beeld probeerde ik de Rijswijkse feministes te bereiken. Is er veel veranderd? Het is te pijnlijk om waar te zijn. Anno 2020 is de bouw nog steeds een blanke mannenwereld; Karin Laglas met haar carrière als ontwikkelaar, belegger, decaan bouwkunde TUd en tot zomer 2021 directeur Ymere, als bijzondere uitzondering. Van Wijnand Looise kreeg ik een paar jaar later het Handboek Projectontwikkeling van de Neprom. De vijftien zwartwit fotootjes van de medeschrijvers achterin dat boek laten de nog steeds verontrustende werkelijkheid zien in de bouwwereld: vijftien blanke mannen. Ze kunnen er niets aan doen. ➔

de heringerichte Kanaalzone (stedenbouwkundig plan Rein Geurtsen) en tot slot het vernieuwde hoofdkantoor Belastingdienst (Neutelings Riedijk).

18.11

Excursie Den Haag Zuidwest

De door Rens Schulze georganiseerde tweede excursie in het kader van De grote verandering start in de International School The Hague (Atelier PRO). Vandaar rijdt de bus via het villapark Vroondaal Madestein naar Den Haag Zuidwest met projecten van o.a. Sambeek&van Veen, Geurst&Schulze, Bob van Reeth en Vera Yanovtchinsky om te eindigen in de Transvaalbuurt.

01.12

Excursie Amsterdam Joods Museum

Als afsluiting van het jaar organiseert Friso Broeksma een excursie naar het Joods Historisch Museum waar Harm Wassink (UNStudio) het vernieuwingsplan voor het museum toelicht. Conclusie van de AetA-leden is dat het museum – door Cees Brandjes 'een staalkaart aan architectonische middelen en opvattingen' genoemd – door de ingrepen van UNStudio bijeen wordt gehouden.

Friso Broeksma

2007

⇒ Het ging ons — Niek en mij — goed in 2007. We vierden oud- en nieuw in Mali. Gastvrije vrienden in Bamako. De Dogon was rond de jaren zestig een inspiratiebron voor de Forumredactie van onze afstudeerhoogleraar Dick Apon. We liepen dagenlang door het gebied en besloten als we uitgewerkt zouden zijn eerst zes maanden in Ségou te gaan wonen, onthaasten langs de Niger. Een droom.

In de NRC stond een advertentie van de TUD. Er werden sollicitanten gevraagd voor een nieuw in te richten eerstejaars programma Bouwkunde. Zo'n formele advertentie was ongebruikelijk voor het parttime architectuuronderwijs, je werd via-via gevraagd. Ik solliciteerde uit nieuwsgierigheid naar die nieuwe opzet van het eerste jaar. In een project van 6 maanden zouden de eerstejaars kennis maken met de breedte van het vak: landschapsonwerp, stedenbouw, een gebouw ontwerpen en uitwerken. Mijn enthousiasme over deze opzet was — en is nog steeds — groot. Ook over de werkruimte, er waren grote atelierruimtes voor dit eerstejaarsproject ingericht. Het enige dat miste, was de oefening in teamwork, zoals bij Inholland; de solist

Lunch in Cuba

BESTUUR

Cees Brandjes (voorzitter)
Rens Schulze (vicevoorzitter)
Mechtild Linssen (secretaris)
Joris Deur (penningmeester)
Arjan Hebly (publicaties)
Corien Sparnaay (buitenland)
Edward Schuurmans (binnenland)
LEDEN 355; overleden:
Hans Asselbergs (1953)
Peter Pennink (1924)
PUBLICATIES Plakkaat
JAARVERGADERING 16/6, Rotterdam

21.01

Nieuwjaarsbijeenkomst Utrecht en Zeist

Na de start in Leidsche Rijn met een bezoek aan de Brede School 't Zandt van Ton Venhoeven, volgt de snelweg met een bezichtiging van de anderhalve kilometer lange showroom/geluidswal aan de A2 (ONL). De excursie eindigt bij het hoofdkantoor van het WNF in Zeist (RAU). Dit gebouw is op het moment het enige in Europa dat volledig CO₂-neutraal is. Vanwege het succes om per jaar thema's in te zetten waaraan activiteiten 'opgehangen' kunnen worden, is besloten hiermee door te gaan. Dit jaar is het jaarthema Vitale Centra, met geplande excursies naar Almere, Lelystad, Hoofddorp en de Zuidas.

01-12.03

Studiereis Cuba

Evy Augusteijn, Jan Bakers, Francisca Benthem, Hans Davidson, Henk Döll en Mechtild Linssen organiseren een excursie vol opzweepende salsamuziek, hartelijke ontvangsten en koloniale, moderne en revolutionaire architectuur. Voor de 34 deelnemers begint de tocht in Velasco en gaat verder via Santiago de Cuba, Camaguey, Sancti Spiritus, Trinidad en Cienfuegos naar het eindpunt Havana. Het eerste gebouw van de reis is meteen een hoogtepunt.

Dit Casa de Cultura de Velasco (Walter Bétancourt, 1962) wekt zoveel enthousiasme op dat AetA er later een speciale Forum-editie aan wil wijden.

31.03

Excursie Stadshart Almere

Is het stadshart van Almere het 'vitale centrum' geworden dat de bedenkers voor ogen stond? Met die vraag in het achterhoofd maken de AetA-leden een tocht langs de appartementengebouwen Side by Side (de Architecten Cie.) aan het Weerwater, de schouwburg (SANAA), de megabioscoop (OMA, Floris Alkemade) en de XL-boekwinkel (Merckx+Girod) in De Citadel van Portzamparc. De excursie wordt afgesloten met een discussie en een drankje in het architectuurcentrum Casa Casla van Lanoire et Courrian.

01.06

Excursie Lelystad

De tweede excursie Vitale Centra gaat naar Lelystad. Als eerste staat op het programma het nieuwe theater Agora (UNStudio), waar de groep enthousiast ontvangen wordt door wethouder Jop Fackeldey. Na een presentatie van de plannen voor het nieuwe stadshart (West 8) volgt een stadswandeling langs de hoogbouw aan de Zilverparkkade met het appartementencomplex Fensalir (Meyer en Van Schooten) en het complex Kop van Havendiep (DKV).

16.06

Jaarvergadering Rotterdam

In het pas gerestaureerde Las Palmas-gebouw start het programma met een rondleiding door Marten Wassmann (Benthem Crowel), vanaf

was hier nog steeds de focus van het onderwijs. En de betaling bleek nog hetzelfde als in de vorige eeuw, een lager uurloon dan een timmerman kreeg. Ik voerde de discussie over deze roofofbouw op de veelal jonge docenten eerst met de decaan Wytze Patijn en daarna met de rector magnificus. Toen ik van de laatste een denigrerend briefje ontving 'wij zoeken docenten die van hun vak houden' bemoeide Niek zich er voor het eerst mee, voor mij geen eerstejaarsonderwijs meer. Nog geen jaar later brandde de bouwkunde faculteit af.

Onder onze enthousiaste voorzitter Cees Brandjes begon het AetA-bestuur in 2006 met denktank-bijeenkomsten om tot jaarlijkse thema's te komen. Op de eerste denktank — gehouden bij het stimuleringsfonds — kwamen genoeg thema's voor een decennium op tafel, in Plakkaat werden ze opgesomd: Transformatie / De rol van architectuur, stedenbouw en landschap in relatie tot het kweken van een nieuwe maatschappelijke cohesie / Definiëren van een typisch Nederlandse stedelijkheid / De milieu problematiek en duurzaamheid / Mobiliteit / De rol van de architect in de praktijk, omzeilen opdrachtgever / Beroepsopvatting architect / Functiemenging ipv scheiding: CIAM onder de loep / Schoonheid als duurzaamheidsfactor / De fake pluriformiteit: cataloguswoningen en postzegelarchitectuur

tegenover de charme van de monotonie / Contextualiteit versus een autonome architectuur ontwikkeling / Zijn de architecten in staat een coherent ruimtelijk wereldbeeld te schetsen? Architectuur, moraliteit en engagement / Grenzen en overgangen in architectuur en stedenbouw: segregatievraagstuk in steden. ➔

Ligstoel in vrouwelijke gedaante

In Istanbul

1998 verantwoordelijk voor de restauratie van Las Palmas. Tijdens de vergadering nemen bestuursleden Dolf Dobbelaar en Henk Döll afscheid, volgt Edward Schuurmans Henk op en wordt Rens Schulze de nieuwe vicevoorzitter. Cees belooft ieder aftredend bestuurslid een portretje van Joost Swarte. Hierna volgt een lezing van Astrid Sanson (hoofd Dienst Stadsontwikkeling) over de nieuwe Stadsvisie van Rotterdam, en een excursie naar de Müllerpier (plan KCAP) en de Lloydpier (plan Cees Rijnboutt) met het zwarte woongebouw van Bob van Reeth.

23.06

Expositie ABC Haarlem

Op initiatief van Cees Brandjes en Joop Slangen organiseert AetA voor de Dag van de Architectuur een mini 'droomschets-expo' in het Haarlemse architectuurcentrum ABC. Thema van de dag is Tijdelijk verblijf. Voor de expositie leveren 10 leden een 30 minuten-schets van hun ideale tijdelijke verblijf, variërend van zwevend luchtballonterras tot glazen huis met duikplank.

29.09

Excursie Hoofddorp

Een bezoek aan Hoofddorp vormt de derde thematische excursie Vitale Centra van het jaar, welke wordt afgetrapt in het lokale architectuurcentrum met twee presentaties: Rik Bolderheij (gemeente Hoofddorp) vertelt over de nieuwe centrumplannen (masterplan KCAP) en Maurice Dumas (Atelier Quadrat) presenteert zijn historische onderzoek naar de morfologie van Hoofddorp. Vervolgens wandelt de groep naar het Burgemeester van

Stamplein met projecten van Rudy Uytenhaak en Niek van Vugt. De excursie eindigt met een borrel in het door Lehner en Gunther gerenoveerde Theater Het Oude Raadhuis.

18-24.10

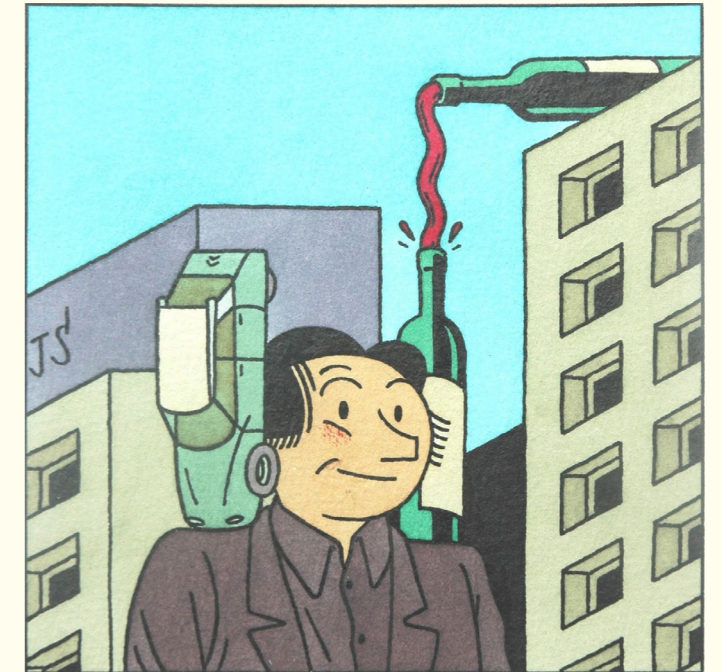
Studiereis Istanbul

Istanbul, exploderende grensstad tussen oost en west, is nog altijd een inspiratiebron voor architecten: bewondering voor de verschillende bouwculturen en verbazing over de bestemmingsplan-loze stadsuitbreidingen. Na voorbereidingen die verre van soepel verliepen, trekken 29 AetA-ers voor een – door Tijmen Ploeg, Johan Schepers en Corien Sparnaay georganiseerde – studiereis naar Istanbul. Oorspronkelijk stond de excursie voor oktober 2006 op het programma in het kader van het thema Border Cities van Europa. De afgelasting leverde AetA een rechtszaak met het in de hand genomen reisbureau op: kosten €5.000 aan boete en advocatenkosten. Zowel historische als nieuwe architectuur (o.a. van Han Tumerkin) wordt bezocht.

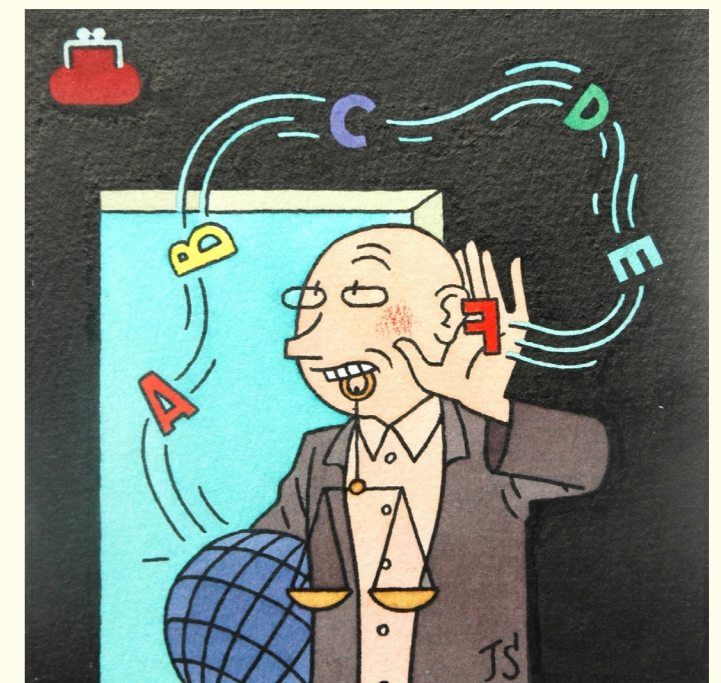
16.11

Excursie Amsterdam Zuidas

Aan de vooravond van de crisis trekt AetA naar de Zuidas voor een portie architectuur op hoogte. De excursie begint in de Ito-toren met een introductie van Branimir Medic (de Architecten Cie.) over het stedenbouwkundig plan dat het gebied organiseert middels bouwblokken bestaande uit een plint en onderbouw met daarop torens. Vervolgens bezoeken de aanwezigen karakteristieke verdiepingen in opeenvolgend de Ito-toren, de Cie.-toren en de Viñoly-toren, alle gelegen in deelgebied Mahler4.

Dolf Dobbelaar

Henk Döll

Mels Crouwel

Rijksbouwmeester

2004
2005
2006
2007
2008

Mels Crouwel was Rijksbouwmeester van 2004 tot 2008. Hij kwam toen vooral in het nieuws met zijn strijd tegen de *verrommeling*. Crouwel hield zich echter tijdens zijn rijksbouwmeesterschap voornamelijk bezig met het efficiënter laten verlopen van processen bij de Rijksgebouwendienst. Met minimaal acht afspraken op een dag zat hij bij ongeveer alle ministeries aan tafel.

Verrommeling

'Ja, dat was een term die door iedereen overgenomen werd nadat ik dat een keer in een kranteninterview had genoemd. Journalisten praten elkaar na. Verrommeling was en is een direct gevolg van de minder centrale sturing van de overheid. *Decentraal wat kan, centraal wat moet*, dat was de slogan van minister

Dekker uit die tijd. En daar hebben wij als College van Rijksadviseurs zo goed en zo kwaad als het kon netjes rekening mee gehouden in onze adviezen. Het gevolg was wel dat veel kleine gemeenten beslissingen moesten nemen over de inrichting van Nederland, terwijl ze daar helemaal niet voor geëquipeerd waren. Nu zie je dat bijvoorbeeld bij de aanleg van windmolen- en zonneparken, data- en distributiecentra. Daar hebben de Rijksadviseurs recent nog een advies over uitgebracht. Je kunt de beslissingen en de consequenties daarvan niet alleen bij gemeenten en provincies leggen.'

Architectentitel

'*De Wet op de architectentitel* heeft een lange geschiedenis en gaat terug tot 1948. Jo Coenen, die ik opvolgde als Rijksbouwmeester, was al druk bezig met de wetwijziging van die wet toen ik het overnam. Het belangrijkste van deze wijziging was dat de titel architect beter zou aansluiten bij de overige landen binnen Europa. Voor net afgestudeerde architecten en stedenbouwkundigen houdt dat in dat er eerst twee jaar in de praktijk gewerkt moet worden voordat officieel de titel architect of stedenbouwkundige gebruikt mag worden. Daar moest toentertijd veel voor geregeld worden. De meeste mensen binnen de ministeries hadden geen idee wat het inhield en waarom dit überhaupt een wettelijke regeling moest zijn. Terwijl ik over de wet wilde praten, mopperden

veel Tweede Kamerleden over de welstand en over het feit dat architecten alleen maar duur waren. De wijziging van de wet is wel een flinke verandering voor de net afgestudeerden. Als je in die twee jaar praktisch goed je best doet, is het echt heel mooi om zoveel ervaring op te kunnen doen. Op ons bureau geven we juist veel ruimte aan jonge afgestudeerden zodat ze hier die twee jaar kunnen gebruiken om alle fases van het bouwproces mee te kunnen maken.'

Efficiënt

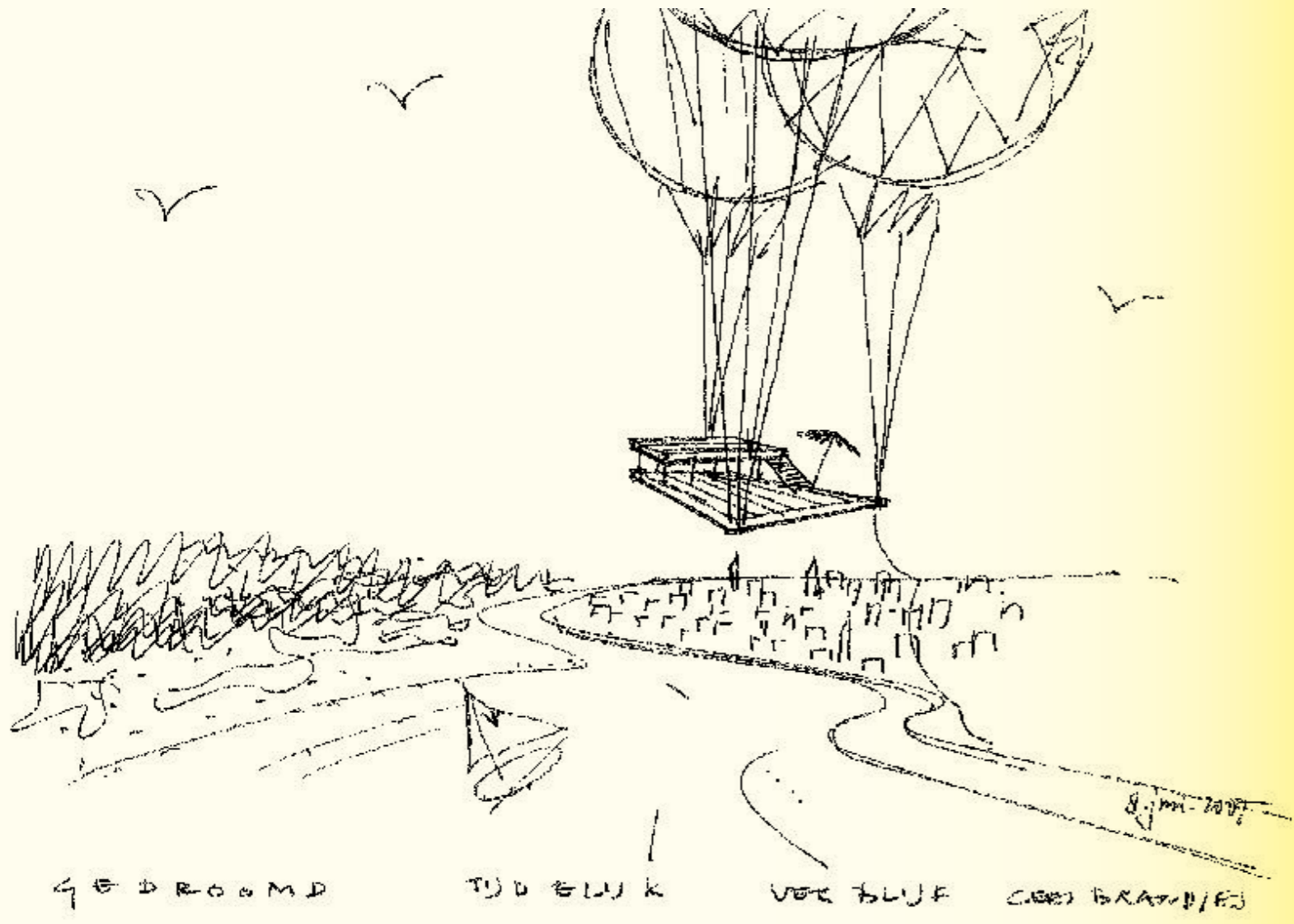
Bij Benthem Crouwel Architects wordt naar efficiënte oplossingen gezocht. 'Op mijn bureau was ik overal bij betrokken, van contract tot detail.' In Den Haag was veel te verbeteren vond Crouwel. 'De verschillende rollen die je als Rijksbouwmeester moet vervullen, maakten het werk divers. Ik kreeg de meest uiteenlopende verzoeken om te adviseren. Bij de verbouw van het Rijksmuseum werd ik gevraagd om als een soort mediator op te treden tussen de interieurarchitect en de architecten. Bij de nieuwbouw van het Ministerie van Financiën, het eerste DBFMO-contract, en bij de Kromhoutkazerne in Utrecht ging het om advies over de Publiek-Private Samenwerking (PPS). Daar moest in korte tijd een enorme knowhow over worden opgebouwd. Nu worden nog nauwelijks op deze manier overheidsprojecten aanbesteed, het proces werd meestal duurder in plaats van goedkoper. Er zijn haast geen aannemers meer die zich inschrijven.'

Dat sommige politici niet de consequenties inzien van hun beleid weet Mels goed te illustreren met het volgende voorbeeld. 'Opeens moeten er vanwege kostenbesparing twee mensen in een cel in een gevangenis, in plaats van een per cel. Dit wil

niet alleen zeggen een extra bed erbij, nee het hele ventilatiesysteem moet uitgebreid worden met gigantische kosten als gevolg. En dat laatste wordt niet beseft, even later wordt zelfs voorgesteld vier personen in een cel te plaatsen. En dan wordt het beleid over gevangenen opnieuw aangepast. Een gevangenis moet staan in de buurt waar de gevangene woont. Dus een deel van die net aangepaste gevangenis komt weer leeg te staan, omdat de plek niet meer de juiste is. Ik heb toen voorgesteld alle gevangenis te vervangen door prefab cellen. Die kun je bij iedere verandering weer bijplaatsen of juist opslaan. Want die cellen zijn al honderd jaar hetzelfde. We hadden onderzoek gedaan. Er zit een bed in, een wc en een kraan. En een luikje, hoewel daar nu sensoren voor zijn, maar het principe is hetzelfde, je moet niet naar buiten kunnen lopen. Deze oplossing, prefab units bouwen, is ook toe te passen bij asielzoekerscentra. Zo kunnen we adequaat reageren op wisselende aantallen en wisselend beleid. Floris Alkemade is daar verder mee aan de slag gegaan, juist dat inzetten op het tijdelijke bouwen.'

Naar buiten

Na vier jaar gevraagd en ongevraagd advies geven was Crouwels raad aan zijn opvolger, Liesbeth van der Pol: 'Treed meer naar buiten en probeer via de pers, lezingen en symposia de dingen die je belangrijk vindt onder de aandacht te brengen. Ik heb me misschien te veel met de interne organisatie bezig gehouden in mijn periode als Rijksbouwmeester, denk ik achteraf.'

2008

2009

2010

2011

2012

BESTUUR

Rens Schulze (voorzitter)
 Mechtild Linssen (secretaris)
 Joris Deur (penningmeester)
 Arjan Hebly (publicaties)
 Francisca Benthem (buitenland)
 Edward Schuurmans (binnenland,
 vicevoorzitter)
 Jurriaan van Stigt (website en
 communicatie)

LEDEN 370; overleden:

Joke Budding-Fels (1941)

PUBLICATIES Plakkaat,

Forum / Amsterdam

JAARVERGADERING 7/6, Utrecht

19.01

**Nieuwjaarsbijeenkomst
Wageningen**

In zijn nieuwjaarspeech in het nieuwe Forum-gebouw van de Universiteit Wageningen (Quist Wintermans) lanceert Cees Brandjes het jaarthema Duurzaamheid. Na een introductie van Ad van der Have (Vastgoed WUR) over het ruimtelijk concept voor het campusgebied (masterplan B+B, uitwerking Michael van Gessel) worden verschillende gebouwen van de campus bekeken: o.a. het Atlasgebouw (Viñoly samen met OZ+P) en het onderzoekscentrum IBN/DLO (Behnisch+Behnisch). In het Cinemec bioscoop-complex aan de snelweg in Ede (Chris de Weyer) wordt op het nieuwe jaar gedronken.

22.02

**Discussiemiddag Amsterdam
Ouderenhuisvesting**

Deze discussiemiddag vindt plaats in de ouderenhuisvesting De Drie Hoven (Herman Hertzberger, 1971) in Amsterdam. De belangrijkste vraag die wordt gesteld is: welke eisen stellen

we op dit moment aan een ouderenhuisvesting? Ed List (Woonzorg Nederland), Alex Sievers (Inbo) en Herman Hertzberger delen hun visie, waarna er een stevige discussie ontstaat. In hoeverre moeten we ouderen beschermen tegen eigen keuzes om in een afgelegen seniorenstad te wonen, terwijl we denken dat deze seniorensteden hen, naarmate ze ouder worden, in een sociaal isolement zullen plaatsen?

29.03

**Excursie Enschede
Trots Twente**

13 mei 2000 ontplofte de vuurwerkopslag van S.E. Fireworks in Enschede. Er vielen 23 doden en 200 woningen werden verwoest. Na een wat plompverloren aankondiging in Plakkaat, 'Boem! En dan: elluk nadeel heb z'n voordeel', bezoekt AetA de naar een stedenbouwkundig plan van Pi de Bruijn heropgebouwde wijk Roombeek. Hier worden het belastingkantoor (G.C. Bremer, uitbreiding KingmaRoorda), het cultuurcluster Het Rozendaal (SeARCH), het verzamel- en woongebouw Prismare (Peter Hübner) en een woonzorggebouw (Claus en Kaan) bezocht. De excursie gaat verder langs twee gebieden waar particulieren met veel vrijheid hun huis konden realiseren: het terrein rondom de krater die de vuurwerkkramp heeft achtergelaten en het gebied rond de Museumlaan.

Enschede

2008

⇒ Ik had er aanvankelijk wat moeite mee dat er een apart clubje — naast het bestuur — nodig was om tot jaarthema's te komen. Maar nu, ruim tien jaar later, zie je dat al die thema's relevant waren, nog steeds zijn. Segregatie? Beroepsopvatting? Het speelt nog altijd. 'De grote verandering', de transformatie van de naoorlogse wijken werd voor 2006 het jaarthema, in 2007 'Vitale centra'. Tijdens de jaarvergadering 2008 hield Jan Terlouw een lezing over het jaarthema Duurzaamheid. Ik was er niet bij. Kon ik niet? Of gewoon geen zin omdat de 'duurzame' bouw in mijn ogen te hype-achtig werd gebracht. Al die architecten die opeens te pas en te onpas met de term duurzaamheid schermden terwijl die duurzame ambities sneuvelden in de meeste planontwikkelingen. Maar toen ik het verslag las, had ik spijt dat ik niet bij Terlouws verhaal was.

Via Friso Broeksma maakte ik jaren geleden een afspraak om met mijn bureau — toen met compagnon Ria Smit — het Visserhuis (Rietveld/Van Eijck) te bezoeken in Bergeijk. We werden gastvrij ontvangen en vanaf die tijd ging ik een paar keer per jaar langs bij Joke en Martin Visser. Toen Pi de Bruijn zich over de toekomst van Rietvelds (en Beltmans) leegstaande De Ploeg-fabrieken ging ontfermen, werd mijn mening gevraagd. Ik aarzelde, herbestemmen is niet altijd de oplossing. Wat is een gebouw nog als de geest eruit is? Maar toen Dirk van den Heuvel mij het verzoek om 'abstracts' voor het tiende Docomomo-congres (2008) doorstuurde, formuleerde ik de opzet voor een studie

'Rietveld in Bergeijk' met de vraagstelling: wat doe je met deze erfenis? De weg er naartoe, mijn onderzoek, was avontuurlijk. Uit het bouwarchief van het Bergeijkse gemeentehuis in combinatie met de Rietveld-archieven in Utrecht en het NAI-archief (nu HNI) kon ik de ontwerpgeschiedenis van De Ploeg-gebouwen maar ook van het Visserhuis teruglezen.

Mijn 'abstract' werd interessant genoeg gevonden om uit te werken. Dat was even schrikken: weer zo'n project zonder inkomsten. Gelukkig had de rijksbouwmeester — toen Mels Crouwel — een potje en kreeg ik een paar duizend euro toegezegd. De studie presenteerde ik in de Van Nelle-fabriek. Het was

voor het eerst dat ik zo'n Docomomo-congres — met overwegend presentaties van academische wetenschappers — bijwoonde. Mijn conclusie na al die lezingen was dat architectuurgeschiedenis op de bouwkunde opleidingen hoort, dicht bij technisch inzicht en kennis van de processen in de bouw. In de nabespreking met Martin en Joke bleken zij naar een open dag voor oud-medewerkers gegaan te zijn in Rietvelds leegstaande bedrijfsgebouw. Martin verzuchtte dat het gebouw dood was, zonder de mensen, de reuring, het werk. Maar jaren later, Martin was inmiddels overleden, werd ik rondgeleid door de perfect gerestaureerde ruimten van De Ploeg, nu in gebruik genomen door tentoonstellingsbouwer Bruns, het bedrijf paste perfect in De Ploeg. Alles klopte weer, daar in Bergeijk. ➔

Aan de westzijde van Roombeek bevinden zich nieuwgebouwde hofjes voor de oorspronkelijke bewoners van Roombeek (IAA en Molenaar&Van Winden). Tot slot helpen cake en gehaktballen in een bijzonder huiskamer-café de vele indrukken van de dag te verwerken.

18.04 Excursie Amsterdam Duurzame dichtheid

Ter weerszijde van het vernieuwde Centraal Station verrijzen nieuwe stadsdelen met voor Nederland zeer hoge dichtheid. Op het programma staan drie aan het water gelegen nieuwbouwlocaties: het Westerdok, het Oosterdok en de Oostelijke Handelskade. Na een introductie van Peter Defesche (OD205) volgt een rondleiding langs de projecten door diverse AetA-leden: Paul de Vroom, Guus Baneke,

Corien Sparnaaij

Cees Brandjes

Bas Liesker en Kees Stoffels. Na een nieuw kantoorgebouw aan de Ruyterkade (Tijmen Ploeg) worden de woongebouwen Detroit (Roel Bosch, DKV) en Katoen (Köther Salman Koedijk) aan de Oostelijke Handelskade bekeken. De middag eindigt in het met veel kunst ingerichte penthouse van Ben en Hannie Loerakker.

07.06 Jaarvergadering Utrecht e.o. Echt duurzaam bouwen

Vooraf aan de jaarvergadering worden het buurtcentrum De Kamers in Amersfoort-Vathorst (Korteknie Stuhlmacher) en de Kees Boekeschool (Snelder+Snelder) in Bilthoven bezocht. De jaarvergadering zelf vindt plaats in Utrecht in het kantoor Westraven van Rijkswaterstaat (cepezed). Als voorzitter van het Energie Transitie Platform Gebouwde Omgeving spreekt Jan Terlouw over het jaarthema Duurzaamheid. Hij pleit voor slim energiegebruik en benadrukt het belang van duurzaamheid in de architectuur. De architectuur, zo betoogt hij, zou een voortrekkersrol kunnen spelen in de strijd tegen klimaatopwarming. Na het afscheid van de bestuursleden Cees Brandjes en Corien Sparnaay en het installeren van Rens Schulze (voorzitter), Francisca Benthem (buitenland) en Jurriaan van Stigt (website en communicatie) is er nog een mogelijkheid om het appartementencomplex Het Bolwerk (AWG) te bezichtigen.

20.06 Presentatie Forum / Amsterdam

In het nieuwe gebouw van ARCAM (René van Zuuk) vindt de presentatie plaats van Forum / Amsterdam van Ton Schaap (DRO Amsterdam, stedenbouwkundig ontwerper Oostelijk Havengebied Amsterdam). De formulering van de Amsterdam stedenbouw vindt plaats in een constante uitwisseling van standpunten en invloeden volgens Schaap. Deze uitgave is de eerste in een reeks met als thema Het auteurschap in de stedenbouw.

27.09 Excursie Leiden e.o. Duurzame Vinex

Hoe ziet de duurzame nieuwbouwwijk er uit? Rond deze vraag is de excursie in Leiden opgebouwd. Op deze mooie nazomerdag komen twee wijken aan bod: Roomburg en Nieuw Leyden. Vooral in Roomburg zien de AetA-leden

een keur aan duurzame oplossingen in de woningen van o.a. Geurst&Schulze, VVKH, SwietenLau, Snitker/Borst en KingmaRoorda.

28.11 Discussiemiddag Delft Duurzaamheid succes!

Bakema's gebouw voor Bouwkunde aan de Berlageweg wordt op 13 mei 2008 door brand verwoest. Na de brand neemt de faculteit haar intrek in de Julianastraat. Dit gebouw uit 1915 ondergaat op het moment van de excursie een herinrichting met hulp van studenten, onderzoekers, medewerkers, alumni en externe bureaus. Als afsluiting van het jaarthema vindt in dit 'nieuwe' gebouw voor bouwkunde o.l.v. Cees Brandjes een discussie over duurzaamheid plaats. Een mooie conclusie van de dag en van het jaarthema Duurzaamheid vormen de woorden van de in innovatieve, duurzame architectuur gespecialiseerde Martin Haas (Behnisch Architecten): 'Je moet [het bouwen] vergelijken met een orkest waarvan de architect de dirigent is. Op een bepaald moment komt er een nieuw instrument bij, in dit geval duurzaamheid. Het is aan de dirigent, oftewel de architect, om te zorgen dat met deze nieuwe inbreng het orkest in staat is een goed stuk uit te voeren.'

JAARVERSLAG

BESTUUR

Rens Schulze (voorzitter)
Francisca Benthem (secretaris)
Joris Deur (penningmeester)
Arjan Hebly (publicaties)
Joke Vos (buitenland)
Edward Schuurmans (binnenland,
vicevoorzitter)
Jurriaan van Stigt (website
en themabijeenkomsten)
LEDEN 388
PUBLICATIES Forum / Den Haag,
Plakkaat
JAARVERGADERING 4/7, Amsterdam

25.01 Nieuwjaarsbijeenkomst Amsterdam - tevens VillAetA

Het bestuur introduceert VillAetA, een formule waarbij een lid het excursieprogramma rond eigen werk invult. Deze eerste VillAetA gaat naar De Schinkel, volgens organisator Joris Deur het mooiste bedrijventerrein ter wereld. Verschillende industriële monumenten krijgen aandacht zoals het Nederlands Lucht- en Ruimtevaartcentrum (Maaskant en Van Tijen). Lunch is er bij Meyer en Van Schooten in de gerenoveerde fietsenfabriek A-Factory, uitgebreid met 3 bakstenen paviljoens (Neutelings Riedijk). De dag wordt afgesloten in Studio Benthem waar Jan en Francisca Benthem AetA gastvrij ontvangen voor de nieuwjaarsborrel. Hier presenteert Jurriaan van Stigt de vernieuwde AetA-website.

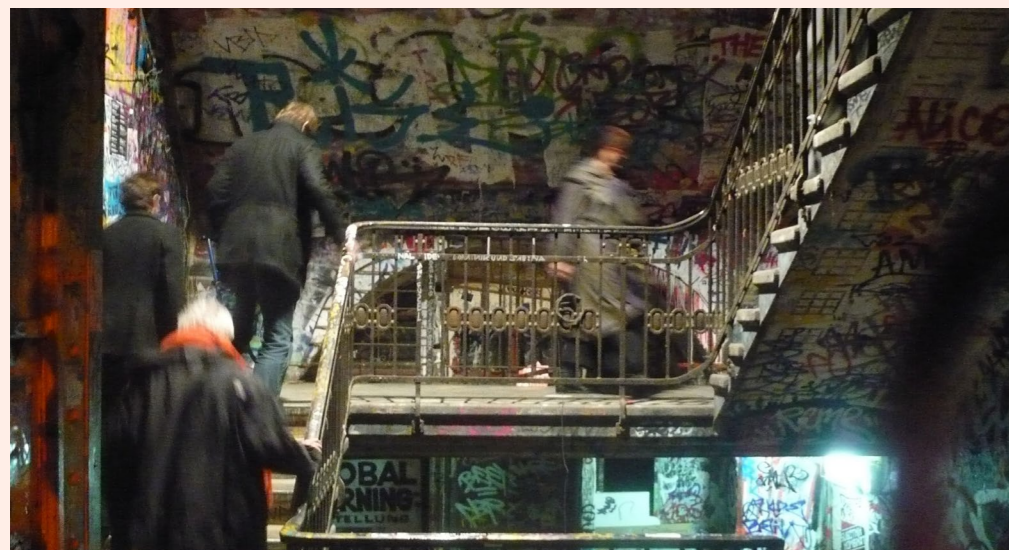
06-07.03 24uurs-excursie Rotterdam

'Een groot deel van de stad is onzichtbaar. Onder de grond en diep in de nacht is er een

ESSAY MADELEINE STEIGENGA

2009

⇒ In juni ging ik mee met de door Marcia Mulder samen met Corien Sparnaaij georganiseerde excursie Go Norge. Noorwegen lag er paradijselijk bij: de zon scheen dag en nacht en de economie leek nog niet aan het wankelen gebracht door de bankencrisis. Tijdens onze reis werden we door het thuisfront op de hoogte gehouden van de gevolgen daarvan voor de bouw. Terwijl minister Donner de mogelijkheid tot deeltijdwerk voor de bureaus stopte, leidden onze AetA-leden Hans van Heeswijk en Eveline Merx de achterblijvers in Amsterdam rond door de Hermitage en hieven wij in Oslo het glas met onze reisgenoten.

24 uur Rotterdam

wereld die een stedelijke samenleving mogelijk maakt.' Friso Broeksma wil die wereld zichtbaar maken. Hiermee luidt hij een nieuw initiatief in: de 24uurs-excursie. Inzet is om een reeks steden te bezoeken: Rotterdam-Berlijn-Barcelona-New York. In deze eerste aflevering willen organisatoren Edward Schuurmans en Martijn Oskam de 30 meter diepe bouwput voor het Centraal Station (Team CS) en de 185 meter hoge Euromast (Maaskant) met elkaar verbinden. Een truckerscafé, elektriciteitscentrale en een containerterminal vormen enkele van de onverwachte hoogtepunten. Na een nachtelijke boottocht door de haven eindigt de 24uurs-trip voor 30 AetA-leden met een ontbijt bovenin de Euromast.

27.03 VillAetA Utrecht

Deze middag, georganiseerd door Jan Bakers, focust op woningen van Gerrit Rietveld, te beginnen met de recentelijk door Rietveldkenner Bertus Mulder gerenoveerde, naoorlogse woningbouw De Robijnhof in Hoograven. Mulder geeft een uitgebreide lezing over Rietveld waarna nog enkele Rietveld-huizen worden bezocht. Op het programma staan verder het Duohuis (MVRDV/Mastenbroek) en een villa van Rein van Wylick, om vervolgens via het Mart van Schijndelhuis te eindigen in de door Bakers verbouwde boerderij Kromme Rijn.

Dogon

Voor wie niet als architect is opgeleid aan een TU of Academie bestaat volgens de Wet op de Architecten Titel de mogelijkheid om na zeven praktijkjaren een examen af te leggen, voorwaarde voor inschrijving in het architectenregister. Ik had er nog nooit van gehoord, van de examencommissie voor het architectenexamen. Door toedoen van Mieke Bosse van Scala-architecten schoof ik aan bij een illustratie gezelschap onder voorzitterschap van de Delftse hoogleraar Leen van Duin en met Hans Groeneveld, de directeur van het register, als secretaris. Kees Verhoeven (BNA), John Carp (The SAR), Mieke en ik kwamen elk voorjaar naar het Architectenregister aan het Nassauplein in Den Haag. Met de tot het examen toegelaten kandidaten werd eerst hun werkervaring besproken en beoordeeld; wie door mocht, moest een korte scriptie schrijven en aantonen dat hij/zij als architectonisch ontwerper een

fatsoenlijk plan kan maken waarvoor de commissieleden jaarlijks de opgave maakten. Er zaten zeer zwakke kandidaten tussen, maar ook dertigers en veertigers die tijdens hun studie bij bekende architecten gingen werken, opgeslokt werden door de ambities van hun werkgever en uiteindelijk met lege handen stonden. Leen had als voorzitter de voorwaarde gesteld dat de commissieleden, de secretaris en hun partners na de jaarlijkse feestelijke diploma-uitreiking uit eten zouden gaan. Zo werd elk jaar positief afgerond, en konden we het komende jaar de examenkandidaten weer enthousiast ontvangen. De herinneringen aan de kandidaten vervagen, de etentjes proef ik nog. ➔

Mechtild Linssen

24.04

VillAetA Den Bosch

Begin deze eeuw waait onder directeur stadsontwikkeling Willem van der Made een nieuwe architectonische wind door Den Bosch, waarbij nationale en internationale coryfeeën (Dirk Jan Postel, Hubert Jan Henket, Sjoerd Soeters, Jo Crépain, Michael Graves, Adolfo Natalini, Lafour & Wijk, Charles Vandenhove) worden ingeschakeld om projecten als het Paleiskwartier en Haverleij vorm te geven. Is er sprake van een Nieuwe Bossche School?

03-05.04

Budgetexcursie Ruhrgebied

Met een 'budgetexcursie' wil AetA de jongere en minder draagkrachtige leden meer betrekken. In het kader van 'relaxt en duurzaam wonen en werken in het Ruhrgebied' hebben Moritz Prophet en Jörn Schiemann voor 25 leden een excursie georganiseerd naar de steden Duisburg, Keulen, Essen en IBA Emscherpark. Hier is het grootste voormalige industriegebied van Europa getransformeerd in een nieuw landschap met cultuurbelevissen en herinneringen aan het industriële verleden zoals Zeche Zollverein bij Essen (OMA/Koolhaas).

22-28.06

Excursie Noorwegen - Go Norge

Marcia Mulder en Corien Sparnaay leiden 20 AetA-ers in deze - vorig jaar uitgestelde - excursie langs landschappen

en openbare ruimten, het eerste en laatste werk van Sverre Fehn, en langs de moderne houten treinstations (Arne Hendriksen) van Eidsvoll, Lillestrom en Oslo. Het operagebouw van Snøhetta in Oslo is een belevenis: een beloopbaar marmeren landschap met daarin vele functies.

26.06

Presentatie Forum / Den Haag

In het nieuwe Academiegebouw van het Vredespaleis (Wilford) presenteert Maarten Schmitt, stedenbouwkundige in Den Haag, de tweede Forum in de reeks Het auteurschap in de stedenbouw Het persoonlijke verhaal van stadsstedenbouwer Maarten Schmitt, die na 25 jaar Groningen inruilde voor Den Haag.

24 uur Rotterdam

04.07 Jaarvergadering Rotterdam

Tijdens de jaarvergadering in het kantoor van KCAP, aanwezig ca. 25 leden, draagt Mechtild Linssen het secretarissstokje over aan Francisca Benthem en neemt Joke Vos de portefeuille buitenlandse excursies van Francisca over. Daarna zet Han van den Born de plannen van zijn bureau KCAP voor de binnenstad van Rotterdam uiteen. Verdichting is wat het bureau betreft de oplossing om de binnenstad aangenamer te maken, met daarbij de rivier als centrum. Om dat te ervaren is er een boottocht en een wandeling door het centrum die eindigt in de spiksplinternieuwe woontoren The Red Apple (KCAP).

02.10 Debat - Potenties van de openbare ruimte

Tijdens de jaarvergadering is besloten om ten minste twee keer per jaar een debatavond te organiseren. Deze eerste debatavond gaat over stadsvernieuwing en vindt plaats in Hoofddorp i.s.m. het Podium voor Architectuur Haarlemmermeer.

09-10.10 24uurs-excursie Berlijn

Op deze tweede 24uurs-excursie duiken 30 leden met organisatoren Ellen Siebert en Joost de Haan de diepte in onder de Potsdamer Platz en bekijken de ondergrondse wereld van de logistiek: vijf kilometer aan gangen, drie lagen parkeergarage, een centrale hal met laadperrons voor vrachtauto's en opslag voor de bovengrondse warenhuizen. 's Nachts wordt er gedanst in de Russendisko.

23.10 VillaAetA Maastricht

Jo Coenen geeft een toelichting op 'zijn' Maastricht waarbij het Mosae Forum en het Centre Ceramique aan de orde komen. Er is niet gekozen voor een architectuur en stedenbouw die breekt met de historische stad maar voor continuïteit. 'Oud, modern, gelaagd: het passeert hier allemaal langs de Maas.'

01-16.11 Expeditie Mali - Dogon (re)visited

Geïnspireerd door de reis van Herman Haan en Aldo van Eyck in 1959/60, komt deze expeditie met de steun van contacten opgebouwd door Joop en Gonny van Stigt tot stand. In de Dogon-cultuur is 'het dorp als het lichaam van

de gemeenschap, de verschillende gebouwen putten hun betekenis uit de plaats die ze in dit lichaam innemen', vertelt Jurriaan van Stigt, die het werk van zijn vader in Mali voortzet en deze reis organiseerde.

25.11 Het Gesprek - Het ornament

'In de architectuur speelt de tegenstelling tussen modernisering of afschaffing van het ornament nog steeds een rol', zo staat deze eerste thema-avond georganiseerd door Friso Broeksma en Gijs de Waal aangekondigd in Plakkaat. Na de inleiding van Wessel Reinink en een pleidooi vóór het ornament van Joris Molenaar en tegen van Hans van Heeswijk volgt een debat over de vraag of het ornament belangrijk is voor de identiteit van het gebouw. Locatie: Studio Benthem.

12.12 Excursie High Art in Amsterdam

Het Conservatorium van Frits van Dongen en de Hermitage van Hans van Heeswijk, Evelyne Merkx en Michael van Gessel zijn beide dit jaar gereed gekomen, en dat verdient uiteraard een inspectie.

JAARVERSLAG

BESTUUR

Rens Schulze (voorzitter)
Francisca Benthem (secretaris)
Diederik Dam (penningmeester)
Arjan Hebly (publicaties)
Joke Vos (buitenland)
Edward Schuurmans (binnenland, vicevoorzitter)
Jurriaan van Stigt (website en themabijeenkomsten)
LEDEN 403
PUBLICATIES Plakkaat verdwijnt als papieren editie
JAARVERGADERING 21/8, Amsterdam

23.01 Nieuwjaarsbijeenkomst Den Haag - tevens VillaAetA

Hans van Beek (atelier PRO), organisator van deze dag, ontvangt AetA op zijn bureau dat in de tuin staat van zijn 'prairie-huis' (Roosenburg). De nieuwbouw van de Raad van State (Merkx+Girod) waarbij de gevels van de herenhuizen aan de Kneuterdijk en de Parkstraat in stand zijn gehouden, wordt vervolgens bekeken. Tot slot de uitbreiding van de Koninklijke Schouwburg, ook van atelier PRO.

09-11.04 Budgetexcursie België

Deze bus-excursie met 41 deelnemers, georganiseerd door Wim de Vos, Jörn Schiemann en Sanne van den Breemer, probeert aan de hand van thema's als herstructurering, transformatie en (her)waardering van modern erfgoed een illustratie van het huidige Belgische architectuurklimaat te geven. Er worden verschillende projecten bekeken in Gent

ESSAY MADELEINE STEIGENGA

2010

⇒ Eind vorige eeuw kregen we het benauwd in onze 'gewilde' Rijswijkse buurt en verruilden ons huis voor een monumentaal pand in de Stationsbuurt in het centrum van Den Haag, een buurt die niet in trek was vanwege zaken die de grote stad nu eenmaal ook biedt: drugsproblemen, slecht onderhouden openbare ruimte, wankele middenstand. Maar wel op loopafstand van Station Hollands Spoor. Naast veel verschillende opdrachten voor mijn bureau Jean Désert rem. — een balletschool, de zoektocht naar een gebouw om de Haagse archeologen te huisvesten — had ik

Bij Juliaan Lampers thuis in België

(3 huizen van betonarchitect Lampens), Brussel (Tour&Taxis) en Antwerpen (stadsvernieuwing van Huiswerk).

17.04

VillAetA Amsterdam

Met als uitgangspunt 'Hoezo een monument' trekt AetA op de fiets langs verschillende gebouwen, te beginnen in de Wibautstraat met een ontvangst in het Volkskrantgebouw (Kraaijvanger). Samen met Jeroen Schilt (bMA) is er een mooi programma samengesteld. Zowel monumenten als 'gewone' gebouwen die 'monumentwaardig' zijn, worden bekeken waaronder de LTS Patrimonium (Ingwersen 1956, monument), Roeivereniging de Hoop (Komter 1952, geen monument), Jeruzalem in Tuindorp Frankendael (gedeeltelijk rijksmonument) en tot slot het voormalige Renaultgebouw (Van de Erve en Van der Heijden 1959, geen monument).

14-15.05

24uurs-excursie Barcelona

Met een gezamenlijk ontbijt op het dakterras van medeorganisatoren Paul de Vroom en Jet Christiaanse verzamelt zich een 'AetA-veteranenpeloton' van 25 leden om in 24 uur zo veel mogelijk van Barcelona in zich op te nemen. Typisch voor de 24uurs-excursie is een bezoek aan de onderbuik van de stad: nu de waterzuiveringsinfrastructuur onder het Forumgebied. Maar een bezoek aan de

Sagrada Familia en voetbalstadion Camp Nou mag niet ontbreken. Een nachtelijke wandeling door de oude stad leidt in de vroege ochtend naar Barceloneta om op het strand de zon te zien opkomen.

26.05

Het Gesprek - De rol van de architectuur

Voor wie bouwt een architect? Met welk doel zet de architect zijn vakmanschap in? Op deze tweede thema-avond zetten drie AetA-leden o.l.v. Cees Brandjes en Martijn Blom - ieder vanuit eigen perspectief - uiteen wat de rol van de architect voor hen betekent. Jeanne Dekkers ziet de architect als 'bouwend kunstenaar' en heeft het over 'poëtisch ingenieurschap'. Voor Joris Deur zijn ondernemen en passie de kernwoorden. Jan Jongert doet onderzoek naar de stromen die onze steden bevoorraden. De rol van de architect is volgens hem om die stromen samen te brengen. Locatie: Studio Benthem.

11.06

VillAetA Amsterdam - Kauwgomballenfabriek

Het voormalige Maple Leaf complex is door ontwikkelingsbureau Lingotto tot kantoor en bedrijfsruimten verbouwd. Gerard Comello (Lingotto) leidt de leden rond in het complex met een bezoek aan NEXT Architects en het bureau van Dick van Gameren.

Amsterdam-Oost

veel werk aan onze buurt. Met Joke Komen, projectleider bij de Rijksgebouwendienst, hield ik de relatie tussen woonbuurt en stad in de gaten: werkgroep Bouw&Visie; met werkgroep Huijgenspark deden we het parkje en met werkgroep Buur(t)vrouwen werkten we aan laagdrempelige sociale contacten. En elk kwartaal oefende ik mijn schrijfkunsten met een paar artikelen voor het buurtkrantje.

Ik was uitgenodigd voor het aantreden van Liesbeth van der Pol als rijksbouwmeester en Mels Crouwels afscheid op 1 juli 2008. Ella Vogelaar — tussen februari 2007 en november 2008 Minister van Wonen, Wijken en Integratie, een ministerspost zonder portefeuille en zonder geld — greep de gelegenheid aan en legde haar plan voor om in samenwerking met Atelier Rijksbouwmeester extra aandacht te geven aan vijf 'Vogelaar-wijken'. Ik besloot dat onze Stationsbuurt één van deze uitverkoren wijken moest

worden en zorgde dat de bewonersorganisatie een brief naar het ministerie stuurde om Ella Vogelaar er opmerkzaam op te maken dat haar plan precies paste bij de problemen van onze complexe Stationsbuurt — woningbouw, infrastructuur, stedenbouw en cultureel erfgoed; alle deskundigen konden zich uitleven bij ons. De 'slechte' wijken werden geselecteerd, inclusief onze Stationsbuurt. Dat gaf in de Haagse Stationsbuurt commotie omdat we een Vogelaarwijk werden en de buurt zo een nog slechtere naam kreeg. Maar het liet zien dat de 'zichtbare' buurtbewoners — hoger opgeleid en met een goed inkomen — niet compenseerden dat de financiële positie van veel van onze buurtgenoten penibel was.

Ik verwachtte dat het College van Rijksadviseurs zijn opwachting zou maken in onze buurt, maar dat gebeurde niet. Echter de avond die in de buurt belegd werd rond de rijksbouwmeester werkte fantastisch. Alle betrokkenen — de hoge omes — kwamen braaf op de aangegeven dag en uur naar het zaaltje in de buurt waar Liesbeth de bijeenkomst opende met een vlammend betoog. Met bewondering zagen we hoe ze met gemak het middelpunt was, haar verhaal vertelde, mensen inspireerde, aan het werk zette. De directeur van de corporatie — eerdere pogingen om met hem in gesprek te komen strandden — wilde direct een tramlijn door de Stationsweg: 'dat helpt de middenstand'. Liesbeth bracht niet die specifieke deskundigheid in die ik in mijn hoofd had, maar zette drie jonge multidisciplinaire teams in: Wijkeconomie, Stadsentree, Wijkwiskunde. De liefdevolle analyse van Wijkwiskunde — antropologisch onderzoek in combinatie met fotografie en grafische vormgeving — maakte de buurt toegankelijk voor de regelaars in Richard Meijers 'ijspaleis', die gewend waren alleen met grote partijen te praten. En dat werkte. Een heuse visitatiecommissie bracht kritisch onder woorden

waar Den Haag de plank missloeg. Sindsdien wordt er elke twee jaar gerapporteerd hoe het staat met 'schoon, heel en veilig' en andere items van de wijkaanpak, ook in mijn nieuwe buurt, de Schilderswijk. De Stationsbuurt is nu een gewilde buurt, met de verbindingsroute 'de rode loper' door Station Hollands Spoor naar het centrum.

Aan mijn opdrachten zaten heel verschillende opdrachtgevers vast. Een terugkerende opdrachtgever was het Haagse openbaar basisonderwijs. Die vertrouwden je gewoon. En toen werd het openbaar basisonderwijs verzelfstandigd: stichting De Haagse Scholen. Als architect verhuisde ik mee, werkend aan een

Bij Wim Crouwel op bezoek

26.06 Ontmoeting AetA & Werkbund in Amsterdam-Zuid

Op initiatief van Cees Brandjes wordt een ontmoeting – met een rondvaart langs werk van Berlage – georganiseerd tussen AetA en de Deutsche Werkbund om te onderzoeken of er mogelijkheden zijn voor een vruchtbare samenwerking.

21.08 Jaarvergadering Amsterdam- West – tevens VillaAetA

Diederik Dam, die na deze vergadering de plaats van Joris Deur als penningmeester in het bestuur overneemt, organiseerde het VillaAetA-deel van deze door de WK-voetbal uitgestelde jaarvergadering bij Bureau Dam & Partners. Na een bezoek aan Hotel de l'Europe met een toelichting van Cees Dam over de renovatie, gaan de leden naar het Oranjekwartier waar Cees Brandjes en Diederik Dam met de eerste fase van een woningbouwproject hebben voltooid. Besloten wordt Plakkaat in fysieke vorm op te heffen en de communicatie met de leden te laten verlopen via digitale nieuwsbrief en website.

11-24.09 Excursie China

In 2010 vindt de wereldtentoonstelling Better City – Better Life plaats in Shanghai. Voor AetA een reden om een studiereis naar China te organiseren. Behalve aan Shanghai is er een zesdaags bezoek aan Beijing ingepland

met zowel oude als nieuwe projecten waarbij de Commune by the Great Wall met 12 door Aziatische architecten ontworpen villa's een van de hoogtepunten is. Daarnaast worden – al dan niet facultatief – verschillende steden bezocht zoals Suzhou, Hangzhou en Nanjing. Omdat de aanmeldingen voor deze reis overweldigend waren (totaal 60), werd besloten de groep in tweeën te verdelen die in tegenovergestelde richting het programma volgen. Organisatie reis 1: Evy Augusteijn, Francisca Benthem, Marianne Loof, Adriaan Mout, Tjerk Rijenga en Joke Vos; reis 2: Ton van Namen.

16.10 VillaAetA Landgoed Twickel & Deventer

Een dag wandelen door parken waarbij landschap-architect Michael van Gessel de AetA-leden 'met zijn ogen laat kijken' en helder uitleg geeft over zijn ingrepen. De eerste stop: Landgoed Twickel in Twente. Het is zoeken naar een balans tussen vernieuwen en respect voor de geschiedenis. De landgoedwinkler in het park is een ontwerp van Marcia Mulder. Vervolgens gaat de excursie via Stadspark Deventer naar Apeldoorn, Paleispark het Loo.

China

haalbaarheidsonderzoek. Bij deze stichting kwamen een nieuwe directeur en verse projectleiders in dienst. Die wisten weinig van scholenbouw, maar hadden wel een overgangsbudget dat besteed werd aan het inhuren van externen, helaas weinig deskundig. Dat betekende ergernis. Elke keer weer spreadsheets aangeleverd krijgen waarin zelfs de automatische optellingen van de vierkante meters niet klopten. Ik denk dat heel veel collega's zich hierin herkennen, hoe je aardig en fatsoenlijk moet blijven, beschaafd blijft voorttobben. Tegen de tijd dat al het voorbereidende werk afgerond was, werd besloten deze opdracht aan te besteden. Een deceptie, de andere kant van de tafel zocht in de architect dezelfde 'bluffer' als ze zelf waren.

Mariska Salamony, mijn opdrachtgeefster voor een balletschool, maakte veel goed. Eerlijk en open, ze was toen begin twintig. Ze wilde een dansschool bouwen in een Haagse uitbreidingswijk, maar haar werd geen lapje grond gegund hoewel ze genoeg leerlingen had om haar gebouw te financieren. Een externe vastgoeddeskundige regelde namens de gemeente de grondverkoop. Zo werd ze gedwongen een keurige, lege huls te huren, gebouwd op datzelfde stukje grond. Ik had nog nooit zo'n leeg gebouw gezien. Een voordeur, een verdiepingsvloer en een dak. Geen verwarming, geen ventilatiesysteem, een lege meterkast. Waar ik me bij de ene opdrachtgever ergerde aan al het extra werk, ging ik met plezier met deze opdrachtgeefster mee naar

Joris Deur

20.11

VillAetA Amersfoort

Noud de Vreeze, vanaf 2008 stadsbouwmeester van Amersfoort, zet – voordat hij de leden meeneemt om de stad te verkennen – in Kunsthall KAdE de geschiedenis van de vorming van Amersfoort sinds de 14^e eeuw uiteen. Die geschiedenis is mooi toepasbaar op de plannen voor De Wagenwerkplaats achter het Centraal Station, voor welk gebied Martin Hopman (MUST) een plan voor hergebruik heeft gemaakt. Tot slot vertelt Jan Poolen (ZEEP architecten) tijdens de ontvangst in zijn bureau over zijn plannen voor het Eemgebied.

24.11

Het Gesprek – Architectuur en Erotiek

Met Aryan Sikkema als gespreksleider komen in dit gesprek naast fallusvormige structuren ook plekken die zijn gebouwd om erotiek te beleven aan de orde. Bordelen bijvoorbeeld, maar ook het Zweedse vakantiehuis Dragspelhuset van Maartje Lammers (24H-architecture) waarbij zij is uitgegaan van alle zintuigen. Ook dit keer ontvangt Francisca AetA met allerlei lekkernijen in Studio Benthem.

Landgoed Twickel

haar afspraken, schreef zo nodig scherp geformuleerde brieven voor haar. Ik schaamde me voor die gemakzuchtige ambtelijke wereld, verbaasde me over het bankwezen, over mijn bouwwereld. Maar de doelgerichte manier waarop zij alle beren op haar weg te lijf ging of handig omzeilde, ik genoot ervan.

'Het Gesprek', een weerkerende AetA-discussieavond, ging hierover, 'de rol van de architect': Jeanne Dekkers die ver komt met haar 'poëtisch ingenieurschap', het zakelijk inzicht van Joris Deur die zijn opdrachtgevers in een box bij Ajax ontvangt en nu de duurzaamheid omarmt, de gedrevenheid van Jan Jongert die met afval bouwt. Ik herken me in geen van drieën. Ik word gelukkig van die vijf ontwerpminuten waarin alles past, dat korte moment. Het afwegen, de analyse naar wel en niet, de tijd nemen om de vraag te formuleren, de oplossing die zich dan vanzelf aandient. Mijn rol is als een kameleon meedeinen in het ontwikkelproces en zorgen dat alles goed komt. Pianospelen, de juiste toetsencombinaties vinden. →

BESTUUR

Rens Schulze (voorzitter)
 Francisca Benthem (secretaris)
 Diederik Dam (penningmeester)
 Jurriaan van Stigt (Forum)
 Joke Vos (buitenland)
 Edward Schuurmans (binnenland,
 vicevoorzitter)
 Martijn Oskam (website en
 themabijeenkomsten)
 LEDEN 401
 PUBLICATIES Forum XLV/0 -
 Over de Grens
 JAARVERGADERING 25/6, Amsterdam

22.01

**Nieuwjaarsbijeenkomst
Amsterdam - tevens VillAetA**

Na een rondleiding van Albert Herder (HVDN) door het 4e Gymnasium, een verplaatsbaar onderwijsgebouw in de Houthavens, wordt AetA ontvangen op het bureau van HVDN in de oude MTS Hendrick de Keyser. Daar volgt een vooruitblik op het programma voor 2011 en de plannen voor Forum serie 2011-2017. Hierna wordt de Brede School op de kop van het Java-eiland (NAT architecten/HVDN) bekeken. Ook deze school is neergezet vanuit de ambitie 'tijdelijkheid als motor voor gebiedsontwikkeling'. De nieuwjaarsborrel wordt geschonken in café Blijburg op IJburg.

19.02

VillAetA Haarlem

Organisator Adriaan Mout heeft een fietsroute uitgezet langs Haarlemse voorbeelden van herstructurering en hergebruik. De Haarlemse stadsbouwmeester Max van Aerschot geeft een toelichting

2011

⇒ Zoals veel studiegenoten zocht ik tijdens mijn studie de praktijk op: een zomer op de tekenkamer van de Nationale Woningraad, student-assistentenschappen, tijdens mijn afstuderen een paar maanden bij Koen van Velsen. Haast was er toen niet, ik deed bijna tien jaar over mijn studie. En na het afstuderen ging je — vaak door bemiddeling van een docent — als tekenaar op een bureau werken. Een contract voor vier dagen per week was gebruikelijk, zo hield je tijd over voor prijsvragen, opdrachten of onderwijs. Als je een opdracht scoorde, probeerde je 'voor jezelf' te gaan werken. Zo kwam ik bij Sjoerd Soeters achter de tekentafel toen hij voor zichzelf begon. Maar de studieduur werd ingekort en Jo Coenen startte tijdens zijn rijksbouwmeesterschap een tweejarige beroepservaringsperiode. Als rijksbouwmeester zorgde Mels Crouwel voor de verzelfstandiging van Coenens initiatief 'het experiment', de gangmaker voor het tweejarig beroepservaringstraject (BEP) dat met ingang van de eerste januari 2015 verplicht werd voor architecten.

Crouwels opvolger Van der Pol vroeg Kees Rijnboutt als kwartiermaker voor de BEP, hij stelde een projectgroep samen. Ik schoof aan bij de architecten, we verdiepten ons in zijn plannen. Het al opgetuigde verhaal dat op tafel lag, was gebaseerd op een praktijk van (middel)grote bureaus, waar afgestudeerden voor hun leertraject aan de gang konden. Maar de architectenpraktijk veranderde razendsnel sinds de gevolgen van de Lehman Brothers — de bankencrisis — de ontwikkelingen binnen de bouwwereld

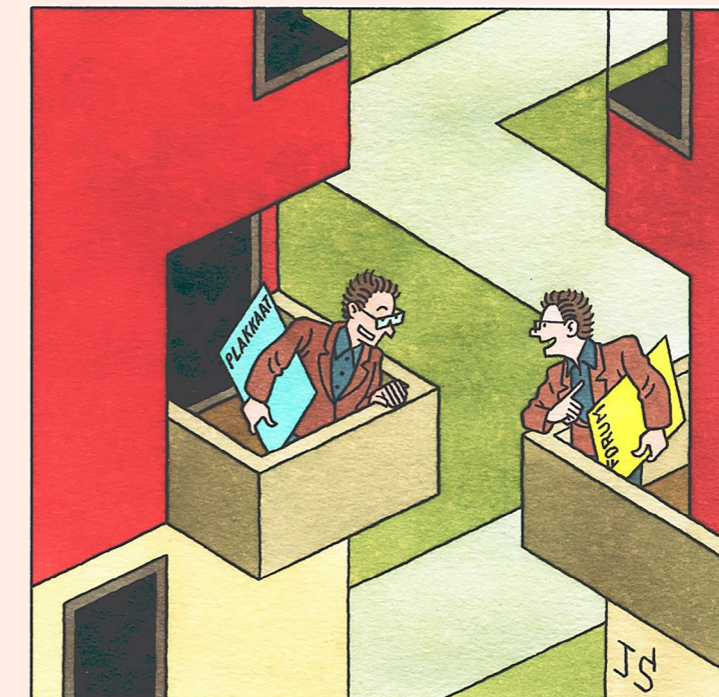
op het (voormalige) Droste-terrein, nu een woonlocatie. Oud en nieuw wisselen elkaar af op deze fietstocht met zowel het oudste hofje van Nederland (De Bakenesserkamer, 1395) als het moderne Johannes Enschedé Hof (Henk Döll en Joost Swarte). Tot slot wordt AetA gastvrij ontvangen bij Adriaan Mout in het door J.B. van Loghem ontworpen huurcomplex Tuinwijk-Zuid.

01-03.04

Excursie Noord-Nederland

'Transformatie van het landschap' vormt de leidraad van deze driedaagse budget-excursie naar Drenthe, Groningen en Friesland. Rob Hendriks (DAAD Architecten) bijt het spits af en neemt de AetA-ers mee naar het gevangenis-dorp Veenhuizen waarvoor hij o.a. de bushokjes ontwierp. Groningen wordt via de Blauwe Stad vanuit het oosten benaderd met aandacht voor de Zernike-campus van de RUG. In Leeuwarden geeft Chris Vegter een rondleiding door het centrum met Sjoerd Soeters' provinciehuis in aanbouw om na een broodje op Vegters kantoor af te zakken naar landgoed Oranjewoud en Museum Belvédère (Eerde Schippers, Inbo).

plat legden. De architectenbranche verloor in twee jaar de helft van haar opdracht-portefeuilles, onze branche werd in zes jaar gehalveerd. In mijn werkgroep zaten architecten die grauw zagen van ellende, die medewerkers aan het ontslaan waren en grote moeite hadden om de blijvers aan het werk te houden. En de Academies voor Bouwkunst waren noodoplossingen aan het optuigen, een baan in de praktijk was de voorwaarde om daar te studeren. Werkplekken voor net-afgestudeerden waren er niet meer, maar daar werden de plannen wel op gebaseerd. Ik had ook grote moeite met de termijn waarbinnen de aanstaande architecten hun leertraject moesten starten en afronden, en met de kosten voor de deelnemers aan zo'n traject. Een extra lening afsluiten bovenop

Arjan Hebly

een al bestaande studieschuld, en geen tijd meer om een gezin te stichten? Het was jammer dat deze discussie ook binnen AetA niet werd gevoerd, dan had ik geweten of er meer collega's zo dachten.

Toen Herman Hertzberger in de tachtiger jaren vanwege de investeringsstop van de overheid zijn complete bureau moest ontslaan, introduceerde hij Niek — architect en sinds eind zeventiger jaren mijn maatje — bij Wout Ellerman, het latere ELV architecten, een bureau geworteld in de wederopbouwtijd. De crisis van 1977/1978 overleefde het bureau zonder schade. Ook de crisis van 1992 werd doorstaan zonder gedwongen ontslagen. Maar het verjongen van het bureau lukte moeizaam, van de VUT-regeling werd geen gebruik gemaakt. Met pijn in het

13-14.05

24uurs-excursie New York

Na Rotterdam, Berlijn en Barcelona is New York aan de beurt voor NYC24HRS. Deze 24uurs-excursie, voorbereid door Friso Broeksma i.s.m. Hans Ophuis, gaat om de achterkant, onderkant en zijkant van de stad. Die wordt uitgebreid toegelicht in het Subways Control Center, een enorme ruimte volledig gericht op het functioneren van het metrosysteem. In het Grand Central Station wordt tot 7 verdiepingen onder het maaiveld afgedaald om machinerie, powerstations en calamiteitenruimte te bekijken. Met een ontbijt in Battery Park wordt NYC24HRS afgesloten.

23.04

Follies #1 - Noord-Holland

Tijdens deze excursie voert Fridjof van den Berg AetA langs verschillende follies in Noord-Holland: de fantasie-bouwsels van Chris en Bob te Hoogwoud, Rudi van de Wints kunstproject de Nollen, Joke Zaals Stolpbrug en Klein Kremlin van Ger Leegwater. Er komt een discussie los over de vraag of follies een bijzondere inspiratiebron voor architectuur (kunnen) zijn.

20-22.05

Excursie Noord-Frankrijk - Begraafplaatsen van Lutyens

Naar aanleiding van Jeroen Geursts boek *Cemeteries of the Great War* by Sir Edwin Lutyens (2010) is deze excursie georganiseerd. Een bezoek aan Museum Historial

de la Grande Guerre (Ciriani) in Péronne is een inleiding op de drie excursiedagen waarop een aantal van de 140 door Lutyens ontworpen begraafplaatsen en monumenten in Arras, Picardië en Vlaanderen (leper) wordt bekeken.

16.06

Het Gesprek - Betekenisvol bouwen in het buitenland

Veel architecten – ook binnen AetA – zijn betrokken bij bouwprojecten in het buitenland. Drie sprekers nemen de leden mee naar drie verschillende werelddelen waar zij hebben gewerkt. Paul de Vroom vertelt over zijn ervaringen in Moskou, Irma van Oort over China en Jurriaan van Stigt gaat in op het bouwen in het dorp Bongo, Mali.

25.06

Jaarvergadering Amsterdam IJburg - tevens VillAetA

Zo'n 50 leden treffen elkaar in het gebouw de XXX-en op IJburg (BNB Architecten). Er is door Francisca Benthem een fietstocht georganiseerd langs de verschillende blokken van IJburg met o.a. een bezoek aan de Waterwoningen van Marlies Rohmer. Op deze jaarvergadering waar Arjan Hebly afscheid neemt als lid van het AetA-bestuur, komt uitgebreid de nieuwe Forum aan bod.

hart moest Niek juist de jongeren met tijdelijke contracten laten gaan in het eerste decennium van de eenentwintigste eeuw. Bij de eerste echte ontslagronde in december 2011 lukte het om de belangrijkste medewerkers voor de 'wederopstanding na de crisis' te behouden; aan het einde van datzelfde jaar was hij toe aan weer een ontslagronde, nu zeven medewerkers. Inmiddels waren er oninbare rekeningen door faillissementen van opdrachtgevers, en liepen de betalingstermijnen van niet alleen de overheid, maar ook van bedrijven als Shell en V&D op tot soms meer dan zes maanden. November 2013 nam hij afscheid van de laatste twee medewerkers. Onze wereld wankelde, de ontwikkel- en bouwbranche inclusief de architectenbureaus zakte door haar hoeven. Er werd weinig over gepraat, over alle emoties rond

Noord-Holland

Noord-Frankrijk

wegkwijnende orderportefeuilles en ontslagrondes. Marianne Loof, LEVS architecten, en lid van het College van Toezicht van de BNA, schreef vanaf 2010 regelmatig in verschillende media, columns waarin ze ook de architectenbranche analyseerde. Het antwoord voor onze houding in deze periode zag ze in een vergelijking met de 'leefwijze' van binnenschippers. Zo schrijft ze in december 2010 in Cobouw: 'Schippers zijn pure individualisten. De angst voor samenwerken komt voort uit angst voor verlies van vrijheid. Het schipper-zijn zien ze niet als beroep of bedrijf, maar als levenswijze. Zolang een schipper zijn dieselolie kan betalen, blijft hij doorvaren. En daar ligt de relatie tussen schippers en architecten: onze kracht, onze "leefwijze" is tegelijkertijd onze zwakte.'

25.10
Publicatie Forum /
Over de Grens

Wat betekent bouwen in een andere cultuur? Vragen aan leden die ervaringen met bouwen 'over de grens' hebben.

16.07
VillAetA Friese woonhuizen

Als eerste van de drie Friese woonhuizen wordt in Hardegarijp Abe Bonnema's eigen huis (1961) bezocht, een combinatie van eenvoud en functionaliteit. In buurdorp Goingarijp wordt een door Jelle de Jong ingrijpend verbouwde monumentale stolpboerderij bekeken en in de namiddag bezoekt AetA tot slot in Lemmer een tot weekendhuis verbouwde Friese stolpboerderij (Haico Meijer, Onix).

27.08
VillAetA Noord-Holland
Boer zoekt Architect

Voor deze middag, georganiseerd door een jonge garde architecten (Mijke Rood, Moritz

Prophet, Laura de Bonth en Dirk Verhagen), trekt AetA naar Noord-Holland waar agrarische schaalvergroting volop plaatsvindt. Wat te doen met de boerderijen die door deze schaalvergroting 'overblijven'? Er zijn verschillende oplossingen te zien: een huisvesting voor kwetsbare jongeren (LEVS) of Tjeerd Dijkstra's stadsboerderij in Edam.

14-21.09
Excursie Moskou en
Sint-Petersburg

In Moskou worden naast de moderne hoogbouw van o.a. Erick van Egeraat en de stadsuitbreidingen van DKV ook de constructivistische erfenis en het sprookjesachtige 16^e-eeuwse Novodevitsjklooster bezocht. In Sint-Petersburg vervolgt de door Vera Yanovshtchinsky en Paola Huijding georganiseerde reis met moderne projecten langs de Neva, de textiel fabriek Krasnaja Znamja van Mendelssohn en meer constructivistische projecten.

08.10
VillAetA Zwolle
Bloemkoolwijken
Deze VillAetA draait om de 'bloemkoolwijk' Ittersumerlanden (heren 5), maar ook twee andere bloemkoolwijken in Zwolle - de Krekenbuurt en Westenholte - worden bezocht. 'Bloemkoolspecialist' Thijs van der Steeg, die met Martijn Ubink 35 bloemkoolwijken analyseerde, leidt AetA deze middag rond in Zwolle.

Moskou

Ook voor mijn eigen bureau moest ik schrappen en ingrijpen. Ik liep elke ochtend naar mijn werkruimte, deed een rondje tuin, voerde de bureaukippen, zette koffie en ging aan de slag. Altijd genoeg te doen, al kreeg het onbetaalde werk de overhand. Ruimte, ook opslagruimte, kost geld. Een verdieping leeghalen - ik zat toch de meeste tijd alleen - en financiële verplichtingen schrappen. Mijn archief werd geofferd, met mijn dochter reed ik op een middag naar de afvalstraat op de Binckhorst en wierp meer dan vijftig grote zilveren kokers met de calques en radexen van oude projecten in de containerbak. Met de toen werkzoekende architect Mirjam Galjé zette ik de excursie naar Istanbul in elkaar voor (vrouwen) Bouwnetwerk. Maar toen de uiterste inschrijfdatum in zicht kwam, besloot ik niet mee te gaan, te ver ingeteerd op mijn bureau-kapitaal. Mirjam koos later voor omscholing naar de zorg. ➔

Boer zoekt Architect

24 uur New York

12.11

VillAetA Den Haag

Niek van Vugt en Madeleine Steigenga maken van deze VillAetA een dag met Haagse hoogte- en dieptepunten: de groep ziet verschillende niveaus, zowel in hoogte en diepte als in de lagen van de samenleving. De trappenhuisen en catacomben van woonhotel Boschzicht krijgen aandacht, het statige hoofdkantoor van Shell, maar ook de net opgeleverde Kesslerstichting, een gebouw voor zorg, opvang en begeleiding van dak- en thuislozen (Soeters van Eldonk architecten).

23.11

Het Gesprek - Healing Environment

Het idee achter 'healing environment' is dat een zorgzame en veilige omgeving een positief effect heeft op patiënten. Vijf sprekers - Harry Vink (Erasmus MC), Gabi Precht (Kunst en Bedrijf), Bert Krikke (projectontwikkelaar OVG), Roelof Gortemaker (De Jong Gortemaker Algra) en omgevingspsycholoog Fiona de Vos lichten onder leiding van Patrick van der Klooster verschillende aspecten toe.

JAARVERSLAG

BESTUUR

Rens Schulze (voorzitter)
Francisca Benthem (secretaris)
Diederik Dam (penningmeester)
Jurriaan van Stigt (Forum)
Joke Vos (buitenland)
Edward Schuurmans (binnenland, vicevoorzitter)
Martijn Oskam (website en themabijeenkomsten)
LEDEN 392; overleden: Johan Schepers (1933)
PUBLICATIES Forum / Rotterdam; Forum XVI/01 - CU Forum XVI/02 - 24UUR
JAARVERGADERING 22/6, Den Haag

29.01

Nieuwjaarsbijeenkomst Zaandam, tevens VillAetA

Sjoerd Soeters (PPHP), organisator van deze nieuwjaarsbijeenkomst, is rond de eeuwwisseling gevraagd voor Inverdan een masterplan te maken om de 'verkniptheid' van het centrum van Zaandam te repareren. De leden nemen poolshoogte nu de eerste tranche gebouwen klaar is. Er is een rondleiding in het stadhuis en een wandeling langs verschillende bouwplannen, waaronder het heruitgevonden Zaanse huisje. De nieuwjaarsborrel wordt geschonken in Hotel Inntel (WAM architecten).

15.02

Het Gesprek - TU Delft

Op deze avond, georganiseerd door AetA en Bouwkunde TU Delft, worden met studenten van Stylos, architecten van AetA en docenten van de TU - de 'trias architectura' - vragen onderzocht als: wat weten we van elkaar, wat doet iedereen

ESSAY MADELEINE STEIGENGA

2012

⇒ De eerste bladzijden van mijn agenda voor 2012 beginnen met een hele trits overleggen in mijn woonbuurt. Maar ook de notitie: '1 september 2012 Archined opzeggen'. Afbouwen van alles wat financieel een plusje was, het rouwproces was gestart. Kleine en grote zaken moesten worden losgelaten, overleven werd bewaarheid. Begin van dat jaar was ik nog lid van een sportclub, ging naar bijeenkomsten van Bouwnetwerk en AetA, treinde naar Brussel voor een lezing van de Vlaams Bouwmeester, dansvoorstellingen, muziekafspraken, kunst en design beurzen, galleries en musea... We bekeken nauwkeurig waar we ons geld aan uit gaven. Ook de AetA-excursie Palladio met als toetje de

Palladio

en wat kunnen we van elkaar leren? In drietallen presenteren ze hun 'pecha kucha' rond de thema's woningbouw-opgave, publieke gebouwen, herbestemming en bouwen over de grens.

12.03 Presentatie Forum / Rotterdam

In het Schieblok presenteert Kees Christiaanse 'Die Stad is af', de laatste Forum van de stedenbouwkundige reeks. Het optimisme en het moderne van Rotterdam tijdens de wederopbouw leeft in zeker zin voort, zoals de natuur, meent Kees Christiaanse.

10.03 Lezingmiddag Den Haag Het ontwerp van de auto en de snelweg

Ter voorbereiding van de excursie AetAutobahn is bij Geurst&Schulze een bijeenkomst waarop Wim Nijenhuis inzicht verschaft in (architectuur) theoretische en cultuurhistorische achtergronden bij het ontwerpen van snelwegen.

Prototypes Rotterdam

Architectuur Biënnale in Venetië, lieten we passeren. Ik bleef in beweging, maar nieuwe opdrachten krijgen lukte moeizaam, ondanks gesprekken met mijn relaties uit het onderwijs. Het leverde me een vooronderzoek op in Duindorp, maar het lukte me niet om de architectenselectie door te komen voor een nieuwe school. Een schetsopdracht voor aanpassingen aan het Gemeentehuis van Bloemendaal werd gestopt en het was voor mij zinloos om te investeren in de Europese aanbesteding die vervolgens uitgeschreven werd.

Na de zomer werd mijn agenda leger. Met plezier ontwierp ik een in trespa uitgevoerd badkamermeubel, met douche en wasmachineaanrecht, voor de maquettekamer op mijn bureau om de verdieping als appartement te kunnen verhuren. Door de gemeente Gouda werd ik benoemd als invaller in de welstandscommissie. En het is verkiezingsjaar, uit nieuwsgierigheid, maar ook wel omdat het betaald werd, gaf ik me op als stembureau-lid. ➡

Linde Egberts behandelt concrete voorbeelden van de inpassing van de snelweg in het landschap en Hans van Heeswijk vertelt over spectaculaire auto-ontwerpen.

17.03 Dutch Housing #1 - Wonen in eigen werk Rotterdam

Een dag vol met 'eigen' woningen van architecten: Joke Vos, Joost Kühne (woning gebouwd op luchtrechten), Herman de Kovel, Jo van den Broek (gebouwd rond 1950), Maartje Lammers (voormalig Volkshuis), Roel Bosch en Paul de Vroom.

28-31.03 Excursie AetAutobahn

Zes jaar na ARCH+AUTO bij de Van Nellefabriek organiseert Edward Schuurmans samen met Moritz Prophet een excursie met old- en youngtimers en hun architect-eigenaars door Duitsland, om automusea te bezoeken: BMW (München, Coop Himmelb(l)au), Porsche (Stuttgart, Delugan Meissl) en Mercedes (Stuttgart, UNStudio). Friso Broeksma zorgt voor het verslag in de vorm van een kalender voor 2013.

12.05 VillaAetA Amsterdam - Zuidoost

Peter Dautzenberg, voorzitter van Stichting Bijlmermuseum, neemt de leden mee langs de verschillende fasen van transformatie in dit stadsdeel. Volgens Dautzenberg is het schisma tussen het imago

Januari

Fridtjof van den Berg
Ami Break 1967

In 2005, ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van A&A, was Fridtjof van den Berg aanwezig in Rotterdam met zijn Ami Break. Bij de Van Nelle Ontwerpfabriek, met als thema Architectuur en Auto.

Intussen is Fridtjof zijn Ami omrover geworden, maar hij kan er nog steeds terecht over schrijven:
"Friso's auto is zijn voor mij een bron van inspiratie als het gaat om vernieuw, vormgeving en functionaliteit. Vooraf de merken Citroën, Renault en Porsche hebben mijn voorkeur. Waarom toch rijden in zo'n oude bak als de techniek van auto's zich steeds verder ontwikkelt?"

Neem alleen al het sturen van deze Ami is een cinema om te zien, waarbij je aan het einde van de dag al je spieren voelt. Het verren daarentegen is een ware lust. De bochten en de vele obstakels onderweg worden dan ook met gemak genomen.

En dan niet te vergeten de vele bagage die in deze auto kan."

In maart 2012 op de AetAutobahn tocht door Duitsland is Fridtjof mee met zijn Renault Twingo, wel oud, maar nog geen ouderdom. Schakke wipers versieren beide koplampen. En ja, er kan nog steeds een foto mee acteren. Alrijd handig.

Van Nelle Ontwerpfabriek Rotterdam, 1929
Fridtjof van den Berg, Ami Break, 1967

1.	2.	3.	4.	5.	6.
7.	8.	9.	10.	11.	12.
13.	14.	15.	16.	17.	18.
19.	20.	21.	22.	23.	24.
25.	26.	27.	28.	29.	30.
31.					

Maart

Peter Drijver
Panhard 24 BT 1965

Peter Drijver is ook een van die bestuurders van een classic car die niet zoveel ophouden met mensen die geen om oude auto's, maar zelf veel geleefd zijn op een merk, in dit geval de Panhard. Deze Franse ondernemer was geen uitvinder, maar kocht in 1951 de patenten van Darrault en Benz om in eigen land een fabriek te beginnen die tot 1957 heeft bestaan, om daarna op te gaan in het concern van Citroën. Dat heeft ook nog de AMI Super opgeleverd. Deze Panhard 24 BT uit 1965 dateert dus van twee jaar vóór het verdwijnen van het merk.

Hij heeft een topsnelheid van 155 km per uur en knipt met vijf personen aan boord 7 op 15, wat uniek was in die tijd. Peter is voorzitter van de Panhard-club die met 150 leden beschikken over zo'n 200 auto's van het merk. Zelf heeft hij er vier: die ondergetekende rijdt hi een plaatsverv. Een daarvan is een limousine die rood van buiten is, met tippermotor in het interieur. Hij doet er veel zelf aan en dank zij de inpassing rijdt de heil van zijn best nog. Ooit gaat het allemaal goed komen, meikt hij.

Schieblok Rotterdam - (28 maart, 11. Jaarhonderd)
Peter Drijver, Panhard 24 BT, 1965

1.	2.	3.
4.	5.	6.
7.	8.	9.
10.	11.	12.
13.	14.	15.
16.	17.	18.
19.	20.	21.
22.	23.	24.
25.	26.	27.
28.	29.	30.
31.		

AetAutobahn

en de stedenbouwkundige werkelijkheid er nog steeds, hoewel bijna alle Honingraatflats gesloopt zijn. Janfrans van der Eerden organiseerde deze excursie.

13.05
Festival Verdichten
Verdunnen

AetA is aanwezig bij dit festival ter ere van Hans Asselbergs, de Haarlemse componist die in 2007 overleed en voor het AetA-lustrum in 2005 het muziekstuk Trillende grond componeerde.

30.05
VillAetA Hilversum
Hans Ruijssenaars

Hans Ruijssenaars was van 2000 tot 2007 stadsbouwmeester van Hilversum. Hij herdacht het centrum, hernieuwde twee musea en is nog bezig met de revitalisatie van de wijk Liebergen. Er wordt nagepraat in Hans' woon- en werkruimte in Baarn.

04.06
VillAetA Utrecht
Architectuurstudio HH

Na een uitleg over de opgave om het door Herman Hertzberger gebouwde iconische Muziekcentrum Vredenburg te vernieuwen, gaat AetA naar de Uithof waar Herman in de Faculteit Bètawetenschappen het ontwerp persoonlijk toelicht. In dit onderwijsgebouw bevinden alle onderwijs- en werkruimtes zich op open vloeren rondom het centrale Atrium.

Zaandam

08-09.06

24uurs-excursie Eindhoven

Simone en Rein van Wylick en Eugène Franken organiseren deze 24uurs-excursie met bezoeken aan Philips lichtontwerp, de DAF-fabrieken, een borrel in de woning van Anton Philips en vroeg in de ochtend het vissersmisje.

22.06

Jaarvergadering Den Haag

Na de jaarvergadering bij Pulchri Studio lopen de leden naar de Raad van State (Merkx+Girod) waar Patrice Girod, die in 2011 al een rondleiding voor een groep AetA-ers gaf, nu rondleidt in het afgeronde project.

27.06

Het Gesprek
Mercedes Museum

Het Mercedes Museum van UNStudio maakte veel indruk tijdens de AetAutobahn-excursie. Arjan Dingsté van UN licht het ontwerp- en bouwproces toe: de architecten ontwikkelden zelf het tekenprogramma om het complexe gebouw te kunnen maken. Dit gesprek, geïnitieerd door Fridjof van den Berg, vindt plaats in Studio Benthem, een perfecte ambiance door de bijzondere auto's van Jan Benthem.

12-18.09
Architecturreis Padua en Venetië - Palladio

Geïnspireerd door Gerrit Smienks boek Palladio, de villa en het landschap (2011)

Borneo Sporenburg

reizen 30 AetA-leden o.l.v. Gerrit en Aryan Sikkema af naar Padua om zich te laven aan villa's (o.a. Saraceno, Rotonda, Malcontena, Pisani, Eno, Poiana, Barbaro, Piovene) en bouwwerken (Teatro Olimpico, brug Bassano) van Andrea Palladio. Een aantal leden reist daarna door naar Venetië voor de architectuurbiënnale Common Ground.

06.10 VillAetA Rotterdam - Geurst&Schulze

De laatste jaren heeft Geurst&Schulze in Rotterdam een aantal spraakmakende projecten gerealiseerd: Le Medi, Parkkwartier Katendrecht en het appartementengebouw op de Lloydpier. Verslag-schrijver Harrie van Helmond ziet in de architectuur van G&S een Rotterdamse school ontstaan die zich kan meten met de Amsterdamse. Ossip van Duivenbode maakte een fotorapportage.

27.10 Dutch Housing #2 - Prototypes Rotterdam

Deze Prototypes-excursie, met aandacht voor woningbouwprojecten die in hun eigen tijd vernieuwend waren of de standaard hebben gezet voor de toekomst, gaat via het Justus van Effenblok (Michiel Brinkman, 1922), de Bergpolderflat (Van Tijen, 1934) en de Lijnbaanflat (Maaskant, 1956) naar de Schiecentrale (Robert Winkel, 2008).

Op bezoek bij Hans Ruijsenaars

Rond Marseille

08-11.11 Studiereis Marseille

Het in Frankrijk wonende AetA-lid Corien Sparnaay organiseerde deze reis met Evy Augusteijn en Juliëtte Daniëls. Er wordt een verscheidenheid aan projecten bekeken, van Le Corbusiers Unité d'Habitation, via Les Docks de la Joliette, een blok van pakhuizen door Gustave Desplaces, tot het Yves Klein blauwe Hôtel du Département des Bouches-du-Rhône van William Alsop.

21.11 Het Gesprek - Het opportunisme van Afrika

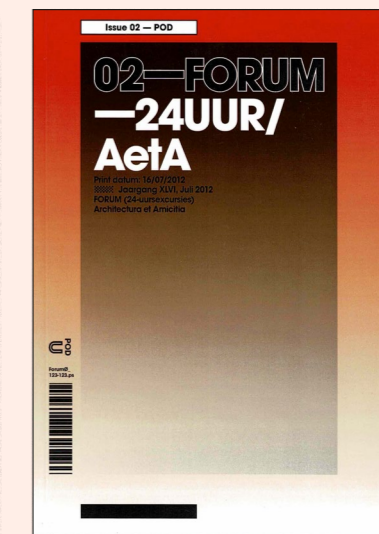
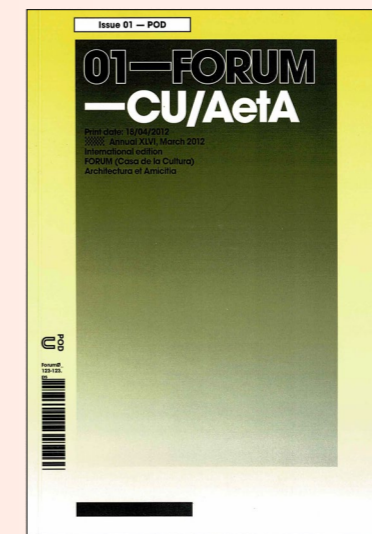
De snelgroeiende economie in Afrika betekent bouw mogelijkheden. Met Ton van Namen als gespreksleider zetten vier ervaringsdeskundigen - Janfrans van der Eerden, Antoni Folkers, Robert van Kats en Berend van der Lans - hun beleving van het werk op het Afrikaanse continent uiteen.

19.12 Filmavond - Urbanized

Het bestuur heeft, in de persoon van Jurriaan van Stigt, bedacht om voortaan het jaar gezamenlijk af te sluiten met een filmavond. Op deze eerste editie wordt Gary Huswits Urbanized getoond, een film over de inrichting van steden.

27.03 Publicatie Forum / CU
Het Casa de la Cultura van Velasco staat centraal in dit speciale Forum-nummer gewijd aan de studiereis Cuba in 2007 (i.s.m. SteenhuisMeurs).

16.07 Publicatie Forum / 24 uur
In 24uur wordt een wereld zichtbaar gemaakt, die onder de grond en diep in de nacht het bestaan van een stedelijke samenleving mogelijk maakt.

2008
2009
2010
2011

Liesbeth van der Pol

Rijksbouwmeester

Liesbeth van der Pol had het gevoel in een rollercoaster te belanden toen ze net begon met haar functie als Rijksbouwmeester in 2008: 'Ik trok bij wijze van spreken al *vaandel*dragend door het land om mij enthousiast in te zetten voor mijn idealen als Rijksbouwmeester. Tegelijkertijd raakte ik grote opdrachten kwijt en moest ik op ons kantoor tachtig

procent van het personeel ontslaan. Dat was geen makkelijk periode.' Het was het begin van de financiële crisis die vanaf eind 2008 ook in ons land voelbaar werd.

Crisis

De financiële crisis trof de bouw en de architectenbureaus hard. En hield ook ongelooflijk lang aan, bijna zeven jaar. Veel architecten hebben tot 2015 de gevolgen gevoeld. De opdrachtenportefeuille van de architectenbureaus is in die periode met bijna vijftig procent geslonken ten opzichte van 2008. Van der Pol zag het als haar taak om het op te nemen voor de jonge architecten in de crisis in Nederland: 'Ik was geen belangenbehartiger van de architectenbranche in het algemeen, zoals de BNA dat is. Wel was ik bezorgd over de nieuwe generatie jonge architecten die in die tijd vaak, zonder uitzicht op een baan, op zoek gingen naar een ander vakgebied.' Een hele generatie jonge ontwerpers leek zo te verdwijnen. Daarom werd door Van der Pol *Nederland*

wordt Anders opgezet, een onderzoekslab waarin talentvolle jonge ontwerpers uit allerlei disciplines aan de slag gingen.

Experimenten

Met het onderzoekslab *Nederland wordt Anders* probeerde Van der Pol met jonge architecten al onderzoekend en ontwerpend vraagstukken te bekijken, op een vrije creatieve manier. Dat was hard nodig, wist Van der Pol uit haar eigen praktijk. 'In de jaren negentig stonden woningcorporaties open voor experimenten, zoals de trommelwoningen Twiske van mij in Amsterdam, het zoeken naar intensieve laagbouw met grondgebonden woningen. Daar was in de tijd dat ik Rijksbouwmeester was, geen gelegenheid meer voor. De mogelijkheid om te experimenteren was weg, en daarmee ook de kans om huidige en toekomstige problemen op te lossen. Andere manieren van samenwonen vragen om andere plattegronden, ander ruimtegebruik. Nu wordt architecten gevraagd om de gevel te ontwerpen om de standaardplattegrond heen. Dat is een verarming van de woningbouw en doet onze toekomst te kort.'

Ministerie van Ruimte

Het einde van het ministerie van VROM in 2011 viel samen met het vertrek van Liesbeth van der Pol als Rijksbouwmeester. Dat Van der Pol na drie jaar afzwaaide was niet helemaal toevallig. Van der Pol: 'Ik was toen, in 2011, in gesprek met verschillende mensen uit de politiek, om VROM te kunnen verbinden met het

ministerie van Verkeer en Waterstaat. Zo zou er een *Ministerie van Ruimte* kunnen ontstaan waar alle onderwerpen met betrekking tot de inrichting van ons land verenigd zouden worden. Een manier om echt integraal beleid te kunnen maken. Tot mijn grote verbazing gebeurde het tegenovergestelde. Zonder dat ik als Rijksbouwmeester ook maar kon adviseren of dat ik überhaupt op de hoogte werd gehouden van deze ontwikkeling werd VROM verdeeld tussen verschillende departementen en als ministerie opgeheven. De Rijksbouwmeester werd ondergebracht bij het ministerie van Binnenlandse Zaken. En daar had men geen idee wat men nu met een Rijksbouwmeester op het departement aan moest. Maar het belangrijkste was natuurlijk dat een integraal beleid op het gebied van ruimte nu een stuk lastiger werd. De hele stikstofcrisis van dit moment is daar een goed voorbeeld van.

Rood en groen

Liesbeth van der Pol is heel stellig over de huidige stikstofcrisis: 'die was er niet geweest, of was in ieder geval minder wanneer een helder integraal ruimtelijk kader was gesteld door een Ministerie van Ruimte; wanneer de contouren rood (bebouwing) en groen (natuur en landbouw)

niet waren losgelaten. Tijdens mijn Rijksbouwmeesterschap pleitte ik voor het vastleggen van duidelijke afspraken waar wel en niet gebouwd kan worden. Een verantwoordelijkheid van het Rijk. Die verantwoordelijkheid ligt nu echter bij de gemeenten die dat veel moeilijker kunnen afwegen, met alle gevolgen van dien. Voor mij was het opknippen van het departement VROM een enorme teleurstelling. Na 3 jaar Rijksbouwmeester verleidde het niet tot een volgende termijn.'

Schoonheid

Terugkijkend vindt Van der Pol dat ze waardevolle ervaring heeft opgedaan in haar tijd als Rijksbouwmeester. 'Ik heb me in die drie jaar sterk gemaakt voor vergroening in de buurt, voor goede scholenbouw, jonge architecten, compact bouwen met heel veel aandacht voor schoonheid. En ervoor gepleit dat zelfs in tijden van crisis schoonheid niet als eerste verdwijnt, maar juist als een essentiële waarde wordt gezien.'

	2016
2013	2017
2014	2018
2015	2019

BESTUUR

Joke Vos (voorzitter)
Francisca Benthem (secretaris)
Diederik Dam (penningmeester)
Jurriaan van Stigt (Forum)
Mathias Lehner (buitenland)
Harrie van Helmond (binnenland)
Martijn Oskam (website,
vicevoorzitter)

LEDEN 386; overleden:

Auke Mulder (1944)
Jan Verster (1924)

PUBLICATIES Forum XLVII/03 -

Bouwkunst; XLVII/04 -
Prototype; XLVII/05 -

Werken aan andermans werk

JAARVERGADERING 29/6,
Alphen aan de Rijn

20.01

**Nieuwjaarsbijeenkomst
Amsterdam e.o. - VillAetA**

Voor deze nieuwjaarsbijeenkomst is door de organisatoren van LEVS architecten een bus geregeld om - na op hun kantoor met een glas champagne getoost te hebben op het nieuwe jaar - langs enkele van hun werken te gaan: woningbouwprojecten in Weesp en de projecten Koster en Bendsdorp in Bussum. Terug in Amsterdam volgt een rondleiding door het St. Ignatiusgymnasium, waarvoor zij de innovatieprijs Energieke Restauratie 2012 ontvingen.

15.02

VillAetA Den Haag en Delft

Jeanne Dekkers en Helga Snel organiseren deze middag die start in de Haagse Pastoor van Arskerk (Aldo van Eyck, 1969). In Delft wordt het kennisinstituut Deltares bezocht (Jeanne Dekkers). De borrel is op Jeannes bureau, een voormalige drukkerij.

ESSAY MADELEINE STEIGENGA

2013

⇒ Op Nieks bureau werd het nu echt stil. Na een emotionele afscheidsronde - met ontslagen en vaststellingsovereenkomsten, balancerend op het randje van een faillissement - werkten er nog maar twee medewerkers: een tekenaar en een projectleider. Twee medewerkers startten hun eigen bureau, met wat opdrachten vestigden ze hun bureau in een leegstaande ruimte op het bureau. Nieks pensioenpot was leeggegeten. Mirjam, de accountant van mijn bureau, en haar man waren inmiddels ook voor Niek aan het werk en ze legden het keurig uit: over die lege pensioenpot moet je later wel belasting betalen. We besloten die pot weer te vullen, ons heerlijke monumentale woonhuis en onze bureaupanden moesten eraan geloven.

Delft, Madame de Berry Theater

De laatste ontslagronde van Nieks bureau was niet zo moeilijk als de voorgaande rondes. De 50+ medewerker waarvan je weet dat werk vinden een probleem gaat worden, begreep het en zei hardop dat hij allang niet snapte hoe we het vol konden houden; de tekenaar had vrijwel direct een nieuwe baan. Maar de nasleep van de voorlaatste ontslagronde kostte bijna twee jaar. Eén oud-medewerker spande twee processen aan. Mijn ongeloof over zijn eisen in combinatie met zijn werk - het doorlopend analyseren van het financiële verloop van alle werken, het bijhouden van de bestede uren - was groot.

Wijnand Loise, waarmee ik sinds mijn eerste AetA-excursie - met Subasj Taneja naar India - regelmatig muziek maak, had ervaring vanwege zijn vertrek bij Rochdale en gaf mij het telefoonnummer van de arbeidsrecht-advocaat die hem bijstond. Met de aanbeveling 'hij is ook voorzitter van een Gregoriaanse zangvereniging' en een beschrijving van zijn kleurrijke outfit. Schravenmade advocaten bleek een verademing. In een telefoongesprek van een half uur, zonder dat er een kassa rinkelde, kreeg ik het vertrouwen dat de kantonrechter 'ons' verhaal ging horen. Ook maakte hij gebruik van de analyse die onze accountants al gereed hadden, begon niet alles opnieuw te doen. Het was een opluchting dat de beslissing positief voor Nieks bureau uitviel, ook belangrijk om weer grip te krijgen op ons leven en onze relatie.

We leefden zorgvuldiger, letten op onze uitgaven. Met bijspijkeren maak je je als ouders graag onmisbaar bij je kinderen, dat zat er niet meer in. Het leasecontract van Nieks auto liep af, we reden verder in de laatste bureau-auto, een allang afgeschreven Suzuki stationcar. Ik was gewend om jaarlijks een paar bijzondere kledingstukken te kopen; dat mijn kledingkast een aantal jaren niet aangevuld werd, merkte niemand. Een klein drama was het

16.03

**Dutch Housing #3
Prototypes Delft en
Den Haag**

Deze Dutch Housing Prototypes, net als in Rotterdam voorbereid door Jörn Schiemann, Arjan Hebly en Edward Schuurmans, start in Delft in Herman Hertzbergers Diagoonwoning om na de Nirwanaflat en Boschzicht in Den Haag terug te gaan naar Delft voor de Kuyperwijk (Piet Tauber) en het Doelenplein.

10.04

**Het Gesprek
De stad als natuur**

Wederom gastvrije ontvangst, lezing, discussie en borrel in Studio Benthem. Voor dit gesprek houdt stedenbouwkundige Helga Fassbinder (Biotope City) een lezing waarbij zij ingaat op de stad als type landschap: niet langer Stad versus Natuur maar integratie van natuur en stad.

19-21.04

**Excursie Noordrijn-
Westfalen**

Na jaren voorbereidend werk van Otto van Dijk, Edward Schuurmans en Heike Löhman gaan, op uitnodiging van de Werkbund Nordrhein-Westfalen (Birgit Jakobs), 20 AetA-leden en 20 Werkbund-leden op een gezamenlijke excursie. Aan de hand van de bezichtigingen van gebouwen (in Essen, Bocholt, Bottrop, Marl) en onderlinge gesprekken

wordt de rol van de cultuur in het naoorlogse Duitsland vergeleken met die in Nederland.

11.05

VillAetA Rotterdam

Ineke Hulshof

Een dag geheel in het teken van hergebruik, co-creatie, transformatie, bewonersparticipatie en klushuizen. Ineke Hulshof neemt AetA mee naar verschillende van haar CPO-werken in Rotterdam: zowel bij De Omscholing (een 19^e-eeuwse school) als bij het Wallisblok (hergebruikt woonblok in Spangen) werkte zij met een kopersgroep.

29.05-02.06

Excursie Kopenhagen

Van A(rne) tot B(IG)

Meteen na aankomst is er een lezing van stadsarchitect Tina Saaby over haar strategie voor de ruimtelijke ordening van Kopenhagen: 'Urban life before urban space, and urban space before architecture'. Er worden veel plannen en nieuwe projecten bekeken, o.a. het 8 House van BIG, museum Ordrupsgaard (Zaha Hadid) en de bibliotheek van COBE. Hans Davidson vindt Saaby's ambitie terug in Sjoerd Soeters' Sluseholmen, onderdeel van zijn masterplan van Sydhavnen. Marcia Mulder en Aryan Sikkema organiseerden deze excursie.

opzeggen van onze werkster mevrouw Fatma die eens in de week kwam poetsen en de strijk deed. Soms nam ze eten mee, nog warm uit de oven. We waren aan elkaar gehecht, maar het kon niet anders.

Toch vlogen we naar Senegal, naar vrienden in Dakar, en om het Festival Duo Solo Danse in Saint Louis bij te wonen. Voor de festivaldagen huurden we een strandhuis. Op onze tenen scharrelden we er rond, grote kakkerlakken en een mooi uitzicht op zee. En fijn om na onze turbulente tijd een paar dagen in een heel andere wereld te zijn. Uit heel West Afrika kwamen hedendaagse dansers en dansgroepen samen, het festival werd geopend met het op de openbare weg uitvoeren van de Sacre du Printemps, in een choreografie van de Senegalese

Kopenhagen

BIG in Kopenhagen

danser en beeldend kunstenaar Alioune Diagne die het verhaal vertaalde naar de vissersgemeenschap van Saint Louis. Na de avondvoorstellingen liepen we in het pikkedonker naar ons huis, omarmd door de warmte en de geur van vis rond de boten die de nacht op het zand doorbrachten. 's Ochtends was het zoeken naar ontbijt, aan de straat waren bekertjes Nescafé te koop en werd een half Frans stokbroodje gevuld met een vleessaus. De lucifers om een kaars aan te kunnen steken, werden door de tralies van het buurtwinkeltje aangereikt, één bescheiden doosje, waar wij gewend zijn daarvan een heel pak te kopen. We genoten en het hielp ook om de betrekkelijkheid te zien van ons 'aan de grond zitten'.

14-15.06

24uurs-excursie Amsterdam

Amsterdam neemt haar ereplaats in als laatste onderdeel van de succesvolle serie van 24uurs-excursies die Friso Broeksma initieerde. Een uniek kijkje achter de schermen van wat Amsterdam 24/7 draaiende houdt. Van de FEBO-fabriek tot Artis: de leden dalen af in de spelonken van de Noord-Zuidlijn, bekijken de constellaties van afval, erts, kunstmest en biodiesel in de westelijke rand van de stad en mogen achter de schermen van de Stopera gluren.

08.06

Follies #2 - Brabant en de Betuwe

Voor de tweede keer heeft Fridjof van den Berg een folly-route uitgestippeld. Van doorgezaagde bunker (Ronald Rietveld, Diefdijk), rotonde met draaiende doorzonwoning (John Körmeling, Tilburg) tot de zonnetempel Lux et Terra (Luciën van Eerden, Lierop). Voor de borrel wordt AetA ontvangen door Otto van Dijk te Horssen.

29.06

Jaarvergadering Leiden tevens VillAetA

Tijdens de jaarvergadering op het bureau van VVKH nemen Rens Schulze onder wiens voorzitterschap de zelfwerkzaamheid van leden

werd vergroot, en Edward Schuurmans die veel energie en organisatietalent in de excursies stak, afscheid. Na het installeren van Joke Vos als (eerste vrouwelijke) voorzitter, Mathias Lehner (buitenlandse excursies) en Harry van Helmond (binnenland) reizen de leden naar Alphen aan de Rijn om daar projecten van VVKH, heren 5 en Joke Vos te bekijken.

19-22.09 Studiereis Londen

Een bezoek aan het Olympic Park met het Aqua Centre (Zaha Hadid) en de Velodrome (Hopkins Architects) ontbreekt niet tijdens deze door Marian van der Waals, Mikel van Gelderen en Joke Vos georganiseerde excursie 'sjiek en sjofel na de Olympische spelen' over geplande en ongeplande architectuur in transformatiegebieden. Mark Breatly, verantwoordelijk voor 'Design for Londen', leidt AetA langs verschillende projecten in Oost-Londen.

02.10 Het Gesprek - Learning from Sri Lanka

Twee architecten uit Sri Lanka - Anjalendran en Daswatte - vertellen op deze door Menno Ongering en Aryan Sikkema georganiseerde gespreksavond over hun eigen werk en dat van Sri Lanka's meest bekende architect: Geoffrey Bawa (1919-2003). Er zijn plannen voor een AetA-excursie naar Sri Lanka.

Forum 2011- 2016. In samenwerking met uitgeverij 010 verschenen er drie Forum-uitgaves waarin stedenbouwkundigen hun werk aan hun stad presenteren: Ton Schaap met Amsterdam, Maarten Schmitt met Den Haag en Kees Christiaanse met Rotterdam. Die laatste uitgave liet lang op zich wachten en het bestuur besloot terug te keren naar de 'oude' formule en Forum weer in eigen beheer uit te geven. Met Jurriaan van Stigt en zijn tomeloze energie zette een nieuwe redactie in op vier Forums per jaar in een betaalbare 'print on demand' uitgave. Elk Forum-nummer onder Jurriaan startte met een — door de hoofdredacteur persoonlijk gekookte — 'voedzame maaltijd en een goed glas wijn' (en een borrel voor Hester) op het kantoor van LEVS, waarmee LEVS de grootste sponsor was. De beoogde schrijvers voor het betreffende nummer kregen dan hun instructies.

Londen

Prototypes Amsterdam

Ik at graag mee als 'schrijvend' AetA-lid. Een stuk over het Visserhuis — het 'gesamtkunstwerk' in Bergeijk — wordt een vrij verhaal over hoe het voelt, dat Rietveld/Van Eijckhuis. Voor een artikel over Dick Apon scharrelde ik zomer 2014 door Apons deels leegstaande ministerie van BuZa uit 1985. Het was verrassend dat het inmiddels bijna afgedankte gebouw er zo goed uit zag, schijnbaar ongeschonden ondanks alle aanpassingen van de installaties. Voor het voorlaatste nummer van de 'Van Stigt-redactie', werden we — AetA-leden — uitgenodigd een brief te schrijven aan iemand die je bewondert of die je zou willen ondervragen over de werkwijze of de gedachten achter zijn of haar werk. Ik koos de voorzitter van de BNA, een brief aan Nathalie de Vries: 'Niet te bescheiden is mijn advies, jij bent de voorzitter van de grootste architectenorganisatie van Nederland — beroemd

04-06.10 Excursie Treinstations

Deze door Francisca Benthem, Rogier Dobma, Aafke van Dijk, René van der Maten en Edward Schuurmans logistiek fantastisch georganiseerde treinexcursie gaat in drie dagen langs 10 nieuwe of 'gerenoveerde' stations: Breda (Koen van Velsen), Tilburg (cepezed), Keulen, Straatsburg, Metz, Luik (Calatrava), Leuven (Samyn and Partners), Antwerpen (Jacques Voncke), Rotterdam en Amsterdam (beide Benthem Crouwel e.a.) met vaak een rondleiding van betrokken architecten.

02.11 Dutch Housing #4 - Prototypes Amsterdam

Wederom samen met studenten van de AvB fietst AetA na een start in het Pentagon (Theo Bosch) langs het door Branimir Medic (Cie.) liefdevol verbouwde Mart Stamhuis en Zandra's atelierwoningen in de Zomerdijkstraat. Via de Bankastraat (Zeinstra) gaat de groep door naar Sporenburg voor The Whale (Frits van Dongen), de patio-woningen van Köther en Salman en een woningblok van Neutelings Riedijk.

23.11 Villa AetA Ouderkerk - Huis De Helling Jan Verster

Een bescheiden groep AetA-leden reist op uitnodiging van Trees Verster af

naar het woonhuis van recent overleden AetA-lid Jan Verster aan de Amstel in Ouderkerk dat – door Jan ontworpen eind jaren zestig – nog in de oorspronkelijke staat te bewonderen is. Jeroen Schilt en Marina Roosebeek voeren een publiek gesprek met Tom van de Pol, oud-medewerker van Verster.

**18.12
Filmavond Utopia**

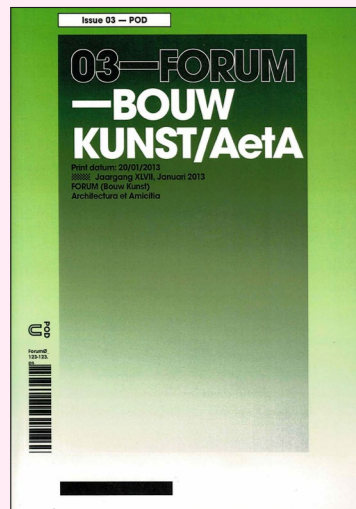
Als voorbereiding op Forum 06 presenteert Jurriaan van Stigt fragmenten uit een aantal films, o.a. Utopia London van Tom Cordell, afsluitend met discussie en borrel.

**20.01
Publicatie Forum /
Bouwkunst**

Het vak van Bouwmeester is steeds meer een vak van elkaar aanvullende specialisten; het verkennen van nieuwe territoria.

om zijn architectuur – en dus ons boegbeeld. Naar je achterban: hou ons een spiegel voor in fatsoen en eigenwaarde [...]. Kijk niet alleen naar de toppers, niet alleen naar de ego's en de in het oog springende gebouwen, maar let ook op die vele BNA-leden die zich belangeloos inzetten voor hun vereniging, vaak trouw en al jaren. En blijf niet in Amsterdam hangen, richt je op het publiek en op Den Haag, op de politiek en de verkiezingsprogramma's, om onze belangen, kwaliteiten en problemen duurzaam op de politieke kalender te krijgen. Vertel onze minister Blok dat vastgoed een heilige en gelijkwaardige drie-eenheid is tussen economische waarde, maatschappelijke waarde en culturele waarde. Straal charisma uit, wees er voor iedereen en het belangrijkste, treed naar voren, dat is wat de architectenwereld nodig heeft...'

Niet zo'n aardige brief, sorry. ➔

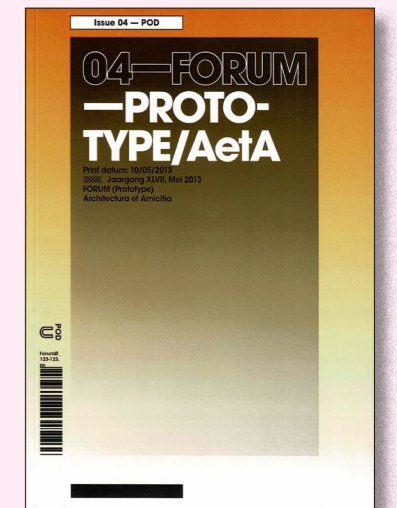
Pecha Kutchu

Prototypes Delft - Den Haag

**10.05
Publicatie Forum / Prototype**

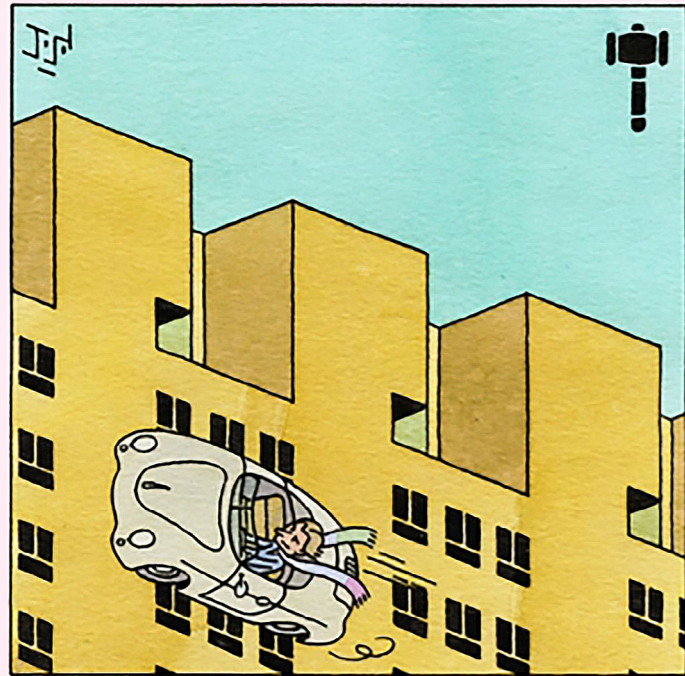
De kracht van ontwerpers is dat de zoektocht naar steeds weer nieuwe prototypen leidt tot een onmisbare diversiteit.

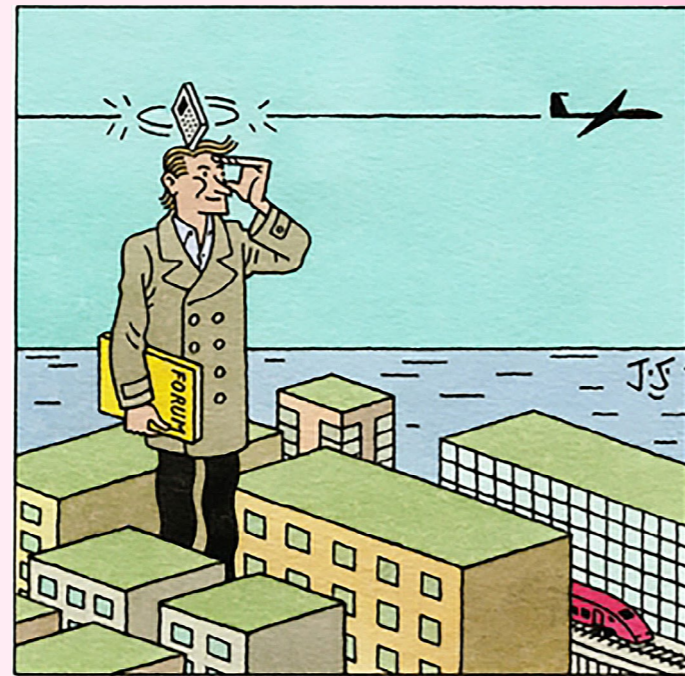
**20.11
Publicatie Forum / Werken
aan andermans Werk**

Hoe ga ik om met andermans werk? Moet ik vasthouden aan het oeuvre van mijn voorganger of kan ik daar een nieuwe interpretatie aan geven?

Rens Schulze

Edward Schuurmans

ESSAY MADELEINE STEIGENGA

2014

⇒ Tijdens een borrel hoorde ik Niek zeggen: 'we gaan ons vastgoed te gelde maken'. Kloeke woorden over ons besluit tot verkoop van het huis waarin onze hele ziel en zaligheid zat en waarin we dachten oud te worden. Een gewaagd plan in een periode dat ook de huizenmarkt was stilgevallen.

We waren inmiddels ervaren in het verhuizen naar plekken die 'not done' waren. Investeren in je buurt is de beste manier om je vastgoed in waarde te laten stijgen, was mijn vaste reactie op afkeurende opmerkingen over een nieuwe woonplek. Toen we met vrienden een wandeling maakten, greep ik mijn kans om een

Jaarvergadering in Amsterdam

JAARVERSLAG

BESTUUR

Joke Vos (voorzitter)
 Elsbeth Ronner (secretaris)
 René van der Maten (penningmeester)
 Jurriaan van Stigt (Forum)
 Harrie van Helmond
 (buitenland en binnenland)
 Mathias Lehner (website)
 LEDEN 373; overleden:
 Corien Sparnaay (1951)
 Kees Volger (1936)
 Hans Davidson (1935)
 PUBLICATIES Forum XLVIII/06 -
 Horizon; XLVIII/07 - Een andere tijd
 JAARVERGADERING 28/6, Amsterdam

19.01 Nieuwjaarsbijeenkomst Den Bosch

AetA begint het jaar met een toelichting en rondleiding van Janneke Bierman op het in 2008 door BiermanHenket opgeleverde Museumkwartier. Tijdens de wandeling naar de Verkadefabriek voor de borrel worden nog verschillende projecten bekeken, o.m. Project 125 (Hilberink Bosch) met prachtig gevelmetselwerk en de Spoorknoop van Arcadis (Van den Wildenberg).

08.02 VillAetA Den Bosch e.o. - Bossche School

Jan de Jong staat, als meester van de Bossche School, centraal in deze door Harrie van Helmond en Geert Bosch georganiseerde excursie. Met een bus trekt AetA langs een aantal van zijn iconische werken, o.a. het gemeentehuis van Someren, de kerk van de H. Kruisvinding te Odiliapeel, en het Jan de Jonghuis in Schaijk, waar mevrouw De Jong de leden ontvangt.

26.03

Het Gesprek - Internationale Bauausstellungen, motor voor stedelijke kwaliteit?

Op uitnodiging van Mathias Lehner en Heike Löhmann doet dr Udo Gleim een poging de IBA te duiden aan de hand van de geschiedenis die begon met de kunstenaarskolonie Mathildenhöhe in Darmstadt. Gespreksleider Rob Docter probeert daarna boven tafel te krijgen waarom de gebiedsontwikkeling met IBA in Duitsland succesvol is, maar in Nederland niet van de grond lijkt te komen. Volgens Gleim is dat omdat de mensen uit het betreffende gebied te weinig worden betrokken bij de ontwikkeling: niet alleen 'innovators' zijn belangrijk, minstens zoveel credit gaat naar de 'early adaptors'.

12.04

VillAetA Eindhoven - diederendirrix

AetA zakt wederom af naar het zuiden, dit keer om ontwerpen van diederendirrix in Eindhoven te zien. Ingrijpende herbestemming is een terugkerend thema, te beginnen bij de herbestemde gebouwen op de TU/e campus: ketelhuis Ceres en Vertigo, het faculteitsgebouw van Bouwkunde. In de namiddag fietsen de leden met Bert Dirrix en Paul Diederer o.a. naar het voormalige Philips-terrein Strijp-S. De dag wordt afgesloten met een bezoek aan Strijp-R in het complex van ontwerper Piet Hein Eek.

Op bezoek bij Pieter Weijnen

blik te werpen op een huis dat te koop stond in een mooi ingepast nieuwbouwcomplex in de Schilderswijk, van Gerrit van Es van HVE. Niek Funda-de bij thuiskomst direct op een ander te koop-bordje, een afwijkend huis-met-een-poort in hetzelfde complex. Nu wisten we waar we heen gingen.

Onze vrienden bekommerden zich om ons, onze belabberde financiële situatie was wel bekend, en Nieks ziekte die zich in de crisisjaren openbaarde. Onze nieuwe vooruitzichten vierden we met een hartverwarmende afscheidsborrel. Naar de Schilderswijk. Dit keer geen commentaar van kennissen over de buurt, ook al marcheerden er zwart gemaskerde IS-aanhangers met zwarte vanen over de naastliggende Hoefkade en galmden politiesirenes

09.05

Excursie Industrieel Rotterdam

De focus van deze door Madeleine Steigenga georganiseerde excursie ligt op de A15-route met het Botlekgebied. De start is op het 1,2 km lange Dakpark op winkelcentrum Big Shops (Buro Sant en Co). Paul Wintermans en Dirk Lohmeijer van Quist Wintermans Architecten zijn de gidsen tijdens de busrit over Maasvlakte 1 en 2 en bij het bezoek aan hun net opgeleverde Botlekbrug. Voor de borrel geeft Peter Kropp (Benthem Crouwel) een rondleiding door het nog lege kantoorgebouw Port City 2.

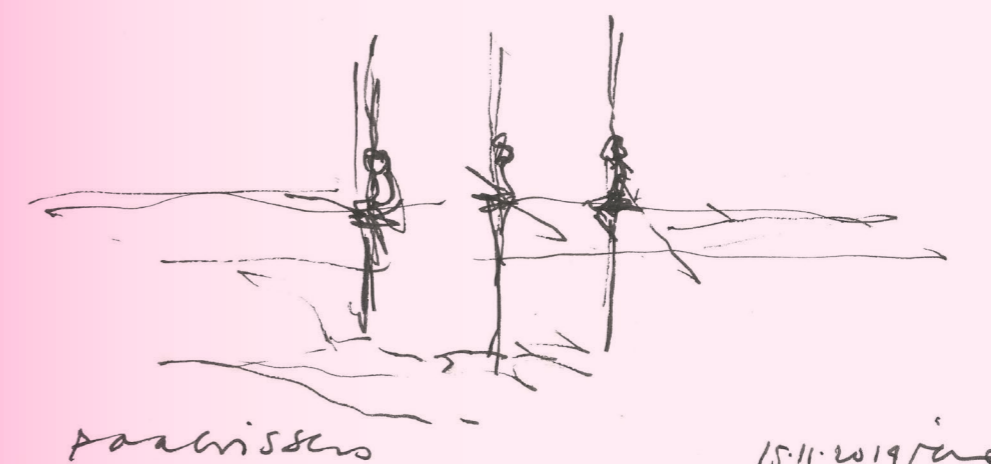
23-24.05

Excursie Texel en Vlieland

Te voet, op de fiets en met de boot verkennen de leden de eilanden onder leiding van Eugène Franken en Harrie van Helmond. Het eerste waar men aan denkt bij wadden-architectuur is wellicht het vakantiehuisje. Hiervan worden dan ook bijzondere exemplaren bezocht, o.a. van Concrete en Benthem Crouwel. Maar de eilanden bieden meer, zoals Museum Kaap Skil (Mecanoo) en Ecomare (Karres en Brands) op Texel. De tweede dag wordt op Vlieland onder andere het Waterfiltergebouw van Eerde Schippers (Inbo) bezocht.

door de straat terwijl we met hulp van vrienden en aannemers het huis in een paar weken bewoonbaar maakten. Het archief van mijn bureau en wat we niet kwijt konden — honderden kleinere kunstwerken, een nooit in gebruik genomen bad en wat meubels — gingen naar de Shurgard.

Bij Niek werd opnieuw een ziekte geconstateerd waar we nog nooit van gehoord hadden, en het aftakelproces van mijn oude moeder zorgde elke keer weer voor verrassingen. Tussen de verhuisbewegingen en doktersafspraken door hielden we vast aan ons dagelijkse kantoorritme en aan de zaken die ik altijd al ondernam. Voor AetA was dat zo nu en dan het organiseren van een excursie. De nieuwe Botlekbrug van Paul Wintermans was

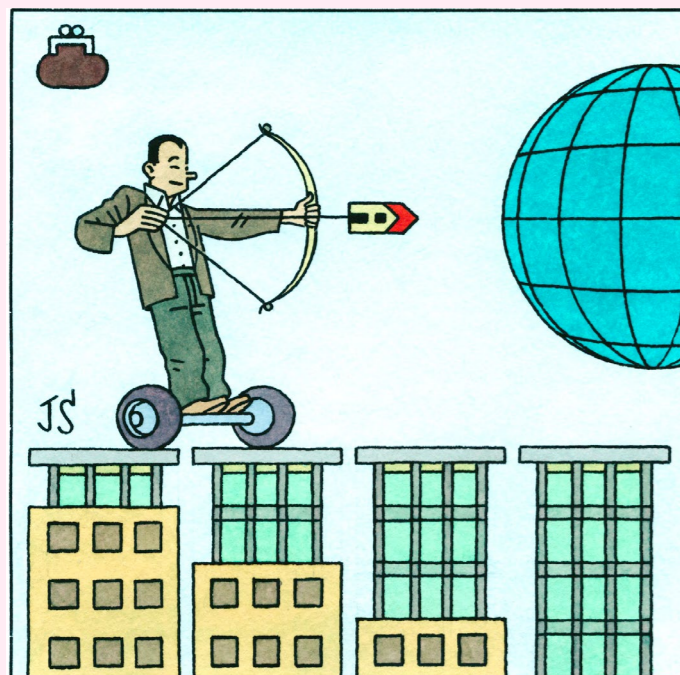
Paalvissers in Sri Lanka

28.06

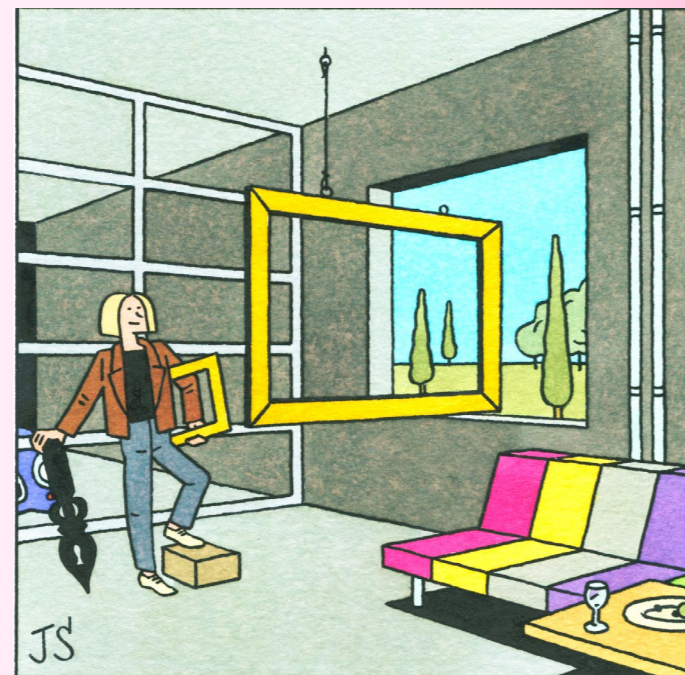
Jaarvergadering Amsterdam

Tijdens de vergadering in de IJ-kantine op de NDSM-werf vinden enkele bestuurswijzigingen plaats. Na zes jaar nemen Francisca Benthem (secretaris), Jurriaan van Stigt (Forum) en binnenkort Diederik Dam (penningmeester) afscheid. Elsbeth Ronner volgt Francisca op, Jurriaan blijft nog wel hoofdredacteur Forum. René van der Maten neemt de functie van Diederik over. In de namiddag blijven de leden in Noord. Kathrin Hanf van SeARCH geeft een toelichting op hun HISWA-gebouw. Het NDSM-terrein en de zelfbouwprojecten in Kavel 3 in Buiksloterham worden bekeken. De borrel vindt plaats in broedplaats De Ceuvel.

deze keer het hoofddoel, een kunstwerk voor de kruising tussen de scheepvaart en het treinverkeer. Paul regelde dat we er terecht konden en dat we ook een toelichting kregen over de A15 die de Maasvlakte ontsloot, waarvan hij de supervisor was. Zo'n industriegebied fascineert mij, de indrukwekkende raffinaderijen en opslagterreinen die niets meer met de menselijke maat te maken hebben. Ook deze voorbereiding kende uitersten zoals bijpraten met Paul tijdens een soepje in een sterrenrestaurant en op een zondagochtend de verkenning van de busroute. In mijn piepkleine Smart over de verlaten A15 naar het einde van de wereld, de nieuwe recreatiestranden aan de kop van de Maasvlakte. Het was onze laatste rit, ook voor mijn Smart vond ik een nieuw huis. ➔

Diederik Dam

Francisca Benthem

Botlekbrug Rotterdam

12-15.09

Excursie Nordics / Oslo en Stockholm

Deze excursie naar Noorwegen en Zweden begint in Oslo. Mathias Lehner en Betty Aarts maakten een programma waarop, naast veel recente architectuur zoals de skischans Holmenkollen (JDS Architects) en Snøhetta's opera, ook het Noors modernisme-monument Villa Stenersen (Korsmo, 1938) en het raadhuis van Oslo (Arneberg en Poulsson, 1931/50) staan. Ook in Stockholm wordt veel recente architectuur en stedenbouw bekeken, maar de Stadsbibliothek (Asplund, 1920/34) en de begraafplaats Skogskyrkogården van Asplund en Lewerentz (1917/40) zijn hoogtepunten.

04.10

Excursie Hout

Om de veelzijdigheid van hout te demonstreren, wordt een aantal projecten bekeken. Na de opstap bij CS Rotterdam (Meyer en Van Schooten, Benthem Crowel en West 8) gaat de bus o.a. naar Harrie van Helmonds Pekelpaleis Breda, de energie-neutrale bedrijfshuisvesting Protecto Roble (Équipe) in Berkel-Enschot en twee bruggen in Bergen op Zoom van het bureau RO&AD.

08-22.11
Studiereis Learning from Sri Lanka

Na het gesprek met de architecten Anjalendran en Daswatte in 2013 werd besloten af te reizen naar hun land, Sri Lanka. Menno Ongering, Joke Lanphen en Aryan Sikkema organiseerden de reis, waarin het werk van Geoffrey Bawa (1919-2003) centraal staat. In het verslag '14 lessons from Sri Lanka' leggen de 14 deelnemers hun indrukken vast. Zo verhalen de schetsen van Jeanne Dekkers van de waanzinnig knappe landschappelijke

inpassingen van Bawa, nog steeds de inspiratiebron van de hedendaagse architectuur in Sri Lanka.

22.11
Dutch Housing #5 - Wonen in eigen werk Amsterdam

Opnieuw organiseert Paul Vlok in samenwerking met de AvB een fietsexcursie, nu langs Amsterdamse architectenwoonhuizen: Sjoerd Soeters, Ria Smit, Heike Löhmann, Pieter Weijnen en Herman Prast. Volgens het verslag van

Katrijn van der Vrande zijn de huizen ruwweg in twee groepen te verdelen: die met een interessante verticale ruimte rondom de trap/vide/overloop, en die met een grote, overzichtelijke ruimte met lange zichtlijnen. Ossip van Duivenbode legt de architect/eigenaren in hun huizen vast.

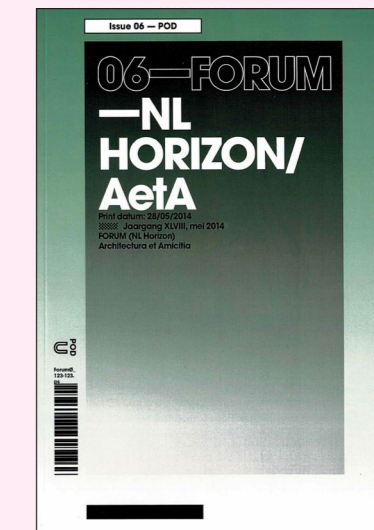
De Wadden

Wonen in eigen werk Amsterdam

28.05
Publicatie Forum / Horizon

Ideeën, visies en dromen over de vraag: hoe zal het Nederlands 'landschap' er uit gaan zien de komende 100 jaar.

20.09
Publicatie Forum / Een Andere Tijd

Is er een nieuw verhaal voor een 'andere gedachte' met thema's van deze tijd?

Schetsen uit Sri Lanka

ESSAY MADELEINE STEIGENGA

2015

⇒ De rechtszaken waren afgehandeld, we kwamen er met de advocatenkosten vanaf. We voelden ons bevrijd, kregen ons leven weer op de rails. Ik kreeg verschillende opdrachten en er werd aan mij getrokken om een tekst te schrijven over de architectuur van de wederopbouw bij een fotoproject waarin alle Irenestraten werden vastgelegd. Mijn bureaupand en dat van Niek waren inmiddels ook verkocht. Niek huurde een verdieping terug in zijn oude pand, nu ook mijn werkplek. Het was nieuw voor ons, om zo op elkaars lip te zitten. Gelukkig had ons nieuwe huis in de Schilderswijk twee verdiepingen, daar konden we op verschillende verdiepingen zijn, en toch samen.

Die zomer gingen we voor het eerst weer een paar weken op vakantie. Niek kwam in een Oase een artikel tegen over de Franse

Schotland

JAARVERSLAG

BESTUUR

Joke Vos (voorzitter)
 Elsbeth Ronner (secretaris)
 René van der Maten (penningmeester)
 Jurriaan van Stigt (Forum)
 Harrie van Helmond (buitenland)
 Paul Vlok (binnenland)
 Mathias Lehner (website)
 LEDEN 342; overleden:
 Friso Broeksma (1942)
 Hans Tupker (1935)
 Heike Löhmann (1960)
 Corinne Bouwers (1960)
 PUBLICATIES Forum XLIX/08 -
 In huis; XLIX/09 - Building
 upon Building (Lustrumnummer);
 XLIX/10 - Passie
 JAARVERGADERING 27/6, Eindhoven

25.01 Nieuwjaarsbijeenkomst Rotterdam

In een monumentale industriële loods, door Ector Hoogstad getransformeerd tot werkruimte voor IMd Raadgevende Ingenieurs, komt AetA voor het eerst in 2015 bij elkaar. Na een welkom en het voorstellen van de nieuwe leden worden de plannen voor het 160-jarig jubileum van AetA gedeeld: terug- én vooruitkijken. Na de lunch neemt architectuur-historicus Wijnand Galema AetA mee voor een wandeling door Rotterdam: zowel langs wederopbouw als langs recentere architectuur zoals de woontoren Statendam van Hans Kollhoff. De afsluitende borrel is in de net in gebruik genomen Markthal van MVRDV.

06.03 Excursie Maaskants Hoogtepunten

Logisch startpunt van deze dag rond het werk van Huig Aart Maaskant is het Groot Handelsgebouw in Rotterdam,

maar AetA heeft het ook voor elkaar gekregen om toegang te krijgen tot zijn leegstaande hoofdkantoor voor Johnson Wax te Mijdrecht. Bijzonder om in dit indrukwekkende, volledig verlaten monument rond te struinen. Na het Provinciehuis in Den Bosch en het kantoor van Tomado in Dordrecht weer terug in Rotterdam wordt de busexcursie afgesloten in zijn Hilton Hotel, waar de leden de naar hedendaagse hotel-maatstaven uitgevoerde renovatie kritisch beproeven.

18-19.04 Budgetexcursie België Turnhout

Deze door Simone Gerards, Rein van Wylick en Harrie van Helmond i.s.m. het Architectuurcentrum Turnhout georganiseerde tweedaagse excursie rond de Golden Sixties van het Belgische baksteen-modernisme leidt naar projecten van Turnhoutse School-architecten als Paul Neefs en Vanhout&Schellekens. Maar er is ook tijd voor nieuwe oogst, zoals de psychiatrische inrichting Gielsbos door Dierendonckblancke architecten.

09.05 Grachtenwandeling Amsterdam

Kersvers AetA-lid en architectuurhistoricus Ellen van Kessel leidt de leden rond in haar domein: de Amsterdamse grachten. In 2010 is de grachtengordel UNESCO werelderfgoed geworden,

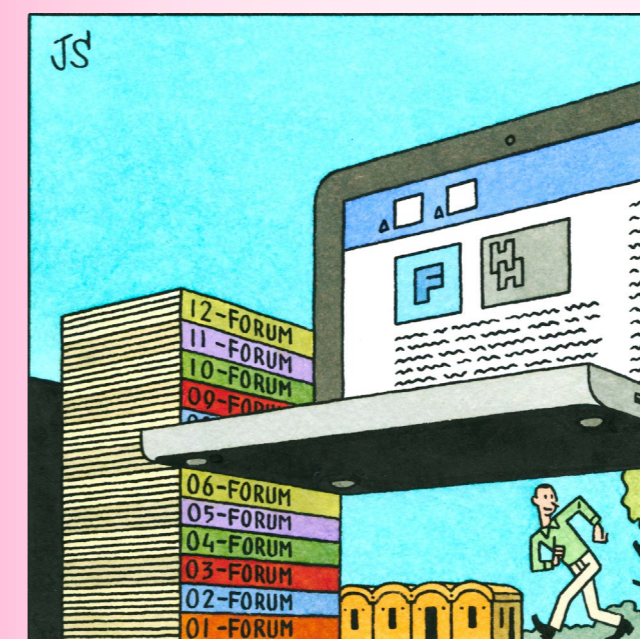
architect Fernand Pouillon, de basis van onze reis. Kamperen in het Bois de Boulogne — Louis Vuitton, de Parijse blokken van Pouillon — zwemmen in het riviertje bij Hester en Erik en in het zwembad van Jan Dirk. In Marseille scharrelden we door Corbusiers droom en bewonderden we Pouillons plan La Tourette voor het havengebied. We vergeleken onze Nederlandse wederopbouw-architectuur — waar ik me in verdiepte voor een boek — met dit Franse wederopbouw-complex. De mix in dit havengebied van luxe appartementen, grondgebonden woningen en sociale woningbouw vormde een stedenbouwkundige eenheid; in de Nederlandse wederopbouw werd gekozen voor productie, snel bouwen met weinig afwisseling; de strengperswoning noemde Adri Duivesteijn dat.

Dirk en Egbert vroegen mij voor het ontwerp van hun nieuwe huis, een appartement in Patch22 in Amsterdam Noord van Tom Frantzen. Het casco was vernieuwend vanwege de houten draagconstructie, hoge duurzaamheidsklasse en een architect die zelf ontwikkelde. De architect en ontwikkelaar werd de locatie gegund na een tender die Frantzen in 2009 won, de bouw startte zes jaar later. De traagheid waarmee energiezuinig en duurzaam bouwen geïmplementeerd werd in onze nog steeds traditionele bouwprocessen was en is tenenkrommend. Bij Patch22 maakte ik van nabij mee dat het niet alleen een kunst is om vernieuwing te implementeren binnen de bouw en de regelgeving, maar dat die ook hoge eisen stelt aan de gebruikers.

Friso Broeksma overleed begin september. Vrienden en familie verhuisden hem die zomer naar een verzorgingshuis in de Jordaan, nadat hij in het ziekenhuis terecht was gekomen. Als altijd vooruitziend zocht Wijnand contact met de ontspanningscommissie, we hadden — piano en dwarsfluit —

een kort programma ingestudeerd dat we ook uitvoerden in mijn moeders verzorgingshuis. Maar voor we op de cultuur-agenda stonden, werd Friso niet meer wakker. De rode wijn waar hij zo van hield werd op de afscheidsbijeenkomst geschonken. Zijn briefjes en verslagen, altijd op hetzelfde papier A5 of A4 met blauwe ruitjes, heel precies in een tekstblok samengebald, waren legendarische kunstwerken. Jarenlang verzette hij ontzettend veel werk voor AetA, een lief mens.

AetA vierde haar lustrum; de toen net aangetreden rijksbouwmeester Floris Alkemade hield een enthousiast verhaal in een zaaltje van Artis. En we vierden feest in het Tolhuis, de rampzalige jaren achter ons latend. Die herfst van 2015 liep ik een aantal vrijdagavonden van het Rotterdamse Centraal Station naar het Schieblock door het

Jurriaan van Stigt

maar wat is nu precies de 'outstanding universal value' die daartoe de doorslag gaf? Wat is kenmerkend voor het bouwblok: de parcellering? Wat is de authenticiteit? En in hoeverre is de grachtengordel nog 17^e-eeuws?

03-07.06 Budgetexcursie Schotland

De zogenaamde Maggie's Centres – kleinschalige gebouwen voor de dagverpleging van kankerpatiënten – vormen een rode draad tijdens deze excursie, voorbereid door Marcia Mulder en Aryan Sikkema samen met Harrie van Helmond. Vele zijn van internationaal bekende ontwerpers als OMA, Gehry, Zaha Hadid en het Schotse bureau Reiach and Hall Architects. Daarnaast wordt o.a. werk van Mackintosh (Lighthouse, Arts school, Hill House), Chipperfield (de BBC) en Foster (Quartermile masterplan) bezocht. Fascinerend is ook de Falkirk Wheel, een spectaculaire en angstaanjagend uitzijnde scheepslift.

27.06 Jaarvergadering Eindhoven tevens VillAetA

De jaarvergadering vindt plaats in de Kazerne, een complex dat door Helmond Zuidam Architecten is gerenoveerd tot vergaderruimte/restaurant/expositieruimte/hotel. In het bestuur vinden enkele wisselingen plaats. Zo neemt het nieuwe bestuurslid Paul Vlok de portefeuille binnenland van Harrie van Helmond over.

Voor en na de vergadering maken de leden kennis met Eindhovense wederopbouw (o.a. Van den Broek en Bakema) en werken van Frank van der Linden, Van Helmond, MVRDV en de Ventoseflat van Jo van der Mey (Amsterdamse School), prachtig gerenoveerd met de oorspronkelijke kleuren, geel en lavendel.

04.09

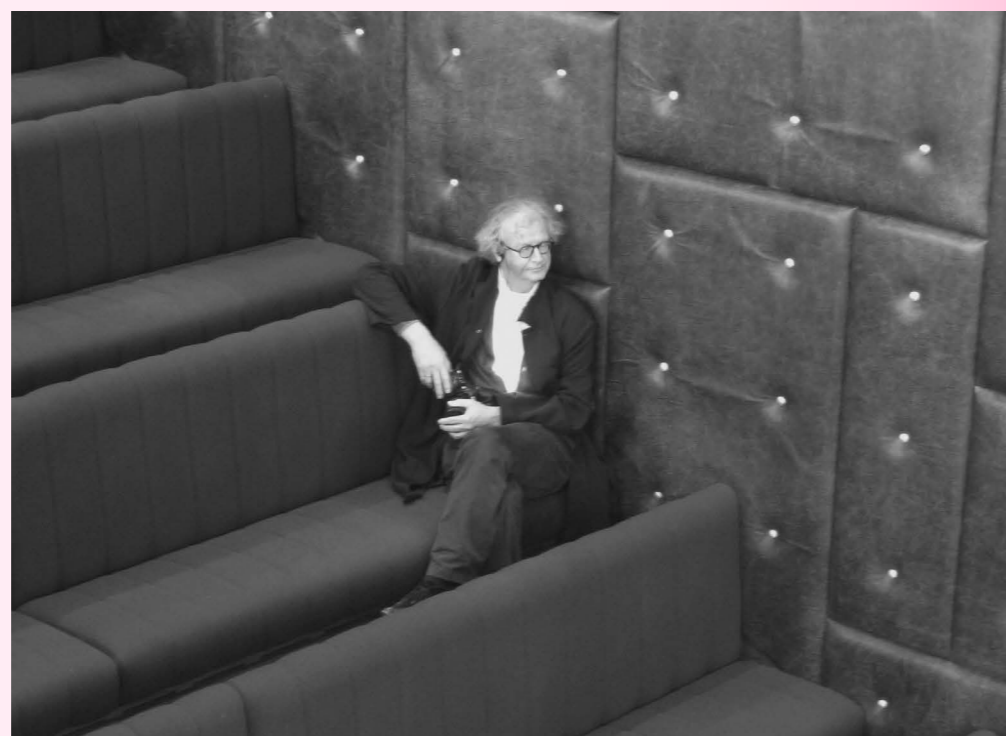
Filmavond - Leaning Towers

In plaats van het jaar af te sluiten met een filmavond – een idee dat niet echt van de grond is gekomen – organiseert Paul de Vroom in Het Timmerhuis in Rotterdam de filmvertoning van Leaning Towers (2014) van René Daalder. De film is een intiem portret over architect Rem Koolhaas, Daalders studievriend van de filmacademie, met wie hij in 1969 de cultfilm De blanke slavin maakte.

05-06.09

Schetsweekend Amsterdam

Als onderdeel van het lustrumprogramma van AetA organiseren Joke Vos en Marina Roosebeek een schetsweekend waarin beeldend kunstenaars Frank van den Broeck en Sanne Bruggink de leden uitdagen om hun tekensvaardigheden, die in het vak van pas kunnen komen, uit te breiden. Er is aandacht voor de tekening als inzet voor het werk in de schetsfase vooraf, evenals bij de presentatie naar buiten toe. Ook komt de tekening als autonoom werk aan de orde.

Jaarvergadering Eindhoven VillAetA

Neutelings Riedijk

Lustrumfeest in Artis

letterlijke en figuurlijke schemergebied tussen bedrijfsgebouwen en het spoor. De AetA Minimal Movies Workshopreeks – ook een lustrum activiteit – vond plaats bij Lilith Ronner van Hooijdonk, en Lieke van Hooijdonk heette ons welkom in dat door de creatieve sector in gebruik genomen gebouw. Het was een diverse groep die meedeed aan de cursus, de filmpjes van Laila Ghait waren voor mij de grootste verrassing. Zelf leerde ik een beetje omgaan met dit medium, perfect om niet alleen met beeld, maar ook met geluid ruimte te vangen. Hier bespraken we ook onszelf, overwinteren in crisistijd. Joke Vos die er gebruik van maakte haar kantoor van Rotterdam naar Amsterdam te verhuizen, Cees Brandjes die met de dienstverlening van zijn bureau een grote omslag maakte en de jongeren: Lieke die investeerde in een casco op Strijp-S, Xander die zelf ontwikkelde en bouwde. Zoals Marianne Loof begin 2016 in haar Cobouw-column 'Heimwee naar de crisis' schreef: 'Ondanks alle pijn kwam er nieuw elan en positieve energie vrij'. ➡

26.09

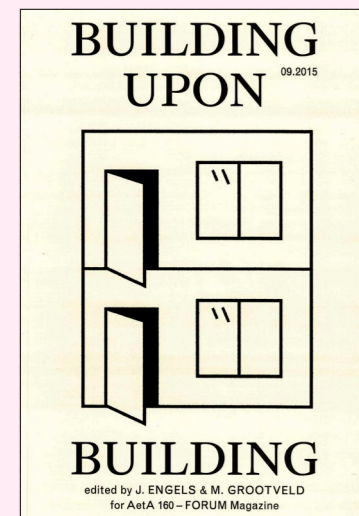
Lustrumfeest Amsterdam

Met 'Hebban olla vogala nestas hagunnan hinase hic anda thu,wat unbidan we nu?' wordt het 160-jarig bestaan van AetA ingeluid. De lustrumcommissie, onder voorzitterschap van Joke Vos, geeft de leden hun uitleg van deze Oudnederlandse tekst mee: 'vrij vertaald symboliseert de tekst onze dagelijkse praktijk: het inrichten van de wereld waarin we wonen, en de vriendschap waarbinnen we met onze verschillende activiteiten onze kennis verbreden en ons vak onderzoeken'. De lustrumdag start in Artis, met een rondleiding door Margreet Duinker. 's Middags in de Koningszaal wordt door verschillende sprekers – zoals Rijksbouwmeester Floris Alkemade, Artis-directeur Haig Balian en Marianne Loof als moderator – de vergelijking gemaakt tussen hoe dieren en mensen bouwen en wonen. Ook wordt de dierentuin-architectuur toegelicht. Vervolgens liggen er aan de steiger van Artis boten klaar die de leden naar de Tolhuistuin brengen, aan de overkant van het IJ. Nog voor er gedanst kan worden, presenteren Marius Grootveld en Jantje Engels lustrum-Forum 09 – Building upon Building. En dan barst het feest los.

26.09

Presentatie Forum / Building upon Building

Voor dit lustrumnummer zijn 45 Europese architecten van verschillende generaties uitgenodigd: 'Design a fictitious extension to an existing building that compliments and continues the inherent narrative of the original building.'

07.11

VillAetA Neutelings Riedijk Architecten

Voor deze VillAetA met het publieke gebouw als thema gaat AetA naar Amersfoort, Deventer en Arnhem. Er staan drie gebouwen van Neutelings Riedijk Architecten op het programma waarbij de zoektocht naar een passende expressie en identiteit de rode draad is. Hoe kan de roep om lokale identiteit in een gemeenschappelijke openbare ruimte – zoals een hedendaags stadhuis (Deventer) en een cultuurverzamelgebouw

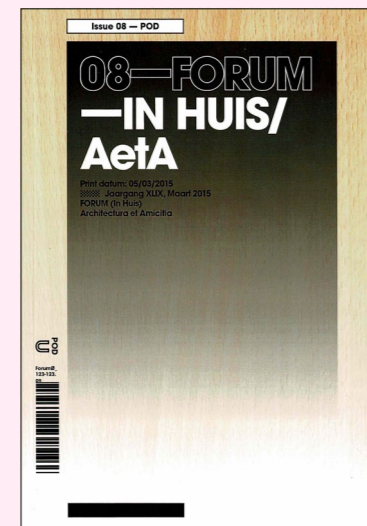
(Eemshuis/Amersfoort, Het Rozet/Arnhem) verwezenlijkt worden?

16.10 en 11.12 Workshopreeks Minimal Movies

In het kader van het lustrum vinden in oktober en november nog twee workshops plaats. Bewegend beeld wordt steeds vaker ingezet als ontwerptool en bij presentaties. Met behulp van audiovisueel kunstenaar Anna Berlis werken acht leden op het kantoor van Lieke van Hooijdonk aan hun vaardigheden om een 'minimal movie te maken'.

05.03 Publicatie Forum / In Huis

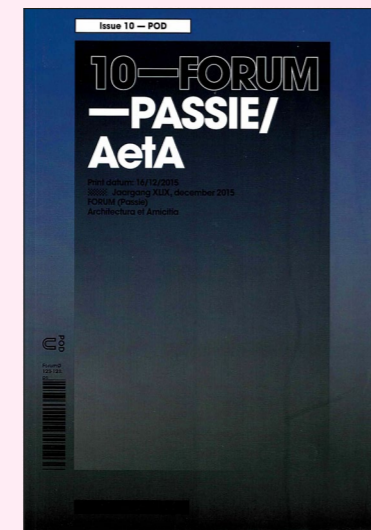
Als we ons eigen huis ontwerpen, biedt dat experiment dan een persoonlijk statement over wat wonen is of ook een oplossing voor een groter publiek.

16.12

Publicatie Forum / Passie

Wellicht zit in een 'verborgen' passie de sleutel voor de vernieuwing, andere vergezichten of standpunten in of over ons vak.

ESSAY MADELEINE STEIGENGA

2016

⇒ Niets laatste grote werk hielp ons door de crisis en kwam nu in de uitvoeringsfase. Het computertekentwerk was ondergebracht bij een collega, Niek had genoeg aan zijn A0-tekentafel en zijn Paper Mate viltstift. Het geld dat we maandelijks betaalden aan huur en opslagruimte, konden we ook besteden aan een eigen werkruimte om onze laatste werkjaren door te brengen en de kunstwerken uit de opslag weer uit te pakken. Bij die zoektocht liepen we op tegen het in kluswoningen opgedeelde schoolgebouw waar we tien jaar lang dagelijks kwamen, het kinderdagverblijf van onze kinderen zat er

Ljubljana

JAARVERSLAG

BESTUUR

Irma van Oort (voorzitter)
Elsbeth Ronner (secretaris)
Juliëtte Daniëls (penningmeester)
Machiël Spaan (Forum)
Harrie van Helmond (buitenland)
Paul Vlok (binnenland)
Matthias Lehner (website en communicatie)
LEDEN 330; overleden
Joost Hovenier (1963)
Gé van der Pol (1928)
PUBLICATIES Forum
L/11 - Krimp & Groei
L/12 - Brieven

JAARVERGADERING 2/7, Amsterdam

24.01

Nieuwjaarsbijeenkomst Haarlem

Na een introductie op het jaarprogramma in het ABC Architectuurcentrum volgt een stadswandeling o.l.v. stadsbouwmeester Max van Aerschot langs het Noord-Hollands Archief (verbouwd door Happel Cornelisse Verhoeven) en het brugwachtershuis van Marjolein van Eig om uiteindelijk op het Raaksterrein bij de Jopenkerk uit te komen voor de nieuwjaarsborrel.

19.02

Fietsexcursie Amsterdam - Hotels in renovatiebouw

Na Hotel de Hallen (Bureau J.van Stigt) gaat de fietstocht langs het Conservatoriumhotel (MVSA, Bureau J.van Stigt) naar de Dam voor beide locaties van hotel W Amsterdam van Office Winhov waar we rondgeleid worden door Joost Hovenier en afsluiten met een borrel boven in de hippe Bar W Lounge.

16.03

Het Leliman-Gesprek #1 Het Materiaal

Fridjof van den Berg organiseert een serie van vier gesprekken. Voor deze serie Lelimangesprekken, waarbij telkens twee architecten spreken over hun motivatie en inspiratie, heeft Fridjof zijn oud-studenten uitgenodigd. Start is een dialoog tussen Michel Post (ORIO architecten) en Lars Courage (Courage Architecten) over Materiaal. Courage werkt met staal en glas, Post met stro. Het is een dynamisch gesprek over de liefde voor ontwerpen vanuit materiaal. Ook voor deze serie is AetA weer welkom bij Studio Benthem waar Francisca de ontvangst verzorgt.

16.04

Prototypes Hofjes #1 Den Haag

De excursie Haagser dan Hofjes bestaat niet is de eerste in de reeks Prototypes Hofjes georganiseerd door het 'Hofjesteam': Arjan Hebly, Rens Schulze en Madeleine Steigenga. Willemijn Wilms Floet, onlangs gepromoveerd op hofjes, geeft een inleiding en leidt rond. De tocht gaat op de fiets langs diverse hofjes: van klassiekers als het Hofje van Nieuwkoop en het Heilige Geesthofje tot het Pandercomplex, De Croissant, de Papaverhof van Jan Wils en een aantal moderne hofjes.

Joke Vos

toen in. Niek maakte het plan voor onze nieuwe woon-werkruimte aan de Cylinderstraat, mijn bijdrage was de bouwvergunning, het organiseren van de adviseurs, de aannemers en de installaties. Niets is fijner dan voor jezelf te bouwen. Bij elke weerstand vastleggen dat je afziet van garanties. De keuze voor elektrische vloerverwarming werd met argusogen door onze medeklussers bekeken, we bleken de enige gas-lozen van de 14 kluscasco's. Ondanks tegenstribbelen, werd de gasmeter toch geplaatst. Na een tijdje werd er een slot op de gasmeter gemaakt, na twee jaar kreeg Niek een brief waarin aangeboden werd de meter 'gratis' weg te halen. Inmiddels gebeurt.

Haagsche Hofjes

22-26.04

Budgetexcursie Slovenië

Deze budgetexcursie, georganiseerd door Wijnand Looise en Madeleine Steigenga, geeft inzicht in de ontwikkeling van de Sloveense architectuur en stedenbouw. Op het programma staan de steden Ljubljana, Kranj en Bled. Het werk (huis en bibliotheek) van grootheid Plečnik wordt bezocht, maar ook werk van minder bekende architecten als Ravnikar (Hotel Creina, waar gelogeerd wordt) en jongere architecten zoals Tadej Glažar en Sadar+Vuga komt aan bod.

01.06

Het Leliman-Gesprek #2 Het Proces

Op de tweede avond van de serie Lelimangesprekken vertellen sprekers van twee bureaus over hun fascinatie voor het proces en hun onorthodoxe manier van architectuur maken: Peter van Assche (Bureau SLA) over zijn integrale ontwerpbenedering en de complexe samenhang tussen gebouw en context; Kristian Koreman en Elma van Boxtel (ZUS, Zones Urbaines Sensibles) over de rol van de architect in het publieke debat over de toekomst van onze steden.

17-18.06

Budgetexcursie Noord-Frankrijk

AetA-lid Ingrid Petit, werkzaam in Noord-Frankrijk, organiseert deze weekend-excursie met het thema Nieuw

gebruik voor industrieel erfgoed. Iedereen komt op eigen gelegenheid naar Roubaix waar de eerste dag een uitleg wordt gegeven over het industrieverleden en de woningbouwtypologie van Noord-Frankrijk, waarna er wordt rondgekeken (o.a. Villa Cavrois, Mallet Stevens, 1932). De volgende dag, na een introductie over de stadsontwikkeling van Duinkerken (masterplannen van Richard Rogers en Joan Busquets), volgt een wandeling door het Ecokwartier Grand Large met het FRAC-museum (Lacaton & Vassal).

02.07 Jaarvergadering Amsterdam

In het kader van 100 jaar Amsterdamse School zijn het Spaarndammerplantsoen en Museum Het Schip als locatie gekozen. Na de laatste vergadering van voorzitter Joke Vos met de introductie van nieuwe bestuursleden Irma van Oort (voorzitter), Machiel Spaan (Forum) en Juliëtte Daniëls (die René van der Maten als penningmeester a.i. opvolgt), volgt een wandeling langs de nieuwe ontwikkelingen in de Houthavens. Hier worden diverse CPO-projecten en de locatie van de Pontsteiger (Arons en Gelauff) bekeken om te eindigen met een rondleiding door de uitbreiding van Museum Het Schip door Alice Roegholt, waar ook de borrel wordt geschonken.

Amsterdamse School in de Rivierenbuurt

Wijnand die zijn boek *De redder van de Zuidas* over 'de Maseratiman' had afgerond en uitgegeven, haalde me over om met hem een AetA-excursie naar Ljubjana te organiseren, de stad van Plečnik. We boekten onze voorreis-vlucht naar Slovenië. Niek en Jan zouden ons vergezellen, maar Niek moest het onverwacht laten afweten. Als excursie-opstart hadden we twee contacten: Wijnand kende de architect Boštjan Vuga die een groot architectenbureau had, ik had na mijn docentschapsjaar bij het Berlage Instituut contact gehouden met docent/architect Tadej Glazar. Wijnand regelde dat we binnen een uur na de landing gedrieën op de thee zaten op de ambassade, met als belangrijkste doel het regelen van een ontvangst in de ambtswoning van de theeschenker, van de jonge Sloveens-Nederlandse architect Bevk Perovic. Tijdens de thee bespraken we ook de tv-beelden van vluchtelingen die ingesloten waren in het niemandsland langs de Sloveense grens, voor één deelnemer reden om af te zien van onze excursie. De ambassadeur troostte ons dat hij — in vrijetijdskleding — de grens was gaan inspecteren en met eigen ogen had aanschouwd dat de grensbewakers de kinderen op snoep trakteerden.

Toen we vertelden dat we ook maarschalk Tito's zomerverblijf en andere werken van Plečnik in Bled wilden bezoeken, toverde de ambassadeur het telefoonnummer van Janez Fajfar, de burgemeester van Bled, uit zijn mobieltje. Janez sprak vloeiend Nederlands en regelde voor ons drieën een nachtje in Tito's zomerverblijf. Met Tadej wrongen we ons tussen de bouwhekken door van een groot woningbouwproject waar plattegronden, bouwen in hout en energiebesparing beproefd werden en waarmee de Sloveense overheid inzette op het op gang houden van de bouw en jonge architecten tijdens de crisis. Onze voorreis was goud waard en hilarisch. Met de uiteindelijke excursie eind april ging ik niet mee, vanwege ziekte van Niek. Cees Brandjes mailde me na thuiskomst — als troost — zijn complete fotoserie. ➔

Boedapest

29.09-02.10 Excursie Boedapest

Deze studiereis is georganiseerd door Roeland Dreissen, Flip Nieuwpoort en Aryan Sikkema met hulp van Boedapest-kenner Emiel Lamers. Op het programma staan vroege werken van Otto Wagner, Jugendstil en Bauhaus, projecten van Erick van Egeraat (glazen dakopbouw en ING kantoor), studio ONL, Imre Makovecz (organische houtarchitectuur) en de nieuwe voorstad Budaörs.

12.10 Het Leliman-Gesprek #3 - De Innovatie

Op de derde editie van het Leliman-Gesprek spreken Daan Bruggink (OGRA architect) en Dik Venneman (Dedato) over het thema Innovatie. Daan Bruggink vertelt over zijn ervaringen met biobased bouwen; Dik Venneman over innovatie in bouwen met gelamineerd hout en beton.

29.10 Fietsexcursie Amsterdam - Local Heroes

Uri Gilad (Winhov), Marcel Lok (ML_A) en Paul Vlok nemen AetA mee langs gebouwen van vader Jan Frits en zoon Arthur Staal en moeder Margaret Staal-Kropholler. Hoogtepunt is de Wolkenkrabber van Jan Frits Staal in Amsterdam-Zuid. Vervolgens gaat de fietstocht langs divers meer als Amsterdamse School-woningbouw, de drukkerij van De Telegraaf en kantoorgebouw Metropool (Arthur Staal, 1960) aan de Weesperstraat, nu Hotel Zuko (interieur Concrete).

30.10

Het Leliman-Gesprek #4 - De Ontdekking

Het laatste Leliman-Gesprek van dit jaar heeft het thema De Ontdekking met Menno Rubbens van cepezed en Haiko Meijer van ONIX NL als sprekers. Haiko Meijer is bekend van zijn houten gebouwen en bruggen nabij Sneek. Menno Rubbens is juist bekend van zijn gebouwen uit staal. Ontdekkingen volgen over en weer.

25.05

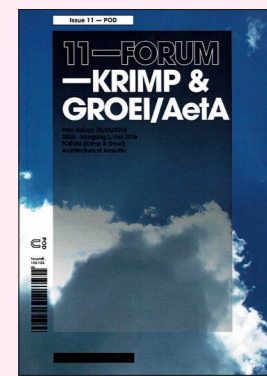
Publicatie Forum / Krimp & Groei

Zijn in ons ruimtelijk beleid alternatieve scenario's en strategieën in te zetten die uitgaan van een bescheidener consumptief gedrag en een duurzamere toekomst.

30.11

Publicatie Forum / Brieven

AetA-leden schrijven aan elkaar, aan hun helden, aan een bewonderde (of gehate) architect, een uitzonderlijke aannemer of een eigenzinnige opdrachtgever, levend of dood.

Boedapest

ESSAY MADELEINE STEIGENGA

2017

⇒ Wij observeerden onze nieuwe buurt kritisch en nieuwsgierig. We zaten in een veel rooskleuriger situatie dan de meeste van onze buurtgenoten. Een koophuis en plezierig werk, gewoon overdag. Toen mijn oude werkgroep buur(t)vrouwen een voorgesprek organiseerde over het toneelstuk De Straat huurden we voor een zacht prijsje de regentenkamer van het Heilige Geest Hof, een mooie plek tussen de Stationsbuurt en de Schilderswijk. Ik stond buiten te wachten, twee Ethiopische buurvrouwen kwamen aanlopen, hun traditionele kleding, felgekleurde effen doeken, adembenemend mooi wapperend in het tegenlicht. Maar toen ze door de donkere poort de tuin van het hofje zagen, waren ook zij sprakeloos.

Nieuwjaarsbijeenkomst Fenixloodsen Rotterdam

JAARVERSLAG

BESTUUR

Irma van Oort (voorzitter)
Nina Aalbers (secretaris)
Juliëtte Daniëls (penningmeester)
Machiel Spaan/Elsbeth Ronner (Forum),
Harrie van Helmond (buitenland)
Paul Vlok (binnenland)
Matthias Lehner (website en communicatie)
LEDEN 331; overleden:
Piet Tauber (1927)
Frits Kupers (1921)
PUBLICATIE Forum LI /00 -
Beeldig, laatste Forum
redactie Jurriaan van Stigt
JAARVERGADERING 24/06, Den Haag

22.01

Nieuwjaarsbijeenkomst Rotterdam

Na een presentatie van de nieuwe voorzitter Irma van Oort en de plannen voor 2017 waarin gestreefd wordt naar 'verbinding tussen jongere en oudere leden' in de Fenix Food Factory, start de excursie naar de gebouwen Seattle en Boston op de Wilhelminapier (Van Dongen - Koschuch) en de Fenix Lofts (Mei architects and planners) op Katendrecht. Frits van Dongen en Robert Winkel geven een toelichting met twee visies op wonen in een hoogstedelijk milieu en een veranderende markt - de basis voor een debat o.l.v. Patrick van 't Klooster (AIR).

22.03

Het Leliman-Gesprek #1 - Architectuur / Kunst

In deze nieuwe serie van vier gespreksavonden komen de thema's Kunst, Ambacht, Samenleving en Vitaliteit aan de orde. Daarmee wordt ingespeeld op twee actuele bewegingen in het vakgebied: een beweging naar

binnen – naar de kern van het vak, het ambacht en de (bouw) kunsten – en een naar buiten – naar de maatschappelijke rol die architectuur in de samenleving vervult. Per avond zullen twee sprekers het thema presenteren waarna plaats is voor discussie. Deze eerste avond zijn dat Rianne Makkink (Studio Makkink & Bey) en Bruno Doedens (SLEM).

30.03

AetA Schetstentoonstelling

Fridjof van den Berg, Francisca Benthem en Loes Verhaart organiseren in de expositieruimte van de TU Delft een tentoonstelling met schetsen van AetA-leden. Getoond worden diverse tekeningen: van ontwerpideeën tot vakantiebestemmingen. Ze laten zien hoe architectuur op uiteenlopende manieren verbeeld kan worden en inspireren ook om zelf aan de slag te gaan. Met een lezing van Jeanne Dekkers wordt de tentoonstelling geopend. Na afloop is er een borrel in de Oosterserre van Bouwkunde.

07.04

Workshop Schetsen

In het kader van de AetA-schetstentoonstelling op de TU Delft is er een workshop Schetsen onder leiding van de kunstenaar Robbie Cornelissen.

08.04

Excursie Rotterdam – Koolhaas revisited

Na een rondje Kunsthal Rotterdam met toelichting van project-architect Fumi Hoshino

Onze wereld werd weer groter, maar onze actieradius werd beperkt omdat Niek zich elke vijf dagen in het ziekenhuis moest melden. Dat maakte ons creatief met korte vakanties. We konden niet meegaan met de AetA-excursie naar België, maar huurden wel Villa Wassenhove van Juliaan Lampens, voor drie nachten. Een brutalistische 'bachelor-woning': beton, hout, open ruimte – de foto van de betonnen eettafel met houten krukken is nog steeds de screensaver op mijn mobieltje. We pakten alle kansen en reisden die zomer tussen de behandelingen door waarheen we maar konden, Parijs, Berlijn, Milaan, alsof ons laatste uur geslagen was.

Het Lelimangesprek in september ging over architectuur versus samenleving. Kern van de betogen van Nathalie de Vries en Madeleine Maaskant was door brede samenwerking met

Koolhaas revisited

Riga

andere disciplines het vak van architect relevant houden voor de samenleving. Onze architectenwereld was zoekende naar haar nieuwe invulling en positie. Maar ik kreeg moeite met de vaak erg abstracte benadering van architectuur; publicaties en verbeeldingen waarin droom en werkelijkheid niet te onderscheiden zijn. Ik steggelde soms met Niek of we naar een echt gebouw keken, of naar een animatie. Ik was dan ook blij met de nieuwe Forumredactie, waar architectuur, grafische vormgeving, fotografie, literatuur en kunst elkaar weer ontmoeten.

Forum 2017. Een nieuwe Forumredactie presenteerde zich op een zaterdagmiddag op de Amsterdamse Academie voor Bouwkunst. Machiel Spaan kreeg de leiding. Deze redactie startte met thematische uitgaven rond 'het huis': de hal, de keuken, de installatieruimte, de woonkamer, de werkkamer. Toen AetA-leden om input verzocht werden, gaf ook Niek hier gehoor aan, eindelijk

(ex-OMA) fietsen de leden naar de Wilhelminapier voor een bezoek aan de publieke ruimten van het Nhow Hotel (project-architect Cees van Casteren, OMA). Daarna op de fiets naar Het Timmerhuis (2014) alwaar bezichtiging van museum en woning. Hier geeft project-architect Katrien van Dijk (OMA) een toelichting en wordt de dag afgesloten met een borrel op het groene terras.

24.05

Het Leliman-Gesprek #2 – Architectuur / Ambacht

Sprekers van het tweede Leliman-Gesprek dat deze keer bij uitzondering in Rotterdam bij KCAP Architects & Planners plaatsvindt, zijn Boris Zeisser (Natrufied-architecture) en Marijn Schenk (NEXT). Volgens Zeisser wordt het karakter van gebouwen – de tactiliteit – bepaald door de combinatie van materialen en de bewerking ervan. De veroudering, verwerking van het pure materiaal levert een extra laag op.

26-29.05

Studiereis Riga

Riga staat bekend om zijn uitbundige art nouveau-architectuur. Maar er is ook belangwekkende modernistische architectuur uit de jaren '30, recente projecten zoals de spectaculaire nationale bibliotheek Castle of Light (Gunārs Birkerts 2012) en interessante invullingen waaronder het Spikeri District, een herontwikkelingsproject waarbij een complex van oude industriege-

bouwen getransformeerd is tot een creatief centrum. Organisatie: Roeland Dreissen, Peter Sas en Otto van Dijk.

10.06

Prototypes Hofjes #2 - Leiden

Ook Leiden heeft een boeiende binnenwereld van hofjes zoals het Bethlehemhofje, Tevelingshofje en Francois Houttijnshof. Start van de excursie is bij Ronald Knappers (VVKH Architecten) waar hofjes-professor Willemijn Wilms Floet wederom een inleiding geeft. Na een stadswandeling gaat de tocht naar Nieuw Leyden, de wijk met zelfbouw aan autovrije straten. De opzet van de wijk is ontworpen door MVRDV, de architectonische invulling door vele ontwerpers, waaronder een mooi huis van Esther Stevelink (GAAGA). Organisatie: het Hofjsteam.

24.06

Jaarvergadering Den Haag

De vergadering vindt plaats in de collegezaal van het University College in het zojuist vernieuwde Wijnhavenkwartier (Geurst&Schulze). Nina Aalbers volgt Elsbeth Ronner – die de Forum-portefeuille gaat versterken – op als secretaris. Aansluitend volgt met ca. 40 leden een stadswandeling door Den Haag langs o.a. VROM (OMA), Ministeries Veiligheid & Justitie (Kollhoff) en de nieuwe Haagse Passage (Tschumi) met als finale een rondleiding door het vernieuwde Mauritshuis (Van Heeswijk).

Chili, boottocht op de Maule

tijd nu de afbouw van zijn bureau was afgerond. Machiels aangekondigde sponsorwerving lukte wonderwel, de financiële ruimte wordt ook gebruikt voor de passende presentaties bij de verschillende thema's. Ik kijk – net als bij de vorige redactie – elke keer uit naar de volgende uitgave. Oase en Forum zijn onze favoriete architectuurtijdschriften, de meeste herkenning voor ons. Tijdloos, de toekomst veroveren met de analyse van wat is en wat was.

Als vervolg op het schetsweekend in het lustrumjaar organiseerden Fridjof van den Berg, Francisca Benthem en Loes Verhaart een tentoonstelling van schetsen van

AetA-leden. En een schetsworkshop met studenten die door Robbie Cornelissen werd gegeven. Fridjof en zijn oud-studente Karlijn Kingma doken enthousiast op grote vellen papier op de grond. Maar ik voelde me ongelukkig. De enorme tekening met een vervreemdend perspectief van Cornelissen waar ik thuis dagelijks naar kijk en waar ik elke week met de föhn koude lucht achter blaas om mogelijke zilvervisjes weg te pesten, benam me mijn vrijheid, dacht ik. Maar misschien torste ik nog te veel zorgen mee, ook de zorg voor mijn te oude moeder speelde de laatste jaren steeds. ➔

Een Lelimangesprek

27.09

Het Leliman-Gesprek #3 Architectuur / Samenleving

Kern van de betogen van sprekers Nathalie de Vries (MVRDV) en Madeleine Maaskant (directeur AvB Amsterdam) is hoe het vak van architect relevant te houden voor de samenleving door brede samenwerking met andere disciplines. Een levendige discussie volgt, met ideeën hoe dit in de opleidingen te incorporeren.

10-23.10 en 07-20.11 Studiereis Chili

In twee groepen vertrekken 13 en 24 AetA-leden naar Chili voor een studiereis georganiseerd door Jet Christiaanse, Bart Duvekot, Harry van Helmond, Ton van Namen, Paul de Vroom en Jasper van Zwol samen met gids Manuel Toledo Otaegui. Gekozen is voor het relatief dichtbevolkte 'midden'. Bezocht worden Santiago, Valparaíso, Concepción, Chillá en Constitución. Thema is de Chileense architectuur met als aandachtspunten sociale huisvesting, aardbevingsbestendig bouwen en het erfgoed. Bezocht worden o.a. het monumentale Precolombian Art Museum (Radic) in Santiago, Villa Verde in Constitución (Elemental/Aravena) met vernieuwende woningtypologieën voor sociale woningbouw, en een zeer bijzonder landart project van Teresa Moller aan de kust van Punta Pite boven Valparaíso.

11.11

Dutch Housing #6 - Wonen in eigen werk Amsterdam

Deze fietsexcursie georganiseerd door Paul Vlok i.s.m. studenten van de AvB gaat langs een reeks woningen van AetA-leden, alle met verschillende kenmerken. Bezocht worden enkele woningen gerenoveerd door Wim Vos (o.a. 3 appartementen Beethovenstraat), de typologisch interessante woning van Minke Wagenaar, het appartement van Joke Vos in een voormalige pakhuislocatie en de eerste zelfbouw-woningen in Buiksloterham. Samen met de studenten worden de kwaliteiten van de woningen beschouwd als in een gesprek tussen meester en gezelschap.

09.12

M4H gebied Rotterdam

M4H (Merwe Vierhavens), een havengebied in transitie naar stadswijk met creatieve bedrijvigheid en gemengde woonmilieus, heeft naast een oude energiecentrale en gashouder (Van Tijen) ook bijzondere bouwwerken uit de jaren vijftig, zoals de Citrusveiling (Van Tijen, Maaskant, 1951-1955). Joke Vos kwam op het idee voor deze wandelexcursie, Ieke Frankenmolen en Victor Verhagen werkten dit verder uit waarbij ook het HAKA-gebouw (H.F. Mertens en J. Koeman, 1932; Wessel de Jong, renovatie 2017) wordt bezocht.

Schetstentoonstelling TU Delft

Workshop schetsen

29.11

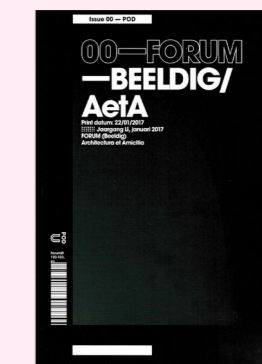
Het Leliman-Gesprek #4 Architectuur / Vitaliteit

Sprekers op dit laatste gesprek uit deze serie zijn Femke Feenstra (de Jong Gortemaker Algra architecten) en Bas Liesker (Heren 5 architecten).

22.01

Publicatie Forum / Beeldig

Dit 00-nummer, het laatste van deze serie, zit vol met beeld. Er is niemand voor uitgenodigd, het is niet meer gedrukt.

Jaarvergadering Den Haag

Opening schetstentoonstelling TU Delft

BESTUUR

Irma van Oort (voorzitter)
 Nina Aalbers (secretaris)
 Juliëtte Daniëls (penningmeester)
 Machiel Spaan/Elsbeth Ronner
 (Forum)
 Jan Poolen (buitenland)
 Paul Vlok (binnenland)
 Suzanne Nobels (website en
 communicatie)

LEDEN 325; overleden:

Patrice Girod (1937)

PUBLICATIES No.1 - De Hal

No.2 - De Keuken

JAARVERGADERING 24/06, Den Haag

20.01

Nieuwjaarsbijeenkomst Amsterdam - Zuidas

De ontvangst is in Circl, het geheel circulair ontwikkelde paviljoen van ABN/AMRO. Na een rondleiding volgt een excursie te voet door de openbare ruimten van de Zuidas en langs woningprojecten van o.a. Inbo, SeARCH, Bedaux de Brouwer, LEVS. Weer terug in Circl is er, met Ton van Namen als moderator, een paneldiscussie over visies op de ontwikkeling van de Zuidas en hoogstedelijke milieus in Nederland. De bijeenkomst wordt afgesloten in de Rooftopbar van Circl.

10.04

Ideënprijsvraag nieuwe naam voor de Zuidas

Oproep aan de leden van AetA: geef een nieuwe, ook internationaal bruikbare naam aan de wijk die nu nog Zuidas heet. Prijs voor de beste inzending: diner bij Bolenius met organisatoren en sponsor Ton van Namen en Paul Vlok. AetA zal de beste inzending aanbieden aan de nieuwe wethouder 'Zuidas' van

ESSAY MADELEINE STEIGENGA

2018

⇒ Leo van den Berg, sociaal geograaf, reisde al vier jaar op zijn vrije dagen door Nederland om alle Irenestraten te fotograferen, voor ik me op zijn verzoek in de Irenestraten begon te verdiepen. We kenden elkaar via de muziek. Hij vroeg me een artikel over Wederopbouwarchitectuur en ik ging me inlezen en begon willekeurige mensen in willekeurige Irenestraten te interviewen. De woongeschiedenis leverde altijd een goed gesprek. Maar na acht gesprekken wist ik het wel: in de Irenestraten wonen tevreden mensen. Als het de eerste bewoners van het huis waren, waren ze nog steeds dankbaar dat ze konden ontsnappen

Presentatie Forum De Hal

aan de door de naoorlogse woningnood gedwongen inwoning bij ouders. En ik las me in, belangrijkste bron bleken de eerste vijftien jaargangen — vanaf 1946 — van het tijdschrift Bouw. De ambitieuze naoorlogse architectengeneratie stelde zich ten dienste op van het landbelang: het oplossen van de woningnood door met de grote bouwbedrijven goedkoop, veel en snel te bouwen. De architectuur haalde de woningbouw binnen als belangrijke opdrachtgever, maar wel ondergeschikt aan de productie en de economie. Veel kleine woningen voor de vaak grote gezinnen. De stichting Goed Wonen deed er een

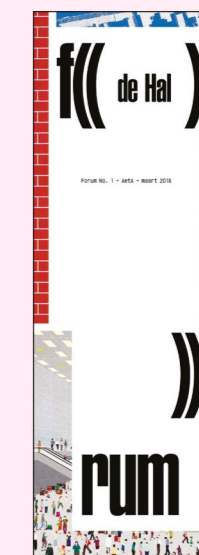
De lunch tijdens Maastricht - Aken - Luik

Amsterdam. Van de vijf inzendingen is de keuze gevallen op die van Eugene Franken: @X.

11.03

Presentatie Forum No. 1 - De Hal

De Hal is de eerste editie van de nieuwe reeks Forum (2018 - 2022) onder redactie van Machiel Spaan waarin - met het huis als basis - op zoek wordt gegaan naar de relevantie van architectuur voor het dagelijks leven. Verschillende ruimtes van het huis vormen daarin de gids. De eerste kennismaking met het huis: als het huis het universum is, wat is de hal van het huis dan?

13.04

Excursie Arnhem

Xander Arets organiseert deze excursie in Arnhem met een bezoek aan Musis Sacrum (uitbreiding Van Dongen-Koschuch, 2017) en een stadswandeling langs o.a. het Provinciehuis (Jo Vegter /

Henk Brouwer, 1954; uitbreiding Team V/OTH, 2017) en het Focus Filmtheater (DP6 architectuurstudio).

21.04

Excursie Amersfoort

Het nieuwe AetA-lid Jan Poolen organiseert binnen een week een stadswandeling door Amersfoort. Via een expositie in De Zonnehof (Rietveld) met aanpalend een CPO-transformatie van bibliotheek naar wooncomplex (ZEEP architects and urban designers), naar Museum Flehite voor de Wendingen-tentoonstelling (de 116 Wendingen zijn te bekijken via www.iaddb.org). Vervolgens een wandeling langs de Eem waar Jan Poolen vertelt over de huidige en toekomstige plannen voor een tweede stadscentrum.

Nieuwjaarsbijeenkomst Zuidas Amsterdam

02.05

Het Gesprek - Architect in Oorlogstijd

In dit gesprek, georganiseerd door Minke Wagenaar, vertelt David Keuning over zijn promotieonderzoek Bouwkunst en de Nieuwe Orde over de naoorlogse berechting en zuivering van architecten. Ook het Holocaust Namenmonument Nederland komt aan de orde waarop de naam van 7 AetA-leden komt te staan, naast die van nog 23 andere omgebrachte Joodse architecten.

30.05-03.06

Studiereis Ierland

De door Roeland Dreissen, Peter Sas en Otto van Dijk georganiseerde studiereis start in Cork met een bezoek

schepje bovenop met inventieve interieurs voor de karige woonoppervlakte. Er werd voor de bewoners gedacht, met de beste bedoelingen. Tot een Hilversumse huisvrouw alarm sloeg en vroeg om een woning waarin je ook kon wonen. Ik werd me bewust van 'de bouwkolom', de samenwerking tussen overheid, woningcorporatie en bouwbedrijven, bepalend voor de naoorlogse Nederlandse economie. De zoektocht naar de Irenestraten bleek een verslavend avontuur.

De buitenland-excursie van AetA ging naar Ierland, het geboorteland van Eileen Gray. In 1924 wijdde AetA een Wendingen-uitgave aan haar, met een liefdevolle inleiding van Jan Wils en een aan haar gewijd artikel van Jean Badovici. Ooit noemde ik mijn bureau Jean Désert rem. ('jan woestijn') naar de naam van Grays Parijse galerie waar zij ook haar eigen werk verkocht. Haar banaanvormige bank kochten we bijna veertig jaar geleden tweedehands en staat nu

mooi te zijn in de Schilderswijk. Ik genoot van de twee propvolle zaaltjes die aan haar waren gewijd in het National Museum of Ireland. Niek reserveerde na terugkomst direct twee plaatsen voor een rondleiding in E.1027 te Roquebrune-Cap-Martin. In de middaghitte beliepen en bevoelden we die zomer het huis, de context, het uitzicht en al die kleine details: de vele bewegende onderdelen in Grays architectuur en meubelen, maar ook de teksten op het meubelwerk en tegelwerk. In kistletters 'sens interdit' bij de entree; op de kastdeuren 'peignoirs', 'costumes'; 'eau fraiche' op het tegelwerk boven een wasbak. Genieten. ➔

Dublin

aan projecten als de Lewis Glucksman Gallery en St. Angela's college (beide O'Donnell+Tuomey, 2012 en 2015). Vervolgens gaat de excursie per bus via Waterford (o.a. Medieval Museum, ROJO-Studio Architects, 2014) naar Dublin waar diverse gebouwen in en rond het centrum en in de directe omgeving worden bekeken, o.a. van Grafton Architects en Heneghan Peng Architects.

09.06

Prototypes Hofjes #3 Haarlem

Tijdens het gastvrije onthaal bij Klous+Brandjes Architecten geeft Willemijn Wilms Floet – zoals ook bij de hofjesexcursies in Den Haag en Leiden – een korte inleiding. Bezocht worden o.a. de door Gerrit Rietveld tot 16 eenheden voor alleenstaande vrouwen verbouwd stadsvilla in het Kenaupark, het Proveniershof uit 1707, het Bossche School hofje Codde en van Beresteyn (Van der Laan, 1968) en het voor drie generaties van één familie gebouwde Lolis Ludwighofje (Edwin Ames, 2013). Organisatie: het Hofjesteam.

23.06

Jaarvergadering Utrecht

De vergadering vindt plaats in het kantoor van ABCNova in Utrecht. Na de bestuurswissel, waarbij Mathias Lehner en Harrie van Helmond het bestuur verlaten en Suzanne Nobels

(website en communicatie) en Jan Poolen (buitenlandse reizen) het bestuur gaan versterken, start de fietstocht langs diverse renovatie/ hergebruik projecten en nieuwbouw in Utrecht. De dag wordt afgesloten met een borrel bij The Greenhouse.

05-07.10 Budgetexcursie Maastricht-Aken-Luik
In het informatiecentrum van Maastricht start deze door René Thijssen georganiseerde excursie – met hulp van Mathieu Bruls (Luik), Fred Humblé (Aken) en René Coenegracht (Maastricht) – met een toelichting

over de plannen voor het Sphinxkwartier/Belvédère en daarna een fietstocht door de stad. De tweede dag gaat per bus via het Hegdehouse (Wiel Arets) in Wijlre en de Ronald McDonald Kindervallei van Hundertwasser (Houthem Sint Gerlach) naar Aken met o.m. de Genezareth Kirche (Weinmiller Großmann Architekten, 2018). Zondag met de trein naar Luik, aankomst Gare Liège-Guillemins (Calatrava, 2009), en in hoog tempo een rondleiding door de stad.

26.10 Excursie Gert Boon
Fridjof van den Berg neemt AetA in de bus mee om enkele werken van Gert Boon (1921-2009), een van de onbekendste architecten van de Forum-groep, te bezoeken. Via een woonhuis in Broek in Waterland (1965), een basisschool in Marken (1973) en (vakantie)huizen in Bergen aan Zee eindigt de excursie in Elburg in het Nationaal Orgelmuseum waar zich het door Boon voor zijn boerderij gebouwde orgel (1980) nu bevindt.

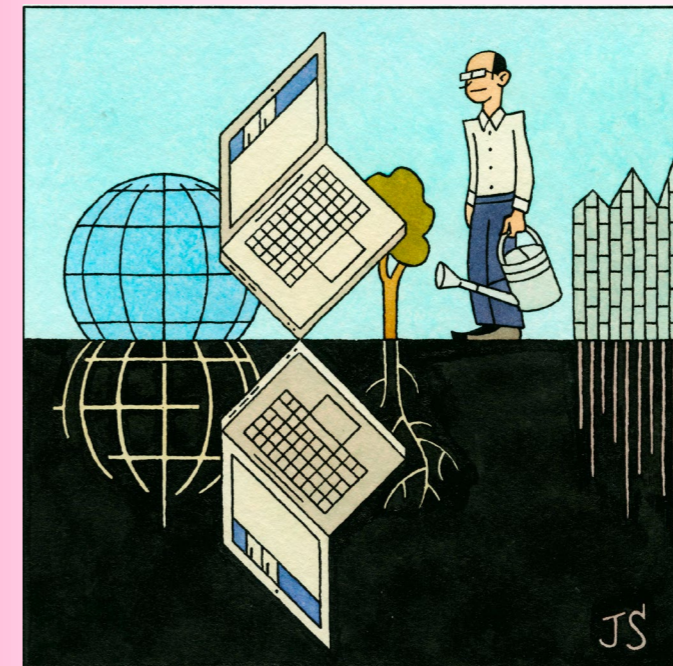

Presentatie Forum De Keuken

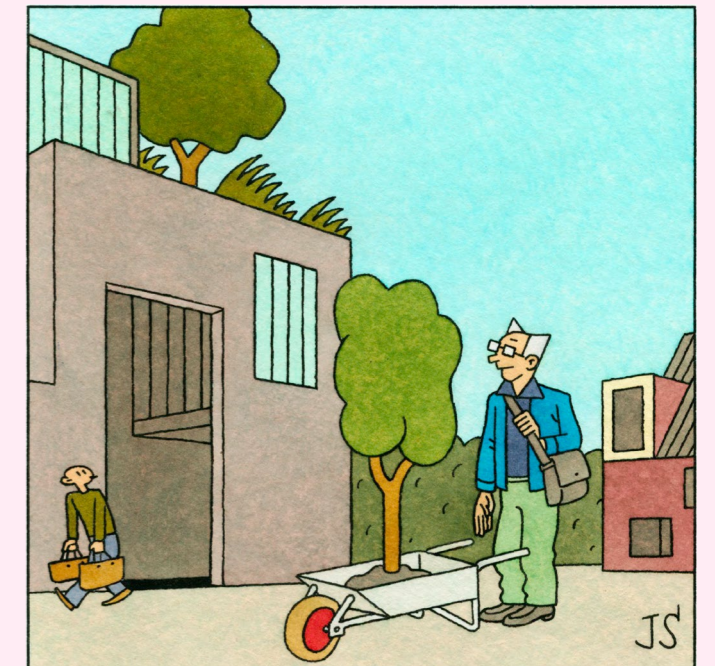
24.11 Dutch Housing #7 - Wonen in eigen werk Amsterdam
Samen met 2^e-jaars studenten van de AvB wordt er gefietst langs appartementen van en door AetA-leden: 55+ appartement in Oostpoort (TEKTON architecten, bewoner Juliëtte Daniëls); loft in een voormalig confectiefabriekje uit 1907 in De Pijp (bewoner Jan Hein Daniëls); WG-terrein, CPO avant la lettre (architect/bewoner Bart Duvokot e.a.); Ertskade (architect Ruth Visser, bewoner Adriaan Mout

e.a.); Buiksloterdijk, dijkhuis (architect/bewoner Eric Thijssen); Bosrakstraat, zelfbouw-kavel (architect/bewoner John Zondag); Pontsteiger (Arons en Gelauff, bewoner Machiel Spaan e.a).

15.12 Presentatie Forum No. 2 De Keuken
Aan lange tafels in de keuken van creatieve Workspace 1-1-1 in het voormalige Storkgebouw te Amsterdam-Noord – werkplek van Studioninedots – presenteert Machiel Spaan onder het genot van een eenvoudige maaltijd de evolutie van de keuken in woord en beeld.

Mathias Lehner

Harry van Helmond

BESTUUR

Jan Poolen (voorzitter)
vacature (secretaris)
Juliëtte Daniëls (penningmeester)
Machiel Spaan (Forum)
Paul Vlok (buitenland)
Xander Arets (binnenland)
Suzanne Nobels (website en
communicatie)

LEDEN 317; overleden:

Wim Crouwel (1928)
Frans Boogers (1935)
Moshé Zwarts (1937)

PUBLICATIONS Forum No.3 -

De Technische Ruimte;
nieuwe website vanaf 01.03

JAARVERGADERING 30/06, Amsterdam

22.01

Lezing Noud de Vreeze

Noud de Vreeze houdt een lezing over zijn boek *De Ziel van Duitse steden*. Het drama van verwoesting en wederopbouw. In dit boek beschrijft hij wat zich in Duitse steden tussen 1933 en 1965 heeft voorgedaan op het gebied van regionale planning, stadsontwikkeling en lokale bouwpolitiek.

26.01

Nieuwjaarsbijeenkomst Amsterdam Nieuw-West

Naar aanleiding van de ontwikkelingen in Nieuw-West wordt de nieuwjaarsbijeenkomst in De Duikelaar aan de Sloterplas gehouden. Cultuurhistorica Marinke Steenhuis en stedenbouwkundige Mei van Eeghen geven een inleiding over het AUP en de huidige verdichtingsopgave. Na een panel-discussie over deze opgave is er een afsluitende borrel in het nieuwe Van Eesteren Museum (VEM).

ESSAY MADELEINE STEIGENGA

2019

⇒ De Tweede Kamer is een dankbaar onderwerp om je over op te winden. Fantastisch dat twee vrouwen gevraagd werden voor de supervisie over de complexe operatie rond de vernieuwing van het Binnenhof, Liesbeth van der Pol en Ellen van Loon. Maar ze werden klemgezet, bleek al gauw. Dat gebruikers vaak problemen hebben met veranderingen en dat ook onze volksvertegenwoordigers daar moeite mee hebben, kregen we te horen via Kamervoorzitter Arib. Elke architect kent die momenten maar als een collega gaat stoken, wordt het wel heel erg moeilijk. Onze twee supervisors werden er effectief uitgewerkt door hun bejaarde collega die al bij het starten van de renovatieplannen hardop verkondigde dat hij recht had op deze opdracht. Via via begreep ik hoe onbeschaamd dat ging.

Rotterdamse hofjes

Nairobi

Ik had weer ruimte en energie om me op te winden over zaken, maar mijn ingezonden brief werd niet geplaatst in de NRC: 'Wat ik in de hele commotie om de Eerste/Tweede Kamer echter gemist heb, is het kritische journalistieke onderzoek naar de manier waarop collega Pi de Bruijn "voet aan de grond kreeg" bij ondeskundige en onwetende kamerleden en zo de positie van zijn beide collega's kennelijk stelselmatig aan het ondermijnen was.' Als de twee supervisors mannen waren, had mevrouw Arib zich dan ook zo laten inpakken? Was er dan ook zo'n wantrouwen geweest over de plannen? Ondertussen werd Dick Apons Buza verbouwd. De rijksvastgoedarchitecten vertimmerden 160 miljoen aan een tijdelijke oplossing, maar er bleek geen geld te zijn om de gevels schoon te maken. Het gebouw oogt verwaarloosd. De nieuwe

16-23.02

Studiereis Nairobi

AetA-lid Janfrans van der Eerden, die woont en werkt in Nairobi en een flink netwerk heeft opgebouwd, organiseert samen met Jurriaan van Stigt een 'compacte' studiereis naar Nairobi, een miljoenenstad met een bloeiend zakenleven en een intensieve bouwindustrie dankzij gulle leningen van China. In Nairobi laat een aantal deskundigen de blik schijnen op de stedenbouw, stadsgroei en (het gebrek aan) planning en infrastructuur. De laatste twee dagen is er een uitstapje naar de Grote Riftvallei en de theestad Kericho.

03.04

Lezing Het Publieke Interieur: idee, herontwerp en dagelijks gebruik.**De casus van RM en CS**

Aart Oxenaar organiseert deze lezing over publieke interieurs waarin Jan Benthem, Muriel Huisman, Reinier Baarsen en Matthijs de Boer spreken over Pierre Cuypers en zijn ontwerpen van het Centraal Station en het Rijksmuseum.

12.04

Excursie Amsterdam - Centraal Station en Rijksmuseum 'serving and served'

Een week na de lezing over de publieke interieurs van RM en CS worden niet alleen de publieksruimten bezocht, maar wordt ook achter de schermen gekeken naar wat er nodig is om dit soort intensief gebruikte publieke ruimten te laten functioneren.

08.05

Excursie Kop Weesper-trekvaart - Zelfbouw in Amsterdam

In 2015 is het oude terrein van de Hells Angels verkaveld tot 40 kavels voor zelfbouwers. Met organisator Elsbeth Ronner worden twee kavels bekeken: Huis Eén (Lilith Ronner van Hooijdonk) – een kangoeroewoning met appartementen voor grootouders en gezin – en Het Blauwe Huis waarbij Sjoerd Soeters (PPHP) met de bewoners tot een ontwerp kwam vanuit hun manier van koken, eten, zitten, werken, slapen, etc.

01.06

Excursie Amsterdam Nieuw-West

Fridjof van den Berg organiseert een fietsexcursie door de Westelijke Tuinsteden met een aantal hoogtepunten uit de wederopbouw: o.a. werk van Rietveld, Van Eyck, Van Tijen, Bakema, Berghoef, Slebos, Duintjer, Zanstra en Warners.

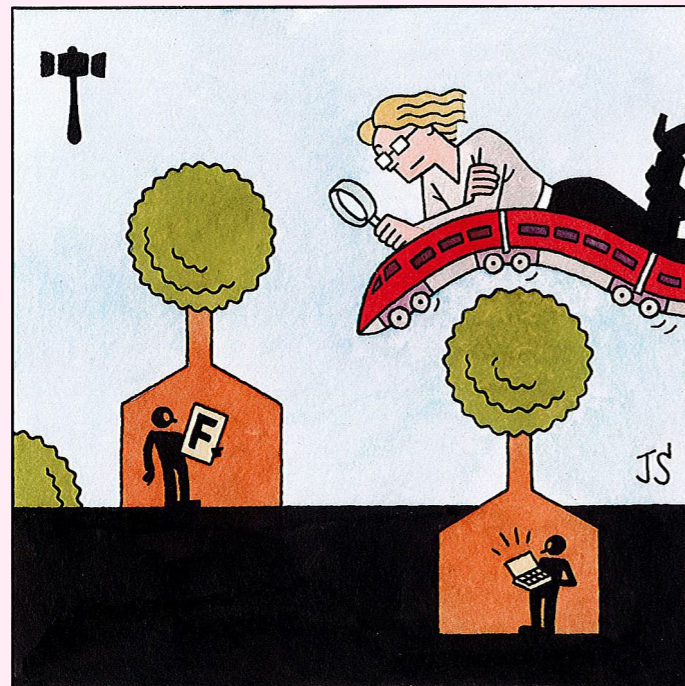
19-23.06

Studiereis De Engelse landschapstuin - Het gebouw in het landschap

Bij deze studiereis naar een aantal historische en actuele landschapsparken in Noord-Engeland/Yorkshire staat het belang van contextueel ontwerpen centraal. Bezoekt worden het Yorkshire Sculpture Park met kunstgalerie (Tony Fretton/Feildon Fowles), de 18e-eeuwse Branham-tuinen, Castle

gouden entree zit verborgen in de oksel van het gebouw, het weelderige groen en de oude waterpartij zijn er voor opgeofferd.

Het eerste jaar was ons werkpaleis ook kluslocatie, ons huis in de Schilderswijk hielden we voorlopig aan. En toen we ons in het werkpaleis settelden, besloten we beide huizen aan te houden. Na vier jaar was ik eindelijk ingewerkt in de Schilderswijk en ik moest er niet aan denken om weer op te ruimen en afscheid te nemen. Genoeg zinniger zaken te doen. Naast advieswerk en onderwijs kwamen er zelfs weer bescheiden opdrachten binnen. En tot mijn grote opluchting werd er nu elke maand een feestelijk bedragje op mijn rekening gestort, AOW. Met daarnaast het langzaam opmaken van mijn moeders spaargeld: we hadden 'het gehaald'.

Irma van Oort

Genietend van ons werkpaleis – koffiedrinken in de tuin, de voormalige Tecno-Nomos bali van ELV is nu mijn werktafel – richt ik me op de AetA geschiedenis en dit schrijfwerk. Ik begin met archief en kennis verzamelen, haal de archiefdozen van Henk Döll – jarenlang bestuurslid van AetA – op bij Elsbeth Ronner en pluis de website van AetA uit. Maar ook van de tijdsperiode: CBS, het onderzoek Ruimte voor de Architect (BNA/Architectenregister), krantenartikelen over de renovatieplannen voor het Binnenhof. Terwijl we als redactiecommissie grip proberen te krijgen op de opzet van deze jubileumuitgave grijp ik uiteindelijk ook naar mijn eigen verzameling notitieboeken en agenda's. En start met verhalen en data, vijftien jaar AetA, maar ook vijftien jaar van mijzelf. Waarvan vijf crisisjaren.

De cijfers van die jaren. AetA merkte dat oudere – en vroeger actieve – leden hun uitgaven zorgvuldig screenden. Betaling werd gestopt, meestal werd het lidmaatschap keurig opgezegd.

Presentatie Forum De Technische Ruimte

Howard (ca. 1700), Harewood House (eind 18e eeuw) en tot slot The Hepworth Wakefield Gallery (David Chipperfield). Organisatie: Loes Verhaart en Niké van Keulen.

30.06 Jaarvergadering Hemburgerterrein Zaandam

Voor de jaarvergadering is AetA welkom op het Hemburgerterrein in een voormalig transformatorhuis bij Stichting BIND. Na de bestuurswissel waarbij Irma van Oort, Nina Aalbers en Elsbeth Ronner afscheid nemen en Jan Poolen de nieuwe voorzitter wordt, Xander Arets binnenlandse excursies op gaat pakken en Paul Vlok doorschuift naar buitenland, volgt een rondleiding over het terrein o.l.v. Suzanne Nobels (kwartiermaakster abcnova) en Cécilia Gross (VenhoevenCS). Na een discussie waarbij duurzaamheid en energietransitie versus beeldkwaliteit aan bod komen, wordt afgesloten met een borrel in BIND.

31.08-01.09

AetAutomobile Brussel

Na de AetAutobahn-excursie uit 2012 gaan de AetA-leden dit keer met hun old- en youngtimers richting België. In Kanal Brussels, het in de jaren '30 als Citroën-garage ontworpen gebouw (Dumont en Van Goethem) dat getransformeerd gaat worden tot kunstencentrum (noA, Sergison Bates en EM2N), mogen de AetA-ers in hun automobielen rondrijden. Organisatie Paul Vlok, Edward Schuurmans en Jörn Schiemann.

28.09
Prototypes Hofjes #4 - Rotterdam

De ontvangst is in Woonhuis de Kovel alwaar hofjes-deskundige Willemijn Wilms Floet een inleiding geeft. De fietstocht gaat o.a. langs de zogenaamde 'kamstructuur', het halfopen bouwblok van Jan Wils (1940-1943), de haakvormige industrieflat van Van Tijen (1949-1952), de jaren '30 uitbreidingswijk van Kromhout in Bergpolder en de woonbuurt Helipoort van Jan Verhoeven (1977-1983).

05.10
Presentatie Forum No. 3 - De Technische Ruimte

In de door Jan Brouwer ontworpen Afvalverwerking (1965) te Den Haag - met recht een 'afvalkatredraal' - wordt deze Forum gelanceerd met een presentatie van Like Bijlsma over De architectuur van het comfort. De technische ruimte als onderdeel van het architectonisch discours; van woontechniek naar wooncomfort, van zichtbaar naar onzichtbaar.

Tuinexcursie Yorkshire

Acties van de respectievelijke besturen, opschonen en nieuwe leden werven, hielpen AetA de moeizame jaren door. Objectiever is het aantal inschrijvingen in het architectenregister. Daar zag je wel een stagnering van de groei in de jaren 2011 tot en met 2013 maar geen daling van aantallen. Een goed zicht op de ravage die de bankencrisis in onze branche aanrichtte de afgelopen vijftien jaar is af te lezen aan de inschrijvingen bij pensioenfondsen SFA voor de personeelsleden van de architectenbranche. In 2005 stonden daar 13.976 ingeschrevenen. Het dieptepunt is 2014 toen er nog maar de helft van over was, 6.762. Daarna krabbelden we op, in de loop van 2019 is de groei van het pensioenfonds het grootst met bijna 700 deelnemers; als de rookdampen van de jaarwisseling opgetrokken zijn, start het pensioenfonds in 2020 met 9.142 deelnemers. Waar die duizenden mensen gebleven zijn? ➔

17-20.10
Excursie Milaan

De architectuur van Milaan is een grote inspiratiebron voor hedendaagse architecten. De economische 'boom' in de jaren '60 betekende een geweldige impuls voor de ontwikkeling van de stad en resulteerde in veel goede architectuur. Onder de bezielende leiding van professor Carlo Berizzi, tevens de schrijver van de Architectural Guide Milan (DOM), wordt een verscheidenheid aan projecten bezocht: de

naoorlogse herbouw van het centrum, voorbeelden van verschillende 'architectuurscholen' en revitaliseringsprojecten uit de afgelopen tien jaar zoals van Ponti en Rossi, maar ook van internationale architecten als Niemeyer en Koolhaas, en van de nieuwe generatie Italianen Boeri en Zucchi. Paul Vlok en Jan Poolen zijn de organisatoren. Advies Niek van Vugt.

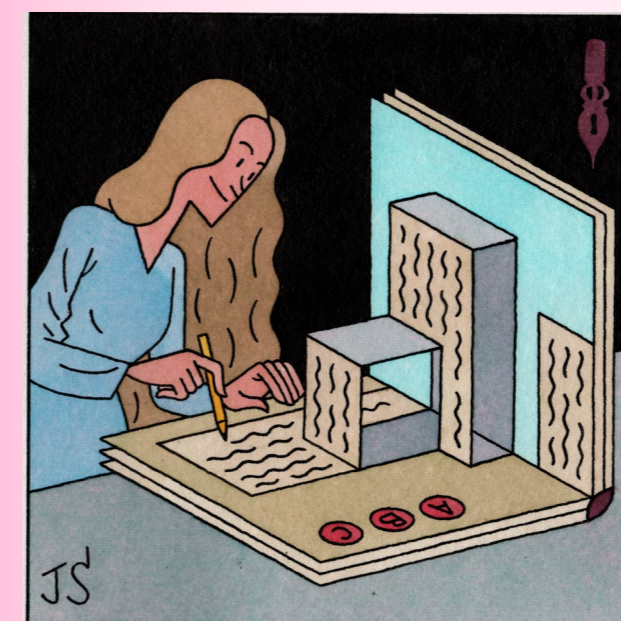
16.11
Dutch Housing #8 - Wonen in het klein: Amsterdam

Hoe kan de micro-woning opnieuw worden uitgevonden? Samen met 2^e-jaars studenten van de AvB worden woningen

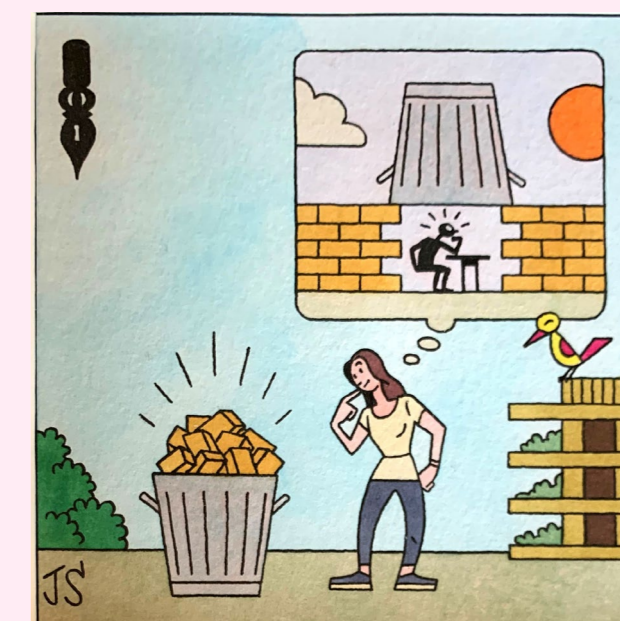
met goede ruimtelijke kwaliteiten, afwijkende verdieping-hoogten, gezamenlijke (buiten)ruimten en een andere verhouding tussen collectieve en private vertrekken bezocht.

16.12
Lezing Kraaijvanger Architects: werk van de oude en de jonge generatie

In het Volkshotel (Volkskrantgebouw 1965) schetsen twee generaties architecten van het Rotterdamse bureau Kraaijvanger, Dirk Jan Postel en Rinske Wikkerink, een prachtig beeld van de ontwikkeling van het bureau en het omvangrijke oeuvre. Het bureau heeft een belangrijke stempel gedrukt op de wederopbouw in Rotterdam.

Elsbeth Ronner

Nina Aalbers

Frits van Dongen

Rijksbouwmeester

Frits van Dongen was de Rijksbouwmeester van 2011 tot 2015. Midden in de economische crisis zag hij de gigantische leegstand in ons land. Dat bracht hem tot de uitspraak: 'Nederland is voorlopig wel uitgebouwd'. Een vurig pleidooi voor meer hergebruik. Deze uitspraak illustreert ook dat er veel kan veranderen in de bouwopgave van Nederland in nog geen tien jaar tijd.

Hergebruik

We treffen Frits van Dongen op zijn kantoor in Amsterdam met een fantastisch uitzicht over het IJ. Inmiddels midden zeventig, maar nog steeds actief als

architect. 'Toen ik in 2011 begon als Rijksbouwmeester zag ik wat er leeg stond in Nederland. Er was woningnood, en tegelijkertijd stonden er 300.000 woningen leeg. Daarnaast was er ook nog eens 20 miljoen vierkante meter bedrijfsruimte die niet werd gebruikt. De overheid deed daar even hard aan mee, er moest verschrikkelijk veel vastgoed van de overheid afgestoten worden in die tijd. En dat stond allemaal leeg. Ik dacht op dat moment aan de Architectuur Biënnale in Venetië in 2010 waar ik geraakt werd door de tentoonstelling in het Nederlands paviljoen (waar Ronald Rietveld de installatie maakte). Op drie meter hoogte lag een ongelooflijke hoeveelheid schaalmodellen van leegstaande Nederlandse gebouwen in een verder leeg paviljoen.'

'Dit werd mijn thema als Rijksbouwmeester: hergebruik. Daar hebben we als atelier Rijksbouwmeester heel erg hard aan getrokken. Je moet mensen hebben die daarin geloven en die daar ook een onderdeel van willen zijn. Er zijn veel dingen op gang gekomen, die wij toen hebben aangeroerd. Ook het hergebruik van overheidsgebouwen, zeker in Den Haag. Dan denk je, dat is handig want ik ben Rijksbouwmeester, dan heb je meteen een goed aanspreekpunt bij minister Stef Blok.

Maar dat blijkt helemaal niet zo te zijn! Dat ging moeizaam, heel moeizaam.'

'Ik dacht, we moeten beginnen met het organiseren van symposia. En als locatie kiezen we een groot leegstaand gebouw, liefst van de overheid. Op die manier werden die gebouwen zichtbaar voor uitgenodigde ontwikkelaars en architecten zodat er ook daadwerkelijk plannen voor hergebruik kwamen. En die kwamen er ook!' Die symposia waren een onderdeel van *Nederland wordt anders*, een interactief platform van het atelier Rijksbouwmeester. Een voortzetting van het initiatief waar Liesbeth van der Pol, de vorige Rijksbouwmeester, mee was gestart. Een platform waar ruimtelijke vernieuwers slimme samenwerkingsverbanden aangingen op het gebied van onder andere hergebruik, transformatie, tijdelijkheid en krimp.

NAi

In 2013 verdween het Nederlands Architectuur instituut. Het maakte plaats voor een instituut met een veel bredere opdracht: architectuur, design en digitale cultuur - Het Nieuwe Instituut. Van Dongen: 'Ik was daar heel erg op tegen, want het NAi was wereldwijd bekend, dus waarom zou je dat in godsnaam veranderen naar Het Nieuwe Instituut, HNI? Alleen

die naam al! Het probleem is voor mij niet het oprichten van Het Nieuwe Instituut, maar juist het wegstrepen van een specifiek instituut voor de architectuur en de architect. De al zwakke positie van de Nederlandse architect en zijn maatschappelijke en culturele betekenis werd door de opheffing nog verder ondermijnd. En dat in een tijd die voor de branche al zeer moeilijk was. Dit is eigenlijk een overheidsbeslissing geweest om te bezuinigen. Ik heb geprobeerd, samen met anderen, om het NAi te behouden. Er zijn echter bepaalde krachten binnen het systeem van de overheid die niet te stoppen zijn. Een ambtenaar bedenkt iets en dat gaat een eigen leven leiden. Bij het opheffen van het NAi had ik daar als Rijksbouwmeester totaal geen invloed op.'

Spoedcursus

Van Dongen verbaast zich over de kennis, of beter gezegd het gebrek daaraan, bij bestuurders en ambtenaren die toch een heel groot deel van het beleid van onze overheid bepalen en uitvoeren. Van Dongen: 'Er is bij het opheffen van VROM in 2010 veel intellect verdwenen. Stef Blok, minister voor Wonen en Rijksdienst vanaf 2012, die heeft gewoon een keurige academische opleiding. Maar de knowhow is verdwenen bij de overheid. Ik heb toen voor Blok een dag georkestreerd in Amsterdam,

2011
2012
2013
2014

een soort spoedcursus woningbouw. Gewoon om hem te laten zien: hoe werd er gebouwd in de goede tijd, en hoe wordt er op dit moment in de crisistijd gewerkt?’

Dat er bij dat ministerie van wonen nauwelijks interesse was voor architectuur, werd nogmaals duidelijk toen Van Dongen in 2014 Blok wilde vragen om de opening van de Architectuur Biënnale in Rotterdam bij te wonen en daar ook een voordracht te houden. Voordat hij de vraag aan Blok kon stellen, kreeg Van Dongen een briefje toegeschoven van een adjudant van Blok: *Architectuur Biënnale, waar gaat dat eigenlijk over?*

2020

BESTUUR

Jan Poolen (voorzitter)
 Sanne Eekel (secretaris)
 Juliëtte Daniëls (penningmeester)
 Machiel Spaan (Forum)
 Paul Vlok (buitenland)
 Xander Arets (binnenland)
 Suzanne Nobels (website en
 communicatie)

LEDEN 310

PUBLICATIES Forum No.4 -
 De Woonkamer
 JAARVERGADERING 27/06
 digitaal via Teams

25.01 Nieuwjaarsbijeenkomst Leiden

Voor de nieuwjaarsbijeenkomst komen ruim 90 AetA-leden samen in het Naturalis Biodiversity Center waar projectarchitect Frank Beelen de leden meeneemt door het gebouw. Hij vertelt over de complexe transformatie van het oorspronkelijke ontwerp van Fons Verheijen en het nieuwe plan van Neutelings Riedijk. Vervolgens gaat de wandeling dwars door de stad naar De Meelfabriek. Ab van der Wiel, directeur en eigenaar van De Meelfabriek, begeleidt al 34 jaar het transformatieproces van dit industriële erfgoed – een ensemble van tien gebouwen (gebouwd tussen 1900 en 1970) – tot een onderdeel van de stad. Hier presenteert voorzitter Jan Poolen het beleid van AetA 2020-2022: waar staan wij voor en wat willen we doen. Kernwoorden zijn: architectuur en vriendschap, samenbrengen van generaties architecten en aanverwante beroepen, samen activiteiten

2020

⇒ Het Irenestratenboek werd een helder geheel, eindelijk konden we het presenteren. Via Marcia Mulder hielden we in Olst-Wijhe de eerste boekpresentatie, in een zorgvuldig ontworpen gebouwtje, voor de erfgoedvereniging. Toen we in Lissabon waren met de 'vrienden van het HNI' hoorden we dat Het Nieuwe Instituut op de donderdagavonden gratis ruimte aanbood voor lezingen en presentaties. We maakten daar gebruik van en presenteerden ons boek in een bijeenkomst met Dirk van den Heuvel als moderator. Er werd een stevige discussie gevoerd over de wederopbouw, de mening van Adri Duivesteijn — over het opdrachtgeverschap voor de bewoners — hielp daarbij. Andere publieke bijeenkomsten waren daarna niet meer mogelijk, rond de Irenestraten werden via internet nog wat discussies gevoerd, en we ontvangen nog regelmatig reviews.

Midden in de Covid-19 pandemie, in een wereld die vier jaar bestookt wordt met tweets van de president van Amerika, worden ook de beelden van de dood van een zwarte Amerikaan wereldwijd gedeeld. De discussie over de bevoorrechtiging van ons, de witten waartoe ik ook behoor, wordt wereldwijd gevoerd. In het stukje straat waar wij wonen, zijn we nu de enige niet gekleurde bewoners als familie De Koe, van twee huizen verderop, vertrekt. In de Schilderswijk stijgen de huizenprijzen volgens Amsterdamse normen. Nu de koopwoningen van onze burens niet meer onder water staan, verschijnen ze op Funda. De laatste witte burens vertrekken, ons stukje straat is nu 'zwart'. Door onze woonsituatie

ondernemen, samen architectuur, stedenbouwkundige en landschappelijke projecten bezoeken, bediscussiëren en erover schrijven, maar ook elkaar adviseren, steunen en plezier met elkaar hebben. Verbinding staat centraal en dit komt terug bij de door Xander Arets en Paul Vlok gepresenteerde binnen- en buitenlandexcursies. Sanne Eekel wordt aangekondigd als nieuwe secretaris, waarmee het bestuur weer voltallig is. Daarna licht Bart Akkerhuis, die het stokje heeft overgenomen van Peter Zumthor, het ontwerp toe dat hij met zijn Studio Akkerhuis (Parijs) voor De Meelfabriek heeft gemaakt. Met hem gaan de leden naar een van de luxe lofts in aanbouw op de bovenste verdieping. De dag wordt afgesloten met een borrel tussen de imposante betonconstructies van de oorspronkelijke fabriek waar de maquettes de toekomst al laten doorschemeren.

06.03 VillaAetA Rotterdam - Kraaijvanger

Na ontvangst in een leegstaande verdieping van het Holbeinhuis aan de Coolsingel start architectuurhistorica Ida Jager een lezing over de broers Evert en Herman Kraaijvanger en hun oeuvre uit de wederopbouwtijd. Hierna volgt een excursie door de binnenstad waarbij het voormalige stationspostkantoor en de RK kerk Het Steiger worden bezocht:

zijn we gevoeliger voor de sentimenten die nu spelen, ons bewust van de sociaal maatschappelijke problemen van een 'zwarte' buurt. We worden als witte buur gewaardeerd, krijgen soms bloemen of fruit aangereikt, Turkse hapjes, worden door iedereen gegroet, vertrouwd, soms geraadpleegd. En wij realiseren ons nog meer dat hoger opgeleid, een creatief beroep hebben, een witte onskent-ons wereld ons leven makkelijker maakte in onze 'moeilijke' jaren. Maar ook de 'zwarte' wereld is een onskent-ons wereld waar je moeilijk in of uit komt. Leerzaam zijn de mediterrane onderhandelingstactieken. Op voor mij ondoorgroendelijke wijze worden zaken onderhandeld, vaak met resultaat. Ik krijg er geen vinger achter hoe het werkt.

De pandemie veranderde ons leven, bijna dagelijks wandelen we op en neer tussen ons huis en ons werkpaleis. Welke architecten wonen in volksbuurten zoals wij, in huizen zoals 'wij' ze voor anderen bedenken? Vanaf onze verhuizing in 2014 analyseren we de bewegingen in de buurt. Ik meld me na de verhuizing bij bewonersvereniging Schilderswijk 'De Paraplu' en

Nieuwjaarsbijeenkomst De Meelfabriek Leiden

overzie het reilen en zeilen van de wijk als secretaris van het bewonersoverleg. Niek gaat over de directe omgeving, is meer thuis overdag en houdt de gang van zaken rond zijn dakterras bij, de ontwikkelingen van de buurtkinderen. De gesprekken tussen de kinderen onderling 'is hij een turk?'; de oude junk Bennie die in zijn dagelijkse onderhoudsdosis voorziet door gelegenheid te geven aan de kleine drugshandelaren en hun klanten, maar ook garagist is, klust aan zijn Canta en de buurtbewoners bedient die bij hem aankloppen voor een reparatie aan hun scooter of auto. Wij zijn herkenbaar door gordijnloze ramen en de blauwe regen die we als vergroeningsactie langs de gevel leiden. Ook onze kleine overtredingen blijven niet onopgemerkt. Van het kleine plaatsje van ons achterom halen we een rij tegels weg

beide gebouwen met een opvallend mooi werk in glas-in-beton. Als laatste staat de voormalige Incassobank aan de Blaak op het programma. Kraaijvanger Architects is onlangs met hun kantoor verhuisd naar dit gebouw. Een soort van thuiskomen.

**15.03
COVID-19 - Intelligente lockdown**

En dan slaat corona ook in Nederland toe en legt bijna alle geplande activiteiten lam.

**27.06
Jaarvergadering via Teams AetA in de nieuwe tijd**

Via de digitale snelweg heet Jan Poolen de circa 30 deelnemers welkom met: 'AetA is een vriendenclub.

Nieuwjaarsbijeenkomst Naturalis Leiden

We willen elkaar zien, op pad gaan en elkaar spreken. Liefst fysiek. Dat missen we. We zijn verrast en weten het even niet. Het is spannend en onzeker maar dwingt ons ook om na te denken over waar we staan, waar we naar toe zouden willen en of we het anders willen of moeten doen. Deze periode biedt tegelijkertijd tal van mogelijkheden. Er ontstaat een grotere diversiteit aan nieuwe werkplekken om ons heen. Een ander gebruik van de publieke ruimte. Wellicht kunnen wij in deze veranderingen ook een rol gaan spelen. Waarbij wij ons kunnen laten inspireren door ontwikkelingen op het gebied van ruimtelijke ordening, sociale en maatschappelijke stromingen, cultuur, milieu en wetenschap.' Er is in het bestuur koortsig gekeken naar wat er (nog) wel kan en hoe invulling te geven aan excursies in de huidige coronatijd, bijvoorbeeld door kleine lokale excursies te organiseren met enkele AetA-vrienden die al wandelend door de stad kleinschalige nieuwe ontwikkelingen bezoeken. Door het vast te leggen op video kan dit via Plakkaat gedeeld worden.

Ondertussen wordt er gewerkt aan de draaiboeken voor reeds geplande en nieuwe excursies. Het gaat hierbij om de volgende binnenlandse excursies: bezoek aan het NHOW hotel in Amsterdam van OMA / een duurzaamheidsexcursie naar onder meer werken van Paul de Ruiter /

om struiken te planten. 'Die mag je niet weghalen, die dekken de vervuilde grond af' meldt een buurkind. En als we onze bruine voordeur in een eigen kleur schilderen vraagt een Turkse buurman aan Niek of we wel toestemming hebben van de Welstand.

In de laatste Forum van de redactie onder Van Stigt formuleert Jurriaan zijn ongemak over onze behoudende stellingnames: 'Het moet me van het hart. Nu de bouw op stoom komt en de periode van bezinning in de afgelopen 8 jaar ons architecten nieuwe inspiratie heeft gegeven, wil ik op de leden van AetA een dringend beroep doen. [...] Het architecten debat in Nederland wordt al heel lang gedomineerd door strategisch schijnbewegen, zelfingenomenheid, elkaar napraten en branieschoppen... een soort oppervlakkig wakker schudden, waarna weer voor jaren wordt 'gevolgd' in plaats van 'gekoerst'. [...] Waarom lukt dat ons maar niet en zwijgen we liever uit angst onze vijanden tegen te komen in de jury van een volgende competitie.' We mogen best trots op onszelf zijn, dat we ons blijven ontwikkelen. Maar Jurriaan heeft gelijk, we moeten ook kritischer zijn.

Na de jaarvergadering in 2019 op het Hembrugterrein vroeg ik aan Jan Poolen of AetA niet een politiekere stellingname moet innemen, lering trekkend uit al die probleemjaren die we achter de rug hadden, met het gemankeerde ruimtelijke beleid van de overheid en de zwakke positie van ons, de ontwerpers. In zijn nieuwjaarsbijeenkomst-toespraak in de herontwikkelde Leidse Meelfabriek in 2020, geeft Jan antwoord: het is een helder nee, daar zijn we niet voor. Op de website geeft hij later in acht kernpunten aan waar AetA voor staat. Het zijn acht waarheden, het koesteren van onze onderlinge vriendschap en ons paradepaardje Forum. Maar als ik dit artikel aan het schrijven ben, schrik ik toch van zijn zin 'Onze diversiteit is onze kracht, maar ook onze ervaring,

onze kennis in al onze plekken in de maatschappij'. Juist het gebrek aan diversiteit is een probleem in ons vak, want hoewel ik blij ben dat meerdere vrouwen 'het goed doen', de totale bouwkolom is zeer vrouwonvriendelijk. En onze multiculturele maatschappij heeft een paar spikkels, maar zeker geen voetsporen achtergelaten in de architectenwereld. En sommige plekken leer ik nu pas echt kennen.

Ik heb op Jurriaans woorden nooit gereageerd, terwijl ik het wel met hem eens was en ben. De energie en tijd die de opeenvolgende bestuursleden en individuele leden in AetA steken is ongelooflijk; de liefde en het plezier die in de organisatie van de excursies en Het Gesprek gaan, leveren veel mooie momenten op. En natuurlijk Forum, het charisma van een kleine vereniging, om toch elke keer weer een redactie de onafhankelijkheid te gunnen, en ze met voor AetA veel geld op pad te sturen, maar praktisch amper genoeg voor de drukkosten. Mijn leven en die van de meeste AetA-leden is de afgelopen vijftien jaar niet over rozen gegaan. En persoonlijk heb ik daar, ook wat ons vak betreft, lering uit getrokken. Er mogen nog heel wat gesprekken volgen. ✨

Madeleine Steigenga

een excursie naar Groningen met een bezoek aan het nieuwe Forum / een hofjes-excursie in Amsterdam / een lezing en excursie met het thema begrafenissen / een excursie met het thema Dirk Rozenburg.

Wat betreft de buitenlandse excursies: de HOUT-excursie is uitgesteld naar 22-26 april 2021. De hotelreserveringen zijn gemaakt. Het is nog de vraag in hoeverre AetA welkom is bij de projecten die bezocht zouden worden. Het programma voor een excursie naar diverse Duitse steden in aansluiting op het vorig jaar verschenen boek *De ziel van de Duitse steden* van Noud de Vreeze, waar hij in januari 2019 een lezing over hield, ligt klaar. Tijdens de nieuwjaarsreceptie is een voorstel gedaan voor een serie betaalbare studiereizen die de verbinding legt tussen een Nederlandse en een buitenlandse stad. Dit zouden bijvoorbeeld de volgende combinaties kunnen zijn: Groningen-Bremen (Hanzesteden) / Nijmegen-Münster (kennisinstituten) / Eindhoven-Luik-Luxemburg (heritage) / Rotterdam-Kortrijk-Lens (kunst). Bij deze studiereizen draait het om de verbinding van generaties (jongere en oudere AetA-leden) en het delen van kennis tussen deze leden maar ook met het lokale netwerk van buitenlandse architecten.

Publicatie Forum No. 4 – De woonkamer

In september is deze Forum gereed. De reeds georganiseerde presentatie in oktober wordt geannuleerd vanwege aangescherpte maatregelen. Dit nummer is naar de AetA-leden verstuurd. De woonkamer is voor iedereen, onmisbaar maar ook een ruimte zonder vastomlijnde functie, maar wel essentieel voor ons wonen.

AetA in december 2020 en COVID-19 maatregelen

Het is onmogelijk gebleken in 2020 nog activiteiten te organiseren vanwege de steeds veranderende maatregelen van de overheid. Het bestuur heeft geconcludeerd de situatie voorlopig te moeten nemen zoals die is en ons vooral te richten op volgend jaar: het lustrumjaar waarin AetA haar 165ste verjaardag viert.

2015
2016
2017
2018
2019
2020

-

Floris Alkemade

Rijksbouwmeester

We hebben de afspraak met Floris Alkemade, de huidige Rijksbouwmeester sinds 2015, in een druk ministerie van Financiën. Het is nog net voordat we te maken hebben met Corona. In een benauwd klein glazen vergaderhokje, dat enkele minuten daarvoor nog als geïmproviseerde lunchruimte in gebruik was, zitten we dik anderhalf uur met z'n

drieën dicht op elkaar. Een maand later zou dit niet meer voor te stellen zijn.

Flexibel

Floris Alkemade heeft lang met Rem Koolhaas samengewerkt, op veel verschillende plaatsen in de wereld 'Iedere keer als er op een andere plek een project was, of het nu in Los Angeles was, in Korea of in Afrika; je moest je steeds weer in een andere cultuur verdiepen. En iedere keer was het fantastisch om te zien welke lokale vanzelfsprekendheden je tegenkwam. Dan ga je je eigen vanzelfsprekendheden ook op een heel andere manier bekijken.' Die blik, die manier om van buiten af naar problemen te kijken, probeert Alkemade ook bij zijn werkzaamheden als Rijksbouwmeester in te zetten.

Hij noemt het voorbeeld van het huisvestingsprobleem van asielzoekers. 'Op de piek in 2015 vingen we een hoeveelheid vluchtelingen op, die overeenkwam met een kwart procent van

de Nederlandse bevolking. Hoe kan zo'n percentage nou het probleem zijn? We hadden het over een *vluchtelingencrisis*. We hebben samen met de VNGI een hulpprogramma in Libanon opgezet, daar is veertig procent van de bevolking vluchteling, dan heb je pas echt een crisis.' Toch was het in ons land lastig voor elkaar te krijgen om snel flexibele woonruimte te creëren. Dat was voor Alkemade de reden om samen met het COA een prijsvraag uit te schrijven met als thema: *a home away for home*. 'We noemden het een prijsvraag maar in feite is het ontwerpend onderzoek', zegt Alkemade. De winnaars van de bijna 400 inzendingen hebben hun ontwerp ook tot een prototype mogen uitwerken. Alkemade: 'Zo kunnen we de urgentie die we voelen bij de vluchtelingen ook gebruiken om een andere bouwcultuur te bewerkstelligen waar iedereen profijt van heeft. Zodat je met een andere dynamiek stappen kunt maken, meer ontwerpkracht kunt inzetten en een sociale agenda dient die veel verder gaat dan alleen het vluchtelingenvraagstuk. We kunnen de gevonden oplossingen nu ook inzetten voor andere groepen in de samenleving, naast vluchtelingen ook voor studenten, expats en mensen die net gescheiden zijn.'

Randstad

Floris Alkemade woont in St Oedenrode en kijkt zo met een andere blik naar de Randstad. Alkemade: 'Ik heb een bureau in Parijs en achttien jaar bij OMA gewerkt, ik ken de 'echte' metropolen. Ik kan de Randstad vanuit een onderliggend en bovenliggend schaalniveau bekijken. Waar het mij om gaat is het besef van de gemiste potentie die we hier hebben als we denken dat in Nederland alleen de Randstad van echt belang is. Dat is één van de vormen van blindheid, kijk nou eens wat er allemaal gebeurt buiten de Randstad. Hoe kan het nu dat je twee derde van een land bijna als vanzelfsprekend een B-kwaliteit toekent. Dat is zo'n ontzettende misvatting, dat probeer ik zeker te agenderen en niet alleen vanuit mijn Brabantse achtergrond.'

'Ook de manier waarop de cultuursubsidies over het land verdeeld worden, dat is eigenlijk bijzonder onrechtvaardig. Je denkt hoe kan dat nou? Het dagblad Trouw had een paar jaar geleden die verdeling eens uitgezocht: in Amsterdam was dat gemiddeld €216, in Drenthe 32 cent per inwoner. Hoe kan het bijvoorbeeld dat er onder de rivieren geen enkel rijksmuseum is? Het Financieel Dagblad had ooit een onderzoek gedaan naar waar nu het geld verdiend wordt. Ze hadden het aandeel in

het bruto nationaal product van de vier grote steden (de G4) afgetrokken van het totale bruto nationaal product. Daar kwam uit naar voren dat in de G4 en hun ommeland een derde van het nationaal product wordt verdiend, en in de rest van Nederland twee derde. Nederland is zonder het aandeel van de economie van de G4 nog altijd de vijfde economie van de Eurozone, groter dan België. Dat is heel tekenend, als ik dat in de Randstad laat zien zeggen ze: dat kan niet kloppen, je hebt vast niet alles meegerekend.'

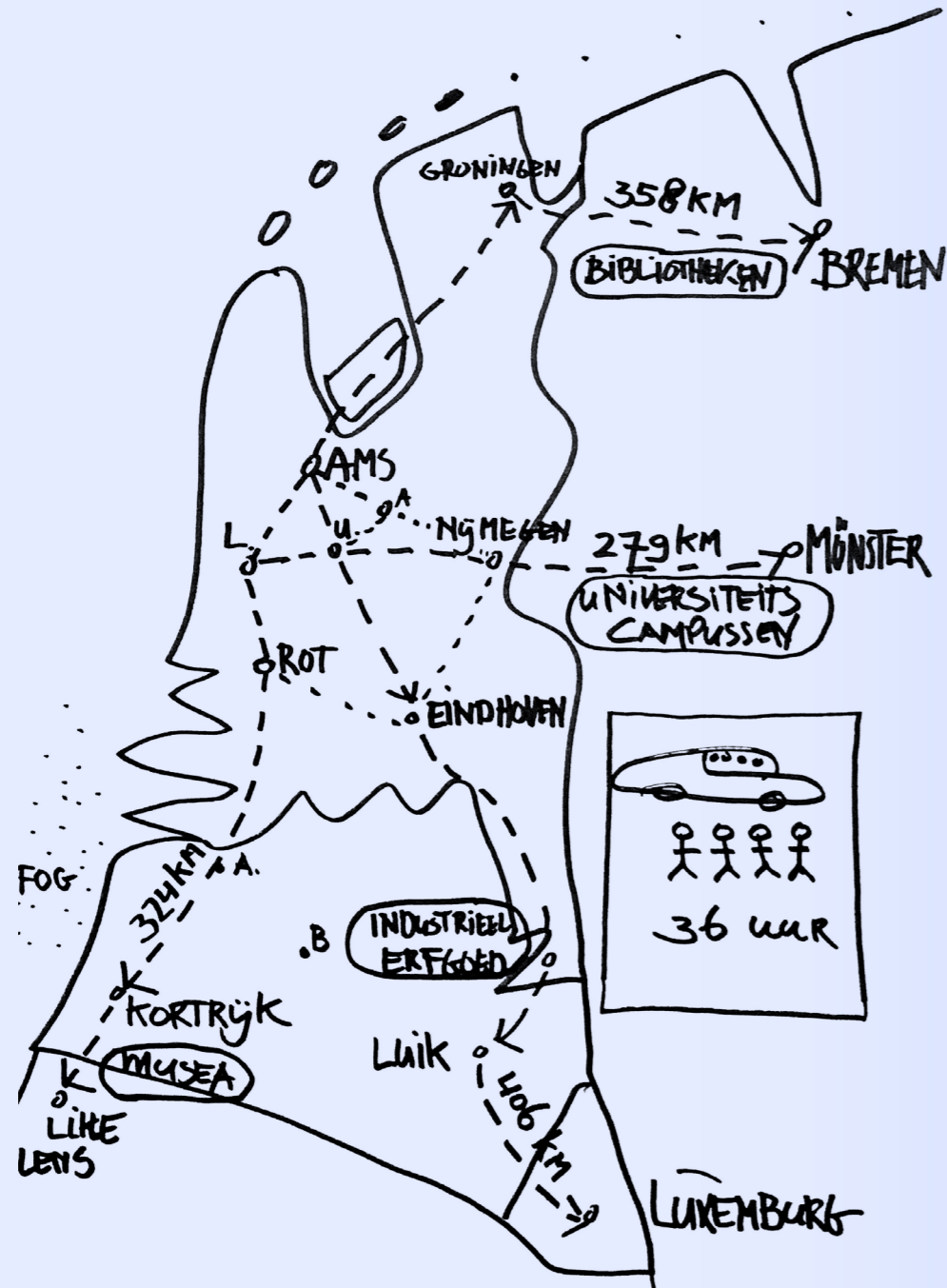
Antilopen

'Toen ik aantrad was de economische crisis nog niet uitgewoed. Wat mij intrigeerde was dat de hele architectenberoepsgroep nagenoeg gehalveerd was en er toch nauwelijks op reageerde. Als een kudde antilopen waar een leeuw doorheen jaagt, een paar worden er opgegeten en de rest graast maar door of er niets is gebeurd. Terwijl ik denk, dit toont een essentiële en fundamentele kwetsbaarheid van architecten, die in mijn ogen inmiddels zo verbonden is met het marktdenken dat er geen eigen verhaal meer is. Ik was vooral geïnteresseerd hoe de hele beroepsgroep zich moet herpositioneren. Waar zit de toegevoegde

waarde van het architectonisch denken, en kun je dat ook buiten het strikte domein van de architectuur toepassen? Het vak is uiteraard gestoeld op het belang van esthetica. Maar ook op het besef dat esthetica maar een deel van het verhaal is. Voor mij vormen met name de onderwerpen uit de sociaal-maatschappelijke agenda een domein waar voor ontwerpers een toegevoegde waarde ligt. De architect, maar ook de stedenbouwer en landschapsarchitect, zou zich hier veel uitdrukkelijker mee moeten manifesteren. Wetende dat vereenzamen, sociale segregatie en milieuproblematiek nu de grote vragen zijn. We zien dat juist de overheid een terugtrekkende beweging maakt. En er een markt is die gevangen is in de kortzichtigheid van een return of investment-termijn, terwijl de aard van de zaken die op ons afkomen een heel andere tijdshorizon en een andere context vragen. Neem bijvoorbeeld het feit dat één op de zes pubers in Nederland niet kan lezen; één op de vier kinderen in Rotterdam opgroeit in armoede. Dat is een totaal andere wereld, een harde realiteit die zich tussen ons afspeelt en we zien die niet. Daar moeten we als ontwerper verantwoordelijkheid voor nemen en een oplossing voor vinden. Dit heeft ook met verbeeldingskracht, met creativiteit te maken.'

Metselaar

Wat Alkemade gaat doen als per september 2020 zijn taak er op zit als Rijksbouwmeester? Alkemade: 'Ik kan toevallig goed metselen, dus na mijn Rijksbouwmeesterschap heb ik genoeg te doen, die metselaars verdienen goed.' Dat is inmiddels nog een jaartje uitgesteld omdat de termijn van Alkemade met een jaar is verlengd. Vanaf september 2021 zal Francesco Veenstra het stokje overnemen.

LEDEN — LIJST

Nina Aalbers
Betty Aarts
Harry Abels
Max van Aerschot
Xander Arets
Evy Augusteijn
Daan ter Avest
Rob van Baalen
Jan Bakers
Lodewijk Baljon
Guus Baneke
Marijke Beek
Hans van Beek
Roos Bendien
Francisca Benthem
Salomé Bentinck
Fridjof van den Berg
Janneke Bierman
Like Bijlsma
Martijn Blom
Nico van Bockhoven
Thomas Boegl
Jelle de Boer
Pieter Boerstra

Liesbeth Boeter
Joop Bolster
Laurens Boodt
Douwe Boonstra
Han van den Born
Geert Bosch
Roel Bosch
Cees Brandjes
Jemima de Brauwere
Philip Breedveld
Albert van den Brink
Haakon Brouwer
Jan Brouwer
Vincent de Bruijn
Mathieu Bruls
Rob Budding
Marc Bukman
Paulina Buring
Hugo Caron
Jet Christiaanse
Jo Coenen
Michiel Cohen
Gerard Comello
Cees Dam

Diederik Dam
Juliëtte Daniëls
Jan Hein Daniëls
Peter Defesche
Jeanne Dekkers
Meintje Delisse
Joris Deur
Paul Diederer
Aafke van Dijk
Otto van Dijk
Wendeline Dijkman
Bert Dirrix
Rogier Dobma
Virginia Doelwijt
Henk Döll
Natascha Drabbe
Roeland Dreissen
Peter Drijver
Sofie Dubbers
Margreet Duinker
Ossip van
Duivenbode
Ronald van
Duivenbode

Bart Duvokot
Hans Duyvendak
Lisl Edhoffer
Sanne Eekel
Mick Eekhout
Janfrans van der
Eerden
Jos van Eldonk
Agnes Evers
Netty Fels-Mamahit
Eugene Franken
Ieke Frankenmolen
Babet Galis
Stefan Gall
Mikel van Gelderen
Simone Gerards
Jeroen Geurst
Laila Ghait
Uri Gilad
Loes Goebertus
Marijke de Goey
Martien van Goor
Roelof Gortemaker
Piet Goud

Maarten Grasveld
Niels Groeneveld
Piet Grouls
Roland Guenter
Dick de Gunst
Anne-lot Haag
Joost de Haan
Helene Hartman
Arjan Hebly
Hans van Heeswijk
Mark Hekkert
Harry van Helmond
Albert Herder
Arne van Herk
Annemariken
Hilberink
Bas van Hille
Jutta Hinterleitner
Frans van Hoeken
Geert Hoekstra
Dorine van
Hoogstraten
Lieke van
Hooijdonk

Trude Hooykaas-
Dieckman
Jenneke ter Horst
Rob van Houten
Paola Huijding
Ineke Hulshof
Fred Humble
Alex Jager
Joanne de Jager
Martien Jansen
Liesbeth Janson
Rogier Janssen
Nynke Joustra
Jan Willem de Kanter
Robert van Kats
Elizabeth Keller
Thomas Kemme
Ellen van Kessel
Niké van Keulen
Fransje Killaars
Klaas Kingma
Sabien de Kleijn
Maarten Kloos
Theo van 't Klooster

Ronald Knappers
Koos Kok
Mariëlle Kok
Vincent Kompier
Leen Kooman
Gerard Koppelman
Pim Kother
Herman de Kovel
Luuk Kramer
Dorte Kristensen
Tom Kroeze
Wouter Kroeze
Paul Kuipers
Martin Kuitert
Karin Laglas
Donald Lambert
Emiel Lamers
Chris van Langen
Joke Lanphen
Paul Lappia
Kees Lau
Mathias Lehner
Mechtild Linssen
Ben Loerakker

Marianne Loof
Wijnand Looise
Peter Lubbers
Madeleine Maaskant
René van der Maten
Arienne Matser
Rutger van der Meer
Frank Meijer
Heero Meindersma
Evelyne Merckx
Joris Molenaar
Alexander Mooi
Hans de Moor
Adriaan Mout
Marcia Mulder
Ton van Namen
Flip Nieuwpoort
Suzanne Nobels
Hans van Olphen
Menno Ongering
Leo Oorschot
Irma van Oort
Wilco Oosten
Mieke Oostra

Hans Ophuis
Peter van Oppen
Maarten Otten
Aart Oxenaar
Luigi Panetta
Manon Pattynama
Jan Dirk Peereboom
Voller
Ingrid Petit
Jeanine van
Pinxteren
Tijmen Ploeg
George Polman
Jan Poolen
Mieke Poot
Josse Popma
Femke Poppinga
Tako Postma
Martijn de Potter
Eric Priester
Jacques Prins
Els Proost-Teders
Tjerk Reijenga
Wessel Reinink

Jef Reintjens
Gerrit-Jan van
Rijswijk
Adriaan Risseeuw
Joelma Rodrigues
de Sousa
Marco Romano
Elsbeth Ronner
Mijke Rood
Frank Roodbeen
Marina Roosebeek
Teske van Royen
Hans Ruijsenaars
Patricia Ruisch
Joost Ruland
Piet van Ruler
Jan Rutten
Izak Salomons
Peter Sas
Ton Schaap
Martijn Schenk
Jörn Schiemann
Ben Schildwacht
Rens Schulze

Casper Schuuring
Edward Schuurmans
Aryan Sikkema
Joop Slangen
Gerrit Smienk
Adam Smit
Ria Smit
Helga Snel
Martin Sobota
Machiel Spaan
Jos Speller
Jan Splinter
Henk Spreeuwenberg
Roelf Steenhuis
Madeleine Steigenga
Juriaan van Stigt
Marja Straver-
Nevalainen
Gerjan Streng
Berno Strootman
Hein Struben
Maarten Struijs
Huub Swillens
Julius Taminiau

Fokko Tamminga
Subash Taneja
Gijs Tegelberg
Maarten Thewissen
Eric Thijssen
Rene Thijssen
Juil van Trigt
Tom van Tuijn
Duco Uytenhaak
Rudy Uytenhaak
Evelien van Veen
Remko Veenstra
Chris Vegter
Victor van Velzen
Loes Verhaart
Victor Verhagen
Gabriel Verheggen
Fons Verheijen
Frederik Vermeesch
Anouk Vermeulen
Leo Versteijlen
Jaco de Visser
Onno Vlaanderen
Raoul Vleugels

Paul Vlok
Bas Vogelpoel
Karel Vollers
Joke Vos
Joost Vos
Wim de Vos
Bart van der Vossen
Katrijn van de Vrande
Noud de Vreeze
Paul de Vroom
Emile van Vugt
Niek van Vugt
Gijs de Waal
Marian van der
Waals
Minke Wagenaar
Hans Wagner
Marten Wassmann
Rob Wesselink
Maaïke Westinga
John Westrik
Joanne Wienk
Miel Wijnen
Ruud Wilmink

Willemijn Wilms
Floet
Robert Winkel
Hester Wolters
Rein van Wylick
Vera
Yanovshtchinsky
Mette Zahle
Thijs de Zeeuw
Nico Zimmermann
Anton Zoetmulder
John Zondag
Frits van Zutphen
Jasper van Zwol

2020

Colofon

Appendix 2 **Genootschap Architectura et Amicitia 2006-2020**

ISBN 978-90-74315-00-5
Amsterdam 2021

De tweede appendix van het boek
*Genootschap Architectura et
Amicitia 1855-1990*, Rotterdam 1992,
ISBN 90-6450-105-X

Uitgever

Genootschap Architectura et Amicitia
www.aeta.nl

Redactie

Xander Arets
Francisca Benthem
Juliëtte Daniëls
Sofia Dupon
Joost de Haan
Ton van Namen
Madeleine Steigenga
Hester Wolters

Beeldmateriaal

Joost Swarte heeft zijn tekeningen van de in deze periode vertrokken bestuursleden beschikbaar gesteld. De volgende personen hebben belangeloos beelden aangeleverd: Xander Arets, Cees Brandjes, Juliëtte Daniëls, Jeanne Dekkers, Joris Deur, Janfrans van Eerden, Eugene Franken, Annemariken Hilberink, Ineke Hulshof, Herman de Kovel, Luuk Kramer, Emiel Lamers, Ton van Namen, Wilco van Oosten, Marlies Rohmer, Jörn Schiemann, Edward Schuurmans, Jurriaan van Stigt, Madeleine Steigenga, Paul Vlok, Joke Vos, Ruud Wilmink.

Vormgeving

Dana Dijkgraaf Design

Drukkerij

Zwaan Lenoir

Binder

Boekbinderij Patist

Papier

Munken Kristall Rough 120 gr.
Munken Kristall Rough 300 gr.

Lettertype

Atlas Grotesk en Atlas Typewriter. Ontworpen en uitgegeven door Atelier Carvalho Bernau. De lettertypes zijn ontwikkeld in de periode 2008-2012.

Financiële bijdragen

Deze uitgave en de digitalisering van de totale geschiedschrijving 1855-2020 zijn mede mogelijk gemaakt door de financiële bijdrage van Stichting ArchiScienza, donaties van LEVS architecten, Monteflore RED en René Thijssen, en met de belangeloze inzet van schrijvers en redactie.

© Genootschap Architectura et Amicitia en de auteurs van de tekst en het beeldmateriaal.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

